

EETTISET ESTEETIKOT?

Narratiivinen journalismi osana toimittajaprofessiota Suomessa

Sonja Marleena Saarikoski

Helsingin yliopisto
Valtiotieteellinen tiedekunta
Viestintä
Pro gradu -tutkielma
Marraskuu 2019

HELSINGIN YLIOPISTO
HELSINGFORS UNIVERSITET
UNIVERSITY OF HELSINKI

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Valtiotieteellinen		Laitos – Institution – Department Politiikka ja viestintä	
Tekijä □ – Författare – Author Sonja Marleena Saarikoski			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Eettiset esteetikot? Narratiivinen journalismi osana toimittajaprofessiota Suomessa			
Oppiaine – Läroämne – Subject Viestintä			
Työn laji – Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika – Datum – Month and year Marraskuu 2019	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages 103
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Tutkimuksessa tarkastellaan narratiivista journalismia osana toimittajaprofessiota Suomessa. Narratiivinen journalismi on journalismin laji, jossa tyypillisesti painottuvat pidempi muoto, melko pitkäkestoiset juttuprosessit sekä perinteisestä uutiskonventiosta poikkeava kieli. Suomessa narratiivista journalismia julkaisevat muun muassa Helsingin Sanomien Kuukausiliite, Image, Suomen Kuvalehti ja Long Play.</p> <p>Tutkimuksen tavoitteena on paikantaa, miten 1800-luvun lopulla syntynyt narratiivinen journalismi heijastaa niitä muutoksia, joita toimittajaprofessiossa on tapahtunut viime vuosikymmeninä. Tällaisia ovat muun muassa objektiivisuushanteen kritiikki, globalisaation tuoma haaste journalismin ydinoikeutukselle neljäntenä valtiomahtina sekä digitalisaation tuomat haasteet niin rahoitusmallissa kuin lukijasuhteessa. Muutoksia tarkastellaan postmodernin teorioiden kautta. Oleelliseksi lähtökohdiksi muodostuvat mm. Lyotardin näkökulma suuren kertomuksen katoamisesta sekä positivistiseen maailmankuvaan kohdistettu kritiikki. Tutkimuksessa myös selvitetään, onko narratiivinen journalismi journalismiprofession alalaji ja miten professioon oleellisesti kuuluva eettinen sääntely vastaa narratiivisen journalismin uutiskonventiosta poikkeavaan luonteeseen.</p> <p>Tutkimuksen empiirinen osuus koostuu kuuden suomalaisen narratiivista journalismia tekevän toimittajan haastatteluista. Haastatteluaineiston perusteella on selvää, että narratiivista journalismia tekevät toimittajat ovat sisäistäneet journalismin ydinhanteet, yhteiskunnallisesti merkittävät juttuaiheet ja totuudellisuuden, mutta ne käsitetään toisin päin kuin uutisjournalismissa on totuttu. Siinä missä uutistyötä ovat perinteisesti ohjanneet uutiskriteerit, jotka ovat taanneet, että uutisointi on merkittävää ja relevanttia, ajattelee narratiivista journalismia tekevä toimittaja aiheen oman kiinnostuksensa kautta: jos minua kiinnostaa, jotain toistakin täytyy kiinnostaa. Journalismin kuuluva totuusvaatimus puolestaan käsitetään objektiivisuushanteen sijaan subjektiivisena velvoitteena olla rehellinen lukijaa kohtaan.</p> <p>Tutkimuksessa osoitetaan, että vaikka niin kutsuttujen tarinallisten keinojen käyttö on kaikessa journalismissa viime vuosina lisääntynyt, narratiivisessa journalismissa peruste käyttää niitä on erilainen kuin uutisjournalismissa. Narratiivisessa journalismissa kirjoittamisen tekniikat ovat aina olleet osa tekemisen lähtökohtaa, pyrkimystä tuoda lukija lähemmäs. Siksi niihin liittyviä eettisiä kysymyksiä on pohdittu syvällisesti. Genrerajat ylittävää keskustelua ei toistaiseksi juuri ole: tekijöiden itseymmärryksen tasolla narratiivisen journalismin genre on Suomessa olemassa mutta toimituksellisissa hierarkioissa ei. Tutkimuksessa todetaan, että narratiivisen journalismin uutisjournalismista poikkeavia tekemisen tapoja ei toimituksissa ymmärretä eikä narratiivisen journalismin tekniikoita osata muussa journalismissa välttämättä käyttää oikein ja eettisesti.</p> <p>Tutkimuksen perusteella on selvää, että narratiivinen journalismi on hyvä kuvastin moniin muutoksiin, joita toimittajaprofessiossa on tapahtunut myöhäismodernilla ajalla. Se tunnustaa subjektiivisuuden, myöntää kiinnostavuuden merkityksen ja sen oikeutuksen ytimessä on vallan vahtimisen sijaan empatian ja ymmärryksen lisääminen. Tutkimuksessa esitetään, että narratiivista journalismia tekeville toimittajille on asiantuntemusta monista kysymyksistä, joiden kanssa toimituksissa tällä hetkellä kamppaillaan, ja genren parempi ymmärrys hyödyttäisi kaikkia.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords narratiivinen journalismi, professio, genre, journalismin eettinen sääntely, totuuden jälkeinen aika, postmoderni			

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	5
1.1 Tutkimuksen tausta.....	6
1.2 Narratiivisen journalismin käsitteestä.....	6
1.3 Totuudenjälkeinen aika ja journalismi.....	8
1.4 Kertomuskriittinen diskurssi.....	11
1.5 Tutkimuksen rajaus ja tutkimuskysymykset.....	13
2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	16
2.1 Journalismi professiona.....	18
2.1.1 Journalismiprofessio ja objektiivisuuden ideaali	19
2.1.2 Narratiivinen journalismi ja objektiivisuuden kritiikki	21
2.2 Näkökulmia narratiivisen journalismin genreen.....	23
2.2.1 Narratiivinen käänne ja narratiivin käsite journalismin kontekstissa	25
2.2.2 Epävarmuuden sietämisestä – journalismi positivismin jälkeen	27
2.2.3 Narratiivin tarkoitus – subjektin ja objektin välisen rajan pienentäminen	28
2.3 Faktoiden tarkistus ja eettinen sääntely narratiivisen journalismin kontekstissa.....	30
3. AINEISTOSTA JA ANALYYSISTA.....	33
3.1 Haastattelujen kulku, aineiston koostumus ja relevanssi tutkimuksessa.....	34
3.2 Aineiston luokittelusta ja analyysimetodin valinnasta.....	37
3.3 Tutkimuksen luotettavuudesta.....	40
4. NARRATIIVINEN JOURNALISMI OSANA JOURNALISMIPROFESSIOTA.....	43
4.1 Journalismin konventiot ja narratiivinen journalismi.....	44
4.1.1 Narratiivisen journalismin suhde uutisjournalismiin	45
4.1.2 Narratiivisen journalismin poikkeamat uutisjournalismista	47
4.1.3 Narratiivinen journalismi ja kaunokirjallisuus: professionalismin näkökulma	48
4.2 Objektiivisuusihanne vs. totuudellisuus narratiivisen journalismin kontekstissa.....	50
4.3 Eettinen harkinta toimittajan omantunnonkysymyksenä.....	52

4.4 Narratiivinen journalismi asiantuntijuutena?.....	54
5. NARRATIIVINEN JOURNALISMI GENRENÄ.....	56
5.1 Narratiivin käsitteestä journalismissa.....	58
5.2 Narratiivisen journalismin kertojapositiosta.....	59
5.2.1 Epistemologinen näkökulma	60
5.2.2 Esteettinen näkökulma	62
5.3 Narratiivin rakentamisesta.....	64
5.4 Ymmärrystä ja empatiaa – narratiivisen journalismin diskurssi.....	65
5.4.1 Narratiivisen journalismin diskurssin tuomat velvoitteet toimittajalle	66
5.5 Narratiivin eettisestä sääntelystä.....	70
5.5.1 Eettisen koodiston puutteen seuraukset narratiiviselle journalismille	69
5.6 Narratiivisen journalismin genremäärittelystä narratiivin käsitteen näkökulmasta.....	72
6. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	75
6.1 Narratiivinen journalismi ja postmoderni.....	76
6.2 Narratiivinen journalismi yksilöllistymisen kuvaajana.....	77
6.3 Narratiivinen journalismi Suomessa: profession ja etiikan näkökulmat.....	80
6.3.1 Itseymmärrystä, joka ei näy ulospäin	81
6.4 Narratiivinen journalismi: genre, joka on ja ei ole.....	84
7. LOPUKSI.....	89
LÄHTEET.....	92
LIITTEET.....	102

1. JOHDANTO

Lopulta kuolema pyyhkii tämän ajan yli ja muuttaa kaiken mullaksi, maaksi ja mudaksi. Ja niin kaupunkikin katoaa. Eikä jäljelle jää muuta kuin joitakin kysymyksiä, jotka muuttuvat sadepisaroiksi ja kiemurtelevat tiehensä pitkin ikkunalasia.

(Saara Turunen: Broken Heart Story)

We tell stories in order to live.

(Joan Didion: The White Album)

Ensimmäisen kerran muistan innostuneeni journalistisen kerronnan mahdollisuuksista alkuvuodesta 2011. Olin lukenut Anu Nousiaisen malariaa käsittelevän artikkelin Helsingin Sanomien Kuukausiliitteestä. Muisti on epäluotettava, mihin palaan tutkimukseni empiirisessä osuudessa, mutta muistan ajatelleeni suunnilleen: ai näinkin voi tehdä. Vaikka aihe oli suuri ja vakava, potentiaalisesti jopa kuiva, jutun luki mielellään. Huomiota oli kiinnitetty myös muuhun kuin niin sanottuihin faktoihin: siihen, miten asiat oli kerrottu.

Olin siinä vaiheessa opiskellut viestintää reilun vuoden. Hakeuduin opiskelemaan kiinnostuksesta journalismia ja etenkin kirjoittamista kohtaan, mutta nopeasti – ennen kaikkea uutisia lukemalla – alkoi vaikuttaa siltä, että journalistisessa kirjoittamisessa on jokin mystinen kaava, jonka mukaan asioita tulee käsitellä. Tätä kaavaa yritin ratkaista, vaikka se ei tuntunut luontevalta eikä edes totuudenmukaiselta tavalta kuvata maailmaa.

Möhemmin aloin lukea tarkemmin yhdysvaltalaisia lehtiä kuten New Yorkeria ja The Atlanticia. Suomesta olin jo aiemmin seurannut Kuukausiliitteen lisäksi Imagea, Suomen Kuvalehden tiettyjä kirjoittajia ja Helsingin Sanomien Sunnuntai-sivuja. Minusta alkoi vaikuttaa, että lukemillani uutisilla ei välttämättä ole kovin paljon tekemistä Nousiaisen artikkelin tai edellä mainitsemieni lehtien edustaman journalismin kanssa.

Tämä vuosien takainen havainto on yksi syy tutkimukselleni. Tavoitteenani on tarkastella, mistä puhumme, kun puhumme narratiivisesta journalismista, millaisista lähtökohdista sitä Suomessa tehdään ja millaisiin olettimiin maailmasta tällainen tekemisen tapa perustuu.

1.1 Tutkimuksen tausta

Taustana tutkimukselleni on kaksi viime aikoina enemmän huomiota saanutta laajempaa kehityskulkua. Toinen on niin sanottu totuuden jälkeinen aika – puhe siitä, että faktat ovat suhteellistuneet (ks. Hartikainen et al. 2018). Osittain samaan diskurssiin liittyy Tampereen yliopiston kirjallisuustieteilijöiden Kertomuksen vaarat -projekti, joka on kritisoinut nk. kertomusmuotoa mahdollisesti totuutta ja edustavuutta hämärtävänä seikkana.

Kuten useissa tutkimuksissa on todettu, uutisen muoto ja kerrontatavat ovat muuttuneet. Puhutaan esimerkiksi ”viihteellistymisestä” ja ”elämyshakuisuudesta”, joiden on katsottu näkyvän muun muassa kuvailevan kirjoitustyylin lisääntymisenä ja yksilökohtaloiden tuomisena osaksi uutisaiheita (ks. Kantola 2011, 116, Bird & Dardenne 2008, 209).

Vaikuttaakin siltä, että genrerajat hämärtyvät, mikä on ollut pitkään yleinen trendi myös muilla kulttuurin alueilla kuin journalismissa (Herkman 2001, 151). Ihmisläheisyyden lisääntyminen ja koukuttavampi kirjoittamisen tapa on nykykontekstissa liitetty ennen kaikkea journalismin bisnespaineisiin ja jopa uusmarxistiseen ajatukseen siitä, että viihdyttäviä tarinoita kertomalla voidaan suunnata kansan mielenkiinto pois tärkeämmistä asioista (Bird & Dardenne 2008, McManus 2008).

Uutisissa kerronnalliset ja kuvailevat tekniikat saattavat nopealla tarkastelulla näyttää samanlaisilta kuin pitkässä, narratiivisessa journalismissa, sillä pyrkimys kaunokirjalliseen ilmaisuun ja subjektiivisen kokemuksen tavoittamiseen on ollut osa narratiivista journalismia aina 1800-luvun lopulta saakka (Hartsock 2000, 41). Ideologinen lähtökohta on ollut kuitenkin toinen: haastaa journalismin objektiivisuusväite (emt., 42). Kun erilaisia kirjoittamisen tekniikoita hyödynnetään journalismissa yhä enemmän, olisikin oleellista ymmärtää, mitkä ovat niiden lähtökohdat, jotta niitä voidaan käyttää oikein ja eettisesti.

1.2 Narratiivisen journalismin käsitteestä

Suomessa tehdyistä väitöstutkimuksista lähimpänä omaa tutkimustani on Maria Lassila-Merisalonen vuonna 2009 hyväksytty Faktan ja fiktion rajamailla – kaunokirjallisen journalismin poetiikka Suomessa. Siinä Lassila-Merisalo hahmottelee kaunokirjallisia keinoja hyödyntävän journalismin tekemisen tapoja sekä rajanvetoa faktan ja fiktion välillä.

Pro graduja narratiivisesta journalismista on tehty muutamia. Anu Partanen tutki pitkää journalismia tekevien toimittajien totuuskäsityksiä gradussaan ”Totuuden tulkitsijat. Feature-kirjoittajat journalistisen totuuden jäljillä” (2007), Emmi Nissi kirjoittamisen keinovalikoimaa pitkissä, kaunokirjallisia keinoja hyödyntävissä lehtijutuissa gradussaan ”Täältä tulee tarina – Feature-journalismin jutturakenteet ja ilmaisukeinot kirjoitusoppaissa ja lehtijutuissa” (2010) ja Jaana Kalliokoski pitkän journalismin tekijöiden tapaa määritellä oma työnsä gradussaan ”Featurea ehdottomasti, aika usein reportaasia – Tekijöiden näkökulmia kerronnalliseen journalismiin” (2015).

Se, mitä tällainen journalismi oikeastaan on, ei kuitenkaan vaikuta olevan ihan selvää. Anu Nousiainen (2013, 5) kysyy Oxfordin yliopistoon tekemässään paperissa *A Bunch of Distractive Writing – Why has fact-based and extensively reported American style narrative journalism not gained ground in Europe?*, miten tutkia genreä, jota ei ikään kuin ole olemassa. Paperissaan Nousiainen (emt., 2) pohtii, miksi Euroopassa kaunokirjallisuuden keinoja hyödyntävän pitkän journalismin perinteet ovat niin paljon ohuempia kuin Yhdysvalloissa.

Yhdeksi syyksi genren epäselvyyksille Nousiainen (2013, 5) mainitsee terminologian vaihtelevuuden. Yhdysvalloissa, jossa tällaista journalismia on tutkittu ja julkaistu eniten, on aiheesta kattavan historiateoksen kirjoittaneen John Hartsockin (2000, 4–5) mukaan käytetty ainakin seuraavia termejä: literary journalism, literary nonfiction, art-journalism, nonfiction novel, essay-fiction, factual fiction, journalit, journalistic nonfiction, nonfiction reportage, New Journalism, creative nonfiction, narrative nonfiction, lyrics in prose, the confession, the nature meditation, literature of fact, non-imaginative literature ja faction.

Terminologian epäselvyys käy ilmi myös mainitsemisessä suomalaisissa opinnäytteissä, joissa pitkistä, kaunokirjallisuuden keinoja hyödyntävästä journalismista puhutaan – osittain sekaisin – featurena, narratiivisena journalismina ja kaunokirjallisena journalismina. Kuukausiliite ja Sunnuntai-sivut, joiden yleisesti katsotaan edustavan kaunokirjallisia keinoja hyödyntävän pitkän journalismin perinteitä Suomessa (esim. Lassila-Merisalo 2009, Kalliokoski 2015), muodostavat yhdessä featuretoimituksen.

Feature-termiä Hartsock ei omassa listauksessaan edes mainitse. Tämä johtuu siitä, että featuren käsite on laajempi: featurena voidaan käsittää myös esimerkiksi viihteellisemmät

henkilökuvat, joiden tekemisen tavat eroavat oleellisesti narratiivisen journalismin perinteestä ja tietokäsityksestä (Oxford dictionary, Hartsock 2000, 60). Vaikka voidaan katsoa, että feature-tyyppisen jutun valtavirtaistuminen tapahtui samoihin aikoihin kuin narratiivisen journalismin, kysymys on eri asioista: siinä missä esimerkiksi keltainen lehdistö pyrki tekemään jutuista viihteellisempiä ja lähestyttävämpiä, syntyi narratiivisen journalismin perinne tarpeesta vastustaa positivistista maailmankuvaa, joka uutisjournalismin taustalla oli. (Hartsock 2000.)

Itse Hartsock käyttää historiategoksessaan termiä literary journalism eli kaunokirjallinen journalismi. Samaan myös Lassila-Merisalo on väitöskirjassaan päätenyt. Nousiainen (2013, 6) käyttää termiä narratiivinen journalismi. Hän perustelee valintaansa muun muassa sillä, että Harvardin yliopistossa alan arvostetuinta tutkimusta tekevä Nieman Foundation käyttää sitä. Käytän narratiivisen journalismin käsitettä myös itse. Kaunokirjallisen journalismin termiä on käytetty viittaamaan laajasti erityyppisiin tekstilajeihin kuten historiakirjoihin, ensimmäisessä persoonassa kerrottuihin uutissivuilla julkaistuihin kolumneihin, elämäkertoihin, reportaaseihin ja feature-juttuihin (van Krieken & Sanders 2017, 1366). Kaunokirjallinen journalismi on terminä ongelmallinen myös siksi, että se väistämättä tulee konnotatiivisessa mielessä viitanneeksi fiktion, vaikka journalismin ytimessä on totuudellisuuden vaatimus.

1.3 Totuudenjälkeinen aika ja journalismi

Oxford dictionaryn mukaan totuudenjälkeisenä aikana tunteet ja henkilökohtaiset uskomukset vaikuttavat mielipiteiden muodostukseen enemmän kuin objektiiviset faktat (ks. Hartikainen et al. 2018, 11). Totuudenjälkeisyydestä on alettu puhua yhä enemmän sen jälkeen, kun maailmassa on tapahtunut poliittisia muutoksia, joita niin sanottu liberaali demokratia ei ole pitänyt suotavana eikä ole osannut ennustaa (ks. emt.). Tällaisiksi voidaan katsoa esimerkiksi Donald Trumpin valinta Yhdysvaltain presidentiksi, Brexit ja populistististen liikkeiden nousu ympäri läntistä maailmaa.

Francis Fukuyama julisti vuonna 1989, että historia on ohi ja liberaali demokratia voittanut. Viime aikoina käsitys on muuttunut muotoon: identiteettipolitiikka uhkaa liberaalia demokratiaa (Fukuyama 2018). Ns. totuudenjälkeisen ajan ja toisaalta narratiivisen

journalismin kannalta julistuksissa merkittävää on se, että perinteisen journalismin objektiivisuusihanne on kulkenut käsi kädessä modernin ihanteiden, liberaalin demokratian ja kapitalismin kanssa (McManus 2008, Schudson & Anderson 2008). Näihin ihanteisiin nojaava objektiivisuusajattelu on pyrkinyt sementoimaan väitetyt asiat totuuksiksi ja legitimoinut näin journalismin asemaa oikean tiedon välittäjänä (Tuchman 1978, 198–217). Kyseessä on siis tietynlainen ”oikean tiedon kehä”, jonka voi perustellusti nähdä palvelevan tietynlaista ideologiaa – ottamatta kantaa siihen, onko tämä ideologia hyvä vai huono.

Toisaalta Fukuyaman kommentti identiteettipolitiikasta on myös paljastava.

Identiteettipolitiikalla on sanana negatiivinen kaiku. Toisaalta kuitenkin juuri identiteettien ja esimerkiksi intersektionaalisen feminismen käsitteiden tuominen politiikkaan ovat tehneet entistä näkyvämmäksi esimerkiksi sen, että samat päätökset eivät hyödytä kaikkia.

Subjektiivisuuden myöntäminen on myös narratiivisen journalismin ytimessä (ks. Hartsock 2000).

Totuudenjälkeisyyttä on selitetty erilaisilla ilmiöillä, kuten digitaalisella murroksella yhdistettynä poliittiseen polarisaatioon, jonka vaikutukset näkyvät esimerkiksi ”vanhojen hierarkioiden murtumisena ja verkostojen vallan kasvuna, asiantuntijatiedon arvostuksen alenemisena sekä politiikan pelisääntöjen muuttumisena” (Hartikainen et. al. 2018, 14). On myös keskusteltu, onko maailmansotien jälkeen nousseen postmoderniin ajatteluun oleellisesti kuuluva tiedon suhteellisuuden korostaminen aiheuttanut faktojen katoamista (ks. esim. Forstenzer 2018). On puhuttu postmodernin näivettävästä perinnöstä, joka kertoo ”haluttomuudesta nähdä mitään eroa järkevien hypoteesien ja silkan roskan välillä” (Wheen 2004, ks. myös Hartikainen et. al 2018, 58). Toisaalta on myös katsottu, että postmodernin teorat eivät aiheuta totuudenjälkeisyyteen kuuluvia ilmiöitä vaan sen sijaan auttavat selittämään niitä (Hanlon 2018).

Narratiivinen journalismi on syntynyt vastustamaan ajatusta objektiivisesta totuudesta (Hartsock 2000). Samalla journalismista tekee journalismia se, että kerrotut faktat ovat totta. Tämä pätee myös narratiiviseen journalismiin (ks. Craig 2006).

Hartikainen et al. (2018, 59) kirjoittavat, että postmodernissa konstruktivistisessa tietokäsityksessä, joka korostaa kieltä ja vuorovaikutusta, on haasteenaan hahmottaa, mikä tapahtuu kielessä ja mikä ”reaalimaailmassa”. Tämä on tutkimukseni yksi lähtökohta, sillä

molemmat näistä maailmoista ovat narratiivisen journalismin ytimessä (esim. Lassila-Merisalo 2009). Yritän argumentoida, että molemmat todellisuudet voidaan ottaa huomioon – materiaallinen reaalitodellisuus ja todellisuus, joka syntyy kielessä ja havainnoissa siitä, miten subjekti maailman kokee, sekä kartoittaa, miten tämä näkyy ja voisi näkyä vielä paremmin tutkimusaiheessani narratiivisessa journalismissa ja journalismissa ylipäätään.

Oxford dictionaryn mukaan fakta on asia, jonka tiedetään tai voidaan todistaa olevan totta. Totuudenjälkeisen ajan käsitteessä oleellinen seikka on, että faktoilla – tilastoilla, numeroilla, selvityksillä – ei enää olisi väliä, vaan tunteet ratkaisevat. Myös Fukuyaman ajatus identiteettipolitiikan vaarallisuudesta on nähdäkseni sukua tälle ajatukselle.

Hyvä esimerkki tunteiden ylivallassa saatiin Oulun seksuaalirikosuutisoinnin kohdalla. Poliitikot ja mediat toistelivat väitettä, että pidemmällä tuomioilla voidaan ehkäistä ja vähentää rikollisuutta, vaikka asiasta ei ole mitään tutkimusnäyttöä (ks. esim. Wallenius & Pirttikoski 2019). Seksuaalirikollisuus on niin tunteita herättävä aihe, että faktoilla ei enää vaikuttanut olevan väliä tai niihin ei viitsitty perehtyä.

Faktojen vääristelyä on tapahtunut myös narratiivisen ja / tai narratiivinomaisen journalismin kohdalla. Viimeisin esimerkki tästä saatiin Der Spiegel -lehdessä loppuvuodesta 2018, kun kävi ilmi, että palkittu toimittaja Claes Relotius oli keksinyt reportaaseihinsa haastateltavia päästään ja valehdellut merkittävän osan asioista. Vastaavia skandaaleja on ollut myös muun muassa USA Today -lehdessä ja New York Timesissa (Craig 2006).

Suomessakin on jouduttu keskustelemaan narratiivisen journalismin rajoista ja etiikasta. Lännen mediassa julkaistiin vuonna 2017 juttu, joka käsitteli Suomessa opiskellutta Isisiin liittynyttä turkkilaista miestä. Jutussa kuvailtiin yksityiskohtaisesti miehen kävelyä Äkäslompola-järven jäällä. Kävi kuitenkin ilmi, että osa kerrotuista yksityiskohdista ei perustunut mihinkään vaan toimittaja oli keksinyt ne päästään (Arola 2017).

Lännen median päätoimittaja Matti Posio puolusti juttua sanomalla, että riittää, kunhan tietää ”yleisesti millaista on olla Äkäslompola-järven jäällä” tai miltä revontulien näkeminen ”yleisesti ihmisestä tuntuu”. Hänen mukaansa oleellista on, että lukija pystyy erottamaan, mikä jutussa on ”tiukkaa uutistietoa” ja mikä ”dramatisoitua osuutta”. (Emt.)

Jutussa ei kerrottu, mikä on ”dramatisoitua osuutta”. Posio tuntui oletettavan, että kaikki kuvaileva on lukijan mielessä dramatisoitua. Tuleekin mieleen, onko tämä yleisemminkin jaettu uskomus – ja miten seikka vaikuttaa narratiivisen journalismin ja muunkin journalismin konventioihin, tekotapoihin ja yleisön luottamukseen. On myös pohdittava, onko kertomusmuodossa itsessään jotain sellaista, joka altistaisi väärinkäyttöön enemmän kuin muu journalismi (ks. Van Krieken & Sanders 2017).

1.4 Kertomuskriittinen diskurssi

Ei-fiktiiviset tekstit kiinnostavat yhä enenevässä määrin media- ja kulttuurintutkimuksen lisäksi myös narratologiaa, jonka ala on laajentunut (Lehtimäki 2000, 47). Tampereen yliopiston lähinnä kirjallisuustieteilijöistä koostuva Kertomuksen vaarat -projekti voidaan nähdä osana tätä samaa kehitystä. Sen verkkosivuilla kerrotaan: Projekti keskittyy erityisesti kokemuksellisen puheen, sosiaalisessa mediassa tapahtuvan itsestä kertomisen, tunteita herättävien ja elämäntyyliä rakentavien ”mallikertomusten” (eksemplumien) jakamisen sekä narratiivisuuden yhteiskunnallisen ja poliittisen hyötykäytön kysymyksiin.

Kertomuksen vaarat -projekti on saanut melko paljon huomiota julkisuudessa (ks. esim. Ylikangas 2018, Onninen 2017). Narratiivisen journalismin kannalta siitä tekee ongelmallisen narratiivisen journalismin käsitteenmäärittely. Tammikuussa 2018 Kertomuksen vaarat -projektin verkkosivuilla esimerkiksi kutsuttiin Helsingin Sanomien Elämä ja hyvinvointi -sivuston artikkelia narratiiviseksi journalismiksi. Saatteeseen oli kirjoitettu: ”[Artikkeli] kertoo ’Mikon’ tarinan ja edustanee siten narratiivista journalismia”.

John Hartsock (2000) kirjoittaa, että narratiivinen journalismi on akateemisessa tutkimuksessa pudonnut kirjallisuustieteen ja journalismintutkimuksen väliin eikä kumpikaan tutkimusalue ole ottanut sitä omakseen. Toki tutkimus on Hartsockin kirjan ilmestymisen jälkeen jonkin verran kehittynyt ja etenkin viime vuosina tutkimusta on tullut lisää. Silti vaikuttaa siltä, että kommentin kirjoittanut tutkija ei ole perillä narratiivisen journalismin historiasta eikä käsitteistöstä käyttäessään termiä, sillä lifestyle-sisältöjen, joita HS Torstai edustaa, ei voi katsoa edustavan narratiivisen journalismin perinnettä siten kuin se on akateemisessa kirjallisuudessa määritelty (ks. Hartsock 2000, Lassila-Merisalo 2009). Yhteensä projekti on Facebookissa käyttänyt termiä viidesti 18.10.2019 mennessä. Yksikään

siteeratuista jutuista ei akateemisessa tutkimuksessa menisi esimerkkinä narratiivisesta journalismista.

On toki todettava, että termistö on aina jatkuvan yhteiskunnallisen keskustelun alla.

Ongelmallista Kertomuksen vaarat -projektin terminologiankäytöstä tekee se, että heidän esimerkkinsä ”narratiivisten keinojen käytöstä” vaikuttaisivat kohdistuvan asioihin, jotka he itse ovat määritelleet ”vaarallisiksi”. Samalla projektissa ei eksplisiittisesti vaikuteta määriteltävän, mikä projektin narratiivikäsitys on. Toisaalta: projektinjohtaja Maria Mäkelä (2018, 178) sanoo, että tavoitteena on luoda uutta narratologista käytäntöä, joka sisältäisi ymmärryksen viraalien kertomusten käytöstä myöhäiskapitalistisella ajalla sekä tarinoiden osuuden totuudenjälkeisessä politiikassa. Voi siis ajatella, että tiukkaa teoreettista kehystä ei ole, vaan sitä luodaan aineistonkeruun myötä, kuten esimerkiksi grounded theory -menetelmässä (ks. esim. Birks & Mills 2015).

Lähestymistapa on kuitenkin ongelmallinen silloin, kun käytetään termistöä, jota on tutkittu akateemisesti mutta jolla ei kirjallisuustieteessä ole varsinkaan Suomessa vakiintunutta asemaa. On eri asia puhua narratiivisten keinojen käytöstä uutisissa kuin narratiivisesta journalismista käsitteenä. Projektissa termejä käytetään sekaisin.

Kertomuskriittinen diskurssi ei ole suomalainen ilmiö. Huhtikuussa 2019 Engaging news -paneelissa professori Zizi Papacharissi sanoi, että toimittajien pitäisi vastustaa ”narratiivien tyranniaa”, jotka pakottavat seuraamaan henkilöhahmoja, draamaa ja juonenkäänteitä. Hollantilaistutkijat Kobie van Kriéken ja José Sanders (2017) ovat puolestaan kirjoittaneet, että narratiivisen journalismin käytännöt sisältävät vaaroja ja riskejä, jotka saattavat yllyttää toimittajia hylkäämään faktapohjaisuuden ja objektiivisuuden periaatteet, mikä voi johtaa jopa journalismikentän uskottavuuden vaarantumiseen. Hypoteesini kuitenkin on, että asiat eivät ole joko–tai: uskon, että on mahdollista noudattaa journalistisen faktantarkistusten periaatteita ja tehdä narratiivista journalismia. Kysymys on siitä, miten narratiivi ja ennen kaikkea narratiivisen journalismin käytännöt määritellään ja noudatetaanko niitä.

1.5 Tutkimuksen rajausta ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni keskeisenä tavoitteena on tarkastella, mitkä ovat narratiivisen journalismin genren erityispiirteet ja voisiko niin sanottu narratiivinen journalismi (englanniksi esim. narrative journalism, literary journalism, ks. Nousiainen 2013) tulla toimituksellisessa hierarkiassa käsitetyksi omana asiantuntemuksen lajinaan tai jopa omana professionaan tai profession alalajinaan, joka olisi syytä määritellä omin termeinsä. Näen tälle perusteita, koska narratiivinen journalismi eroaa perustavanlaatuisilta lähtökohdiltaan uutisjournalismista (Hartsock 2000).

Narratiivisessa journalismissa ei lähtökohtaisesti ole kyse uudesta ilmiöstä (esim. Partanen 2007, Kalliokoski 2015, Lassila-Merisalo 2009, Hartsock 2000). Kobie van Krieken ja José Sanders (2017, 1364) huomauttavatkin, että narratiivisen journalismin promotoiminen uutena genrenä voi ”uuden genren” sijaan kertoa myös tarpeesta identiteetinmuodostukselle toimittajien paineistuvassa toimintaympäristössä, sillä narratiivisen journalismin kaltaista journalismia on Hollannissa tehty pitkään. Voi olettaa, että Suomessa tilanne on jokseenkin samanlainen, sillä keskustelu narratiivista ja narratiivisuudesta on viime aikoina noussut esiin ja sosiaalitieteissä on vuosikymmeniä puhuttu ”narratiivisesta käänteestä” (esim. Bruner 1991, Kreiswirth 2005, Mäkelä 2018).

Se, että niin Hollannissa kuin Suomessa narratiivisella journalismilla on jossain määrin pitkä historia ei kuitenkaan tarkoita, etteikö tarpeita uudelleenmäärittelylle voisi olla niin genren kuin narratiivista journalismia tekevien toimittajien suunnalta. Kuten edellä on todettu, narratiivi käsitteenä on omiaan herättämään epäilyksiä sekä puutteellisen käsitteenmäärittelyn, narratiiviseen journalismiin liittyneiden väärinkäytösten että laajemman totuuden jälkeiseksi ajaksi kutsutun murroksen takia. Voikin olettaa, että nämä kehitykset muokkaavat toimittajien itseymmärrystä ja mahdollisesti koko alan käytäntöjä. Kuten Hall (1999, 250) kirjoittaa, identiteetit ovat radikaalin historiallistamisen alaisia ja jatkuvien muutosten ja siirtymien kohteena. ”Niinpä meidän on paikannettava identiteettiä koskevat väittelyt osaksi kaikkia niitä historiallisesti erityisiä kehityskulkuja ja käytäntöjä, jotka ovat järkyttäneet monien ihmisjoukkojen ja kulttuurien suhteellisen ’vakiintunutta’ luonnetta”, hän kirjoittaa (emt.). Genre puolestaan muokkautuu suhteessa historiaan ja tulee väistämättä tulkituksi toisin ajallisen kontekstin muuttuessa (ks. Jameson 1981, 93).

Pitää myös huomata, että historiallisen jatkumon kirjoittaminen on narratiivi itsessään (emt., 123).

Toimituksellinen työ on muutoksessa ja sitä myötä toimittajan ammatti (esim. Kantola 2011, Waisbord 2013, Vainikka et al. 2013). Tutkimuksessani tarkastelen, miten narratiivista journalismia tekevien toimittajien ammatillinen identiteetti ja toimittajien puheen diskurssit sekä narratiivisen journalismin totuuskäsitys ja käytänteet heijastavat näitä toimituksellisia ja yhteiskunnallisia muutoksia yleisemmin – ja mitä tästä pitäisi päätellä.

Katson narratiivista journalismia postmodernista käsin, jossa korostetaan tiedon suhteellisuutta, kielen monitulkintaisuutta, identiteetin muodostumisen prosesseja ja suurten kertomusten katoamista (ks. Lyotard 1985, Kantola 2011). Suuntaus on herättänyt paljon kritiikkiä: sitä on syytetty relativismista ja populismin noususta (Hartikainen et. al 2018). On myös esitetty, että postmodernistien promotoima ”suuren kertomuksen katoaminen” on itsessään yksi suuri kertomus (ks. Wahl-Jorgensen 2017, 98–99). Lisäksi suuntaus on nähty etiikan ja moraalin kieltäjänä sekä kyvyttömänä näkemään, että on olemassa parempaa ja huonompaa tietoa (ks. esim. Norris 1990). Tämä kritiikki on oleellista myös journalismin kontekstissa, sillä journalismiprofession kulmakiviä ovat aina olleet eettiset koodistot ja faktojen paikkansapitävyys (esim. Pietilä 2012, Schudson & Anderson 2008).

Epistemologisesta näkökulmasta postmodernin kautta on kuitenkin mahdollista tarkastella asioita, jotka ovat merkittäviä sekä narratiivisen journalismin historian että nykytilan näkökulmasta. Journalismitutkijat ovat postmodernin teorioiden avulla kritisoineet esimerkiksi journalistiseen diskurssiin upotettua käsitystä objektiivisesta totuudesta, mikä on yksi oman tutkimukseni pääteemoista (ks. Allan 1995; myös Tuchman 1978, Wahl-Jorgensen 2017).

Bogaerts ja Carpentier (2013, 60–71) kirjoittavat, että ”korkean modernin” degeneraatio journalismissa olisi otettava vakavasti. Heidän mukaansa kehitys johtuu suurista yhteiskunnallisista ja ylikansallisista muutoksista kuten traditioiden murtumisesta, individualisaatiosta, globalisaatiosta, konsensuspohjaisen politiikan lopusta ja kasvavasta taloudellisesta epävarmuudesta (emt., 61, ks. myös Wahl-Jorgensen 2017). Heidän mukaansa nämä muutokset huomioon ottavat lähestymistavat, joita voi ammentaa myös

postmodernin teorioista, voivat auttaa tutkijoita problematisoimaan journalismin sosiaalisesti rakentunutta olemusta niin tekstien kuin ammatillisten käytäntöjen tasolla (emt., 62).

Keskeisiä käsitteitä tutkimuksessani ovat subjektiivisuus ja objektiivisuus journalismissa, narratiivi ja narratiivisuus, tekijyys ja identiteetti, professio, genre sekä journalismin eettinen sääntely.

Tutkimuskysymykseni on seuraava: Miten narratiivisen journalismin genre heijastaa niitä muutoksia, joita toimittajan työssä on tapahtunut myöhäismodernilla ajalla?

Alakysymykset ovat: Miten narratiivisen journalismin genre tulee käsitetyksi osana journalismiprofessiota Suomessa? ja: Miten professioon oleellisesti kuuluva eettinen sääntely ottaa narratiivisen journalismin uutisjournalismista poikkeavat käytänteet huomioon?

Tutkimukseni empiirinen osuus koostuu kuudesta teemahaastattelusta, joiden teemat ovat ammatillinen identiteetti, narratiivin käsite ja narratiivinen kirjoittaminen journalismissa sekä journalismin objektiivisuusihanne ja etiikka. Haastateltavat ovat narratiivista journalismia tekeviä suomalaisia toimittajia, jotka ovat saaneet tunnustusta työstään alan merkittävimpien palkintojen tai palkintoehdokkuuksien muodossa. Pyrin tutkimuksessani ottamaan huomioon sekä konkreettiset tekstin muotoon liittyvät seikat sekä kontekstin, jossa tekstien ja tekemisen merkityksellistäminen tapahtuu. Siinä mielessä näkökulmani aukeaa kahteen suuntaan. Kuten Hanna Meretoja ja Colin Davis teoksensa *Storytelling and Ethics* johdannossa (2018, 6) kirjoittavat, narratiiviin liittyvien eettisten pohdintojen täysimittainen huomioonottaminen vaatii molempia näkökulmia. Se on myös oma ajatukseni ja tutkimuksellinen tavoitteeni. Toivon, että tutkimukseni avulla voin kartoittaa niitä kriteerejä, joilla narratiivista journalismia Suomessa tehdään, ja auttaa lisäämään ymmärrystä siitä, mistä narratiivisen journalismin genressä on tietoteoreettisesti ja käytännön tasolla kysymys. Tuesta kiitän Media-alan tutkimussäätiötä, joka myönsi gradulle apurahan.

2. TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Tila katoaa kuin hiekka sormien välistä. Aika kuljettaa sen mukanaan ja jättää jälkeensä vain muodottomia riekaleita.

Kirjoittaa: yrittää äärimmäisen tarkasti tallentaa jotain, saada jotain säilymään: tavoitella yksittäisiä jäänteitä alati syvenevässä tyhjyydessä, jättää jokin painauma, ura, jälki tai joitakin merkkejä.

Georges Perec: Tiloja / Avaruuksia

On opittava sietämään, että jokin voi olla enemmän kuin Kaksi.

Maggie Nelson: Argonautit

Tutkimukseni asettuu journalismintutkimuksen tutkimusperinteeseen, joka on Suomessa vakiintunut omaksi tutkimusalueekseen viimeistään 1960-luvulla (Pietilä 2012, 45). Käytän hyväkseni postmodernin ja konstruktivistisen tietokäsityksen ajattelullisia työkaluja.

Postmodernin keskeisiä ajatuksia on, että tieto on suhteellista ja subjektiivista eikä eri yksilöiden tietorakennelmien pätevyyttä voi yleispätevästi arvioida. Postmoderni filosofia ei ole koherentti tietojärjestelmä, vaan se on syntynyt ennen kaikkea vastustamaan modernin käsityksiä suuresta kertomuksesta, merkityksen dialektiikasta, rationaalisesta subjektista ja vaurastumisen logiikasta. Samalla on tunnustettava suuntauksen / suuntauksien saama merkittävä ja osin perusteltu kritiikki. (Ks. Lyotard 1985, Wahl-Jorgensen 2017, Hartikainen et al. 2018.)

Journalismin on sanottu olevan ensisijainen järjen tuottamisen menetelmä modernilla ajalla (Hartley 1996, 12, ks. myös Deuze 2005). Modernilla ajalla, jonka katsotaan läntisessä maailmassa hallinneen suurta osaa 1900-luvusta, uskottiin suuriin teorioihin sekä vahvoihin normatiivisiin näkökantoihin ja ne nähtiin ansiokkaiksi ja tavoittelemisen arvoisiksi (Peters & Broersma 2017). Samaan tähtäsi journalismin objektiivisuusihanne, josta tuli osa journalismiprofessiota – käytännössä katsoen heti, kun journalismista alettiin puhua professiona (ks. Schudson & Anderson 2008).

Objektiivisuusihanne pohjaa positivistiseen ajatteluun, jonka kehittäjä on Auguste Comte. Hän halusi tarkastella sosiaalitieteitä niin matemaattisesti kuin mahdollista ja ajatteli, etteivät sosiaalitieteet eronneet matematiikkajohdannaisista tieteistä, kuten kemiasta ja fysiikasta, kovin paljon (Comte 1975/1822, 61–67).

Objektiivisuusihanteella on journalismissa viitattu muun muassa siihen, että toimittajien on odotettu pistävän omat subjektiiviset näkemyksensä, mieltymyksensä, asenteensa ja ennakkoluulonsa sivuun asioista raportoidessaan (Juntunen 2017, 44). Samalla ihanteeseen sisältyy implisiittisesti oletama siitä, että näin olisi – positivismin hengessä – mahdollista tehdä. Schudson (1978, 71) kirjoittaa, että 1800-luvun lopun yhdysvaltalaisjournalistit kokivat raportoivansa politiikasta ja taloudesta tieteellisemmin ja tarkemmin kuin kukaan sitä ennen ja huomauttaa, että kehitys oli osa laajempaa progressiivista liikettä, jonka tarkoitus oli perustaa politiikka faktoille. Objektiivisuuden taustalta voikin löytää vielä yleisemmän arvon, demokratian, jonka on katsottu antavan journalismille sen keskeisen tehtävän ja oikeutuksen (Reunanen & Koljonen 2014, 47).

Zelizerin (2013) mukaan journalismin ja demokratian välisen liiton näennäinen itsestäänselvyys on itse asiassa ollut modernismin kuva: luotettiin rationaalisuuteen, varmuuteen, yhteisymmärrykseen, perusteluihin, järjestykseen, objektiivisuuteen, kehitykseen ja universaaleihin arvoihin; kaikki asioita, joiden nähtiin olevan oleellisia myös journalismissa. Zelizerin mukaan tällainen kapeasti kohdistunut katse niin demokratiaan kuin journalismiin on hämärtänyt muita journalistisen tekemisen muotoja (emt.). Nerone (2013, 447) menee pidemmälle: hän kutsuu journalismia uskomussysteemiksi, joka määrittelee sopivat käytännöt ja arvot uutisten ammattilaisille. Siitä huolimatta objektiivisuus on osoittautunut journalismin sitkeäksi ihanteeksi tähän päivään saakka (Reunanen & Koljonen 2014). Samalla toimittajille tuntuu olevan vaikeaa määritellä, mitä se oikeastaan on (Juntunen 2017).

Kantola (2011, 170) kirjoittaa, että ”modernin notkistuminen” on saanut aikaan ammattikunnan sisäistä ihmettelyä: mikä onkaan journalismin tehtävä ja rooli? Kantolan mukaan 2000-luvulla toimittajan asema ja identiteetti ovat joutuneet kyseenalaistetuiksi (emt.). Wahl-Jorgensen (2017, 97–109) päätyykin puhumaan journalismin ”postmodernista käänteestä”. Hän perustelee tätä erilaisilla toisiinsa vaikuttavilla muutoksilla: rahoitusmallin romahduksella, journalismin ja demokratian suhteen asettumisella aiempaa

kyseenalaistetumpaan valoon sekä erilaisilla konvergenttisilla muutoksilla, jotka ovat haastaneet perinteiset binäärit jakolinjat objektiivisuuden ja subjektiivisuuden, uutisten ja mielipiteiden, informaation ja viihteellisyyden, tuottajien ja yleisön sekä ammattimaisen ja amatöörien tuottaman sisällön välillä (emt., ks. myös Waisbord 2013, Deuze 2005).

Wahl-Jorgensenin (2017) mukaan seuraukset epistemologisista muutoksista voi nähdä kasvavana objektiivisuuden kritiikkinä, siirtymisenä pois jatkuvan muutoksen ja ajankohtaisasioiden seuraamisesta sekä sellaisen uskon murtumisena, että todellisuutta voisi kuvata tarkasti (ks. myös Wall 2005, 153). Samalla hän näkee, että kysymys journalismista ”neljäntenä valtiomahtina” muuttuu yhä kyseenalaisemmaksi. Tämä oli yksi modernin ajan keskeisiä ajatuksia (Zelizer 2013, Nerone 2013, Carey 2007). Tätä kautta on myös perusteltu journalismin tarpeellisuutta: on nähty, että ilman toista ei ole toista (Carey 2007).

John Hartsockin (2000, 48) mukaan narratiivinen journalismi asettui tällaisia käytäntöjä vastaan, koska se keskittyy tiettyjen tapahtumien ja asioiden kuvaamiseen ajassa ja paikassa, jolloin yleistykset tulevat mahdottomiksi. Hänen mukaansa narratiivisessa journalismissa on 1800-luvun lopulta saakka ollut ”sementoitujen totuuksien” sijaan kyse kysymisen mahdollisuudesta. Se ei yritä selittää kaikkea auki, vaan myöntää sen, että kaikkea ei voi tietää. (Emt.)

Kuten edellä on käynyt ilmi, ajatus on ristiriidassa sen kanssa, mitä journalismista on sen professionalistisesta vakiintumisesta saakka ajateltu.

2.1 Journalismi professiona

Professionalismin käsitteen avulla määritellään, mikä on ja mikä ei ole ammatillista toimintaa (Battersby 1992, 53). Professioneiksi on tavattu määritellä sellaiset ammatit, joilla on taustallaan vahva akateeminen perinne ja tietotaidon historia (Pietilä 2012). Perinteisesti professioneiksi on siis määritelty esimerkiksi juristin ja lääkärin ammatit, joilla on selkeä päämäärä (oikeuden toteutuminen, ihmisen terveys) sekä selkeä institutionaalinen tausta. Nämä ammattinimikkeet ovat suojattuja eikä niitä voi käyttää ilman juuri niiden alueiden akateemista koulutusta.

Kiistelty peruskysymys on ollut, voidaanko journalismia ylipäänsä käsittää omana, erityisasiantuntemusta vaativana professionaan vai onko se ainoastaan käytäntö (eng. practice, activity, joissain tapauksissa craft) (Pietilä 2012, Deuze 2005).

Toisin kuin perinteiset professiot, journalismi ei ole ammattinimikkeenä suojattu eikä journalistin ammatin harjoittaminen vaadi juuri tiettyä akateemista koulutusta eikä välttämättä akateemista koulutusta lainkaan (Davis 2009, 91, ks. myös Pietilä 2012). Esa Väliverronen (2009, 28) päätyykin puhumaan eräänlaisesta ”semiprofessiosta”. Journalistiprofession määrittelyssä on kuitenkin otettava huomioon, että myöskään profession käsite ei koskaan ole ollut yksiselitteinen. Sitä voidaan tarkastella esimerkiksi taloudellisesta, poliittisesta ja antropologisesta näkökulmasta. (Davis 2009, 93.)

Professiotutkijat, kuten Macdonald (1995) ja Abbott (1988), ovat todenneet, että professioihin kuuluu tietojärjestelmä, johon professiota harjoittava ammattilainen vie käsittelemiään tapauksia koskevan informaation ja josta hän tuo ohjeita tapauksiin kohdistettavista toimenpiteistä. Pietilän (2012, 292) mukaan viestinnän tutkimus voi olla professiota perustava tietojärjestelmä, kuten se oli tiedotusopin kaudella.

Eri asia on, mitä tähän tietojärjestelmään ja sitä myötä professioon kuuluu. Tutkijat ovat jo vuosikymmenien ajan puhuneet journalismin ”professionalismin ideologiasta”, joka on ollut vahvasti sidoksissa modernin arvoihin (Deuze 2005, 444–450). Schudsonin (1978) mukaan professionalismi on tarkoittanut journalistisen kulttuurin sisällä yhteisesti tunnustettuja käsityksiä siitä, mitä uutisellisuus tarkoittaa. Näiden ajatusten voidaan postmodernilla ajalla katsoa olevan murroksessa (Kantola 2011, Deuze 2005, Wahl-Jorgensen 2017).

2.1.1 Journalismiprofessio ja objektiivisuuden ideaali

Kulmakivi journalismin professionaalistumisessa on objektiivisuuden ihanne ja voidaan katsoa, että se on noussut yhtä aikaa journalismin professiokeskustelun kanssa 1800-luvun loppupuolelta alkaen (Schudson & Anderson 2008, 92). Objektiivisuusideaali on ollut tiiviissä suhteessa myös käsitykseen journalismista neljäntenä valtiomahtina:

Osaksi portinvartijakeskustelua kytkeytyy myös käsitys journalismin objektiivisuudesta. Sen [portinvartijamallin] professionaalinen tehtävä on säilyttää ja kehittää sitä pyrkimystä, että

etsitään asiaan olennaisesti kuuluvaa tieteelliseen metodiin yhteydessä olevaa objektiivisuutta. Portinvartija on yksi osa julkista palvelua. (Janowitz 1975, 626.)

Objektiivisuuden ajatus lähtee Auguste Comten positivistisesta maailmankuvasta, jonka mukaan on olemassa todellisuus, joka on kaikille sama, yhteinen ja muuttumaton. Comten mukaan yhteiskunnan kehitys noudattaa samoja lakeja kuin luonto: että yhteiskuntatiede on osa luonnontiedettä (Kon 1976, 30). Objektiivisuuden osaksi journalistisia ihanteita toi jämerimmin Walter Lippmann, joka kehotti journalisteja yhdistämään ”professionaalisuutensa objektiivisuuden vaatimuksiin” (Schudson & Anderson 2008, 92). Taustalla oli Venäjän vallankumous ja huoli siitä, että journalistit eivät kirjoita, mitä he näkevät vaan mitä he toivovat näkevänsä (Lippmann & Merz 1920). Lippmann on myös yksi ensimmäisistä henkilöistä, jonka katsotaan alkaneen määritellä akateemisesti, mikä on ”uutisoinnin arvoista” (Lippmann 1922, Caple 2018, 2).

Objektiivisuuden ihanteella on viitattu journalismissa muun muassa siihen, että toimittajien odotetaan laittavan omat subjektiiviset näkemyksensä, mieltymyksensä, asenteensa ja ennakkoluulonsa sivuun asioista raportoidessaan (Juntunen 2017, 44). Toki objektiivisuutta on kyseenalaistettu paljonkin eikä käsitys siitä ole sama kuin journalismin professionaalistumisen alkuaikoina 1800-luvulla (ks. esim. Lehtinen 2016). Muun muassa Kovach ja Rosenstiel (2007) ovat esittäneet, että epämääräinen objektiivisuuden käsite olisi korvattava konkreettisemmilla tavoitteilla kuten perusteellisuus, tarkkuus, rehellisyys ja läpinäkyvyys. Usein ”uudeksi objektiivisuudeksi” on ehdotettu läpinäkyvyyttä (Weinberger 2009).

Reunanen ja Koljonen (2014, 90) ovat tulkinneet, että objektiivisuuden tavoittelua pidetään yhä tärkeänä ammatillisena ihanteena, vaikka sen tavoittaminen tunnustetaan vaikeaksi. Se on kansainvälisesti edelleen journalismin keskeinen ideologinen normi niin käytännön työssä kuin journalismin tutkimuksessa (Mäenpää 2012, 80). Se, mitä objektiivisuus tarkoittaa, ei kuitenkaan ole niin selvää: Kun Laura Juntunen (2017) kysyi tutkimuksessaan Kulttuurien törmäys? Journalismi sosiaalisen median aikakaudella yli 600 suomalaistoimittajalta, onko läpinäkyvyys korvannut objektiivisuuden journalistisena ihanteena, peräti puolet (51 %) ei osannut vastata.

Aki Petteri Lehtinen (2016) tarkastelee väitöskirjassaan objektiivisuuden käsitettä postmodernin relativismin sille tuomien haasteiden kautta. Hän esittää (emt., 82), että

objektiivisuutta ja subjektiivisuutta ei pitäisi käsittää toistensa vastakohtiksi, vaan ennemmin jatkumoksi. Lehtinen käyttää väitöskirjassaan pragmaattisen objektiivisuuden käsitettä. Journalistisen / mediavälitteisen representaation sijaan suuntauksessa keskitytään tiedonhankinnan prosesseihin, jotka takaavat sen, että journalistien tuottama tieto on luotettavampaa kuin jokin muu tieto (Lehtinen 2016, 34).

Silti myös pragmaattisen objektiivisuuden käsite liittyy tiedonhankintaan ja -tuotantoon rationaalisena prosessina ja käsitykseen journalismista neljäntenä valtiomahtina eikä siten vastaa narratiivisen journalismin piirissä (ja kohti 2000-lukua tultaessa yhä laajemmin myös muualla) journalismin hegemoniselle paradigmalle esitettyyn kritiikkiin (Lehtinen 2016, Hartsock 2000, ks. myös Kantola 2011, Wahl-Jorgensen 2017).

Uutisjournalismissa ja narratiivisessa journalismissa on kysymys kahdesta erilaisesta lähtökohdasta – positivistisesta ja alun alkaen fenomenologisesta (Hartsock 2000).

Narratiivisen journalismin pohja on jälkimmäisessä, ja se on syntynyt kritiikkinä edelliseen (emt.).

2.1.2 Narratiivinen journalismi ja objektiivisuuden kritiikki

Hartsockin mukaan narratiivisen journalismin lähtökohta Yhdysvalloissa perustuu todennäköisesti siihen, että samaan aikaan, kun journalismin ihanteet muuttuivat pikkuhiljaa yhtä totuutta ja objektiivisuutta korostaviksi, käynnissä ollut Espanjan-Yhdysvaltain sota osoitti journalismissa vallinneen yhden totuuden käsityksen ongelmallisuuden (2000, 42).

Teoksessaan *Regulars Get No Glory* sodasta raportoinut kirjeenvaihtaja Stephen Crane kirjoitti, että faktoihin pohjaava uutiskerronta ei tavoita sotaan osallistuvien henkilöiden subjektiivista kokemusta siitä, millaista on olla sodassa (Hartsock 2000, 41). Hartsockin mukaan Cranen ja muiden objektiivisen ja faktapohjaisen raportoinnin ongelmat esiin nostaneiden toimittajien takia narratiivinen journalismi nousi 1800-luvulla Yhdysvalloissa (emt.). Narratiivisen journalismin tavoitteena oli pienentää objektin ja subjektin väliä eikä suurentaa sitä (Hartsock 2000, 59). Ajatuksen voi katsoa olevan päinvastainen kuin journalismiin perinteisesti liitetty ajatus vallan vahtimisesta. Samantyyppinen kritiikki, jota

varhaiset narratiivista journalismia tekevät toimittajat esittivät objektiivisuusihaa kohtaan, on 1900-luvun loppua kohti tultaessa lisääntynyt ja on puhuttu jopa journalismin postmodernista käänteestä (ks. Wahl-Jorgensen 2017).

Alun perin postmodernin idean esitellyt Jean-Francois Lyotard lähtee seuraavasta olettamasta: samanaikaisesti kun yhteiskunnat tulevat jälkiteolliseksi nimettyyn kehitysvaiheeseen ja kulttuurit postmoderniksi sanottuun aikaan, tiedon asema muuttuu. Kyseisen muutoksen katsotaan alkaneen sotien jälkeen 1950-luvulla. Tieteellinen tieto on muuan diskurssin laji, ei kiveen hakattu totuus. (Lyotard 1985, 10.)

Kulttuuriteoreetikko Jean Baudrillard (2005, 122) on kirjoittanut, että samalla, kun informaatiotulva pyrkii kertomaan maailmasta, se tuottaa todellisuutta, eivätkä nämä aspektit ole välttämättä erotettavissa toisistaan. Myös uutiskriteerit ovat syntyneet tiettyssä ajassa ja paikassa. Tarkastelemalla vakiintuneita käytänteitä objektiivisuuden mittarina tulee kuitenkin sivuuttaneeksi seikan, jonka esimerkiksi Michel Foucault tuo esiin teoksessaan Tiedon arkeologia (1969): että todellisuus, myös historia, muodostuu aina keskenään kilpailevista diskursseista eikä totuutta ole siten mahdollista saavuttaa¹. Lyotardin sanoin:

Sillä se [tieteellinen tieto] asettuu nyt kehittyneimmässä muodossaan, nimittäin käänteisenä, tuoden esiin, että tieto ja valta ovat yhden ja saman kysymyksen kaksi puolta: kuka päättää, mitä on tieto; kuka tietää, mitä tulee päättää? Informatiikan aikakaudella kysymyksessä tiedosta on enemmän kuin koskaan samalla kysymys myös hallitsemisesta. (1985, 18–19.)

Vaikka postmoderniin sisältyvä relativismi on ajatuksena laajasti kyseenalaistettu, tiedontuottamiseen liittyvä valta on yhä ratkaisematon kysymys. Uutiskoneistossa oikeaa tietoa määrittelevät uutiskriteerit ja niihin sisältyvät käytännöt. Voidaan ajatella, että myöhäismodernissa uutiskriteerit ovat muuttuneet, mutta sama ylhäältä alaspäin toimiva kriteerien mekanismi on yhä olemassa (ks. esim. Lehtinen 2016).

Tätä vastaan narratiivisen journalismin tekijät ovat käyneet (Hartsock 2000). Yksi 1960-luvulla alkaneeksi katsotun narratiivisen journalismin genreen kuuluvan New journalismin pioneereista, Joan Didion on sanonut, että subjektiivisuus tulee esiin jo aiheenvalinnassa: hän sanoo kirjoittavansa asioista, jotka ovat hänelle henkilökohtaisesti kiinnostavia (Hartsock 2000, 153). Subjektiivisuutta korostaessaan narratiivinen journalismi asettuu

¹ Poststrukturalistien historiakäsityksistä teoksessa Poststructuralism and the question of history (1987). Siinä Lyotard esittää historiallisuuden lähtökohdaksi kielen ja hylkää näin modernistien hellimät suuret kertomukset.

traditionaalisen journalismiprofession laitamille juuri objektiivisuushanteen puuttumisen takia. Voidaan ajatella, että se on osaltaan johtanut genren vähempään huomioon alan sisällä.

2.2 Näkökulmia narratiivisen journalismin genreen

John Hartsockin (2000) mukaan akateemisessa maailmassa narratiivista journalismia ei ole käsitetty omaksi tutkimuksen lajikseen. Hän kirjoittaa, että narratiivinen journalismi on jännitteisessä suhteessa sekä perinteiseen uutisjournalismiin, jonka kritiikkinä sen voidaan katsoa syntyneen, että kirjallisuustieteeseen, jonka tutkimuksessa on usein kyseenalaistettu, voiko journalismi olla kirjallisesti ansiokasta. Ensimmäinen englanninkielinen kirjallisuustieteilijöiden tutkimus narratiivisesta journalismista, *Art of Fact*, ilmestyi vasta vuonna 1997 (ks. Nousiainen 2013). Genren epämääräisyys käy ilmi myös esimerkiksi Maria Lassila-Merisalons väitöskirjasta (2009), jossa ollaan ”faktan ja fiktion rajamailla”.

John Frow kirjoittaa teoksessaan *Genre* (2006, 7), että ymmärtääkseen lukemaansa tekstiä lukijan tulee olla tietoinen sen genrestä. Genre on Frow’n mukaan joukko vakiintuneita ja voimakkaasti organisoituja tuotannon ja merkityksen tulkinnan rajoitteita. Hän kuitenkin korostaa, että kyse ei ole pelkästä rajoittamisesta vaan myös mahdollistamisesta. Genrelle ominaiset erityispiirteet antavat tulkinnalle muodon vähän niin kuin kuvanveistäjä materiaalilleen. Genrellä on väliä, sillä sen kautta ihmiset antavat asioille merkityksiä ja sen kautta merkityksistä myös taistellaan. (Emt., 10.)

Kent Puckett kirjoittaa, että genre on historiaan – siis aikaansa – sidoksissa oleva ilmiö, joka sekä ilmaisee että auttaa jäsentämään yksilöllisiä ja sosiaalisia uskomuksia, toiveita, ideoita ja oletuksia (2016, 14). Heta Pyrhösen (2007) mukaan genrellä on läheinen yhteys yhteiskuntaan: genret ovat instituutioita, jotka aina ovat jossain suhteessa dominoivaan ideologiaan. Fredric Jamesonin mukaan genreanalyysissä on kaksi tasoa: semanttinen ja syntaksinen, joista ensimmäinen määrittelee genreä yläkäsitteen, esimerkiksi komedian kautta ja tekee määrittelynsä suhteessa toiseen genreen: esimerkiksi ei-tragedia, ei-ironia. Jälkimmäinen puolestaan tarkastelee genren mekanismeja ja rakenteita tekstitasolla. Tällöin genremääritelmä syntyy suhteessa adjektiiviin: ei-komediallinen, ei-hauska. (Jameson 1981, 93–94.)

Lassila-Merisalo (2009) hyödyntää omassa tulkinnassaan samantyyppistä negaation kautta tapahtuvaa vastakkainasettelua. Hän käyttää ei-fiktion käsitettä, jota Markku Lehtimäki on käyttänyt vuonna 2005 tarkastetussa väitöskirjassaan Norman Mailerin nonfiktioituotannosta. Lassila-Merisalo on kuitenkin muuttanut sen adjektiivimuotoon ”ei-fiktiivinen”, sillä Lehtimäki suhteuttaa käsitteensä fiktioteksteihin, Lassila-Merisalo (2009, 35) puolestaan faktaan. Väitöskirjansa lopussa hän kuitenkin määrittelee narratiivisen journalismin ”ei-fiktion” alalajiksi (emt., 192).

Lassila-Merisalon (2009, 195) mukaan kaunokirjallisuuden ja narratiivisen journalismin luomisprosesseissa on selkeitä yhteneväisiä piirteitä ja narratiivinen journalismi on tulkintamahdollisuuksiltaan avoimempi kuin uutisteksti (emt., 194). Toisaalta hän kuitenkin huomauttaa, että narratiiviseen journalismiin sisältyy ”referentiaalisuusvaatimus”, mikä tarkoittaa, että sen on viitattava ulkopuoliseen todellisuuteen eikä se sikäli voi olla puhtaan konstruktivistista. Hän sanoo, että kyse on realismin ja konstruktivismin välisestä vuorovaikutuksesta, joka ”osaltaan havainnollistaa kaunokirjallisen journalismin ja ei-fiktion paikkaa rajojen liepeillä”. (Emt.)

Tällainen määrittely on kuitenkin lukijan kannalta ongelmallinen: mistä voi tietää, milloin ollaan rajalla, milloin sen sisäpuolella ja milloin se on kenties ylitetty? Lassila-Merisalo (2009, 192) huomauttaakin, että vaikka narratiivisen journalismin rajoja ei aina löytyisikään, niitä ei saa lakata etsimästä.

Harvardin yliopistossa toimivan Nieman Institutin sivuilla narratiivisen journalismin genre määritellään syvälliseksi ja sivistyneeksi raportoinniksi, jossa arvostetaan kerronnallisuutta, käytetään kieltä mielikuvituksellisesti ja hylätään uutisen konventiot² (ks. Nousiainen 2013). Tällainenkin määritelmä on kuitenkin suurpiirteinen ja vaatii lukijalta esimerkiksi uutiskonventioiden tunnistamista. Entä mikä on kielen ”mielikuvituksellinen käyttö”? Kuka määrittelee syvällisen ja sivistyneen raportoinnin? Tässäkin genremäärittelyssä vaikuttaa olevan kyse enemmän ideaalista tai ideologiasta kuin käytännönläheisestä määritelmästä. Tosin genre ja ideologia ovat likeisessä tai erottamattomassa suhteessa toisiinsa, kuten aiemmin on käynyt ilmi (Jameson 1981, Pyrhönen 2007).

² Alkuperäinen muotoilu: Deep and sophisticated reporting, an appreciation for storytelling, a departure from the structural conventions of daily news, and an imaginative use of language.

Narratiivista journalismia on määritelty myös niiden keinojen kautta, joita se perinteisesti hyödyntää: kuvailevaa kerrontaa, dialogia, kohtauksittain etenevää rakennetta (Nousiainen 2013). Mutta kuka vetää rajan sille, missä määrin keinojen pitää olla käytössä, jotta journalismi olisi narratiivista? Tällaista määrittelyä on vaikeaa tai mahdotonta tehdä.

Genretulkinnat määrittävät oleellisesti valintojamme ja toimijuuttamme suhteessa genren edustajiin (Frow 2006, 72). Tässä tullaan kuitenkin umpikujaan: mikäli ajatellaan, että narratiivista journalismia genrenä ei eurooppalaisessa kontekstissa ole olemassa (Nousiainen 2013), akateemisessa kontekstissakin suhteellisen vähän (Hartsock 2000, ks. myös Lassila-Merisalo 2009), kuinka näitä valintoja tai tulkintoja voisi tutkia?

Myös Van Krieken ja Sanders (2016, 1371) toteavat, että heidän artikkeliaan varten tutkimassaan opetuskirjallisuudessa narratiivista journalismia ei käsitetty omana genrenään. Yhdysvalloissa genre on vakiintuneempi (Nousiainen 2013). Vaikuttaa selvältä, että ainakin joidenkin toimittajien keskuudessa Yhdysvalloissa vallitsee yhteisymmärrys siitä, että narratiivinen journalismi on ”kertovaa journalismia” (story telling journalism) (Nousiainen 2013, 8). Kyse on kuitenkin siitä, miten kertomus, tai narratiivi, määritellään.

2.2.1 Narratiivinen käänne ja narratiivin käsite journalismin kontekstissa

Narratiivin nousu tutkimuskohteena sijoitetaan usein yhteen strukturalismin nousun kanssa 1960-luvulla, mutta todellisuudessa – kuten Lyotardkin (1985) tuo esiin – sillä on juuret vähintään Aristoteleen Runousopissa (ks. myös Lassila-Merisalo 2009, 19). Jo Sokrates määritteli narratiivin – tosin hänen mukaansa oli olemassa todellisuutta imitoiva ”puhdas narratiivi” ja kertojan äänen mukaan ottava narratiivi (Platon 1961: 394 c, ks. myös Frow 2007, 56). Tällaisen näkemyksen Aristoteles kumosi Runousopissa, sillä kertomuksella on aina kertoja (Frow 2007, 57).

Narratiiviteoriat pohjaavat kysymykseen tapahtumien järjestämisestä: millaisia erilaisia esteettisiä valintoja, järjestyksiä ja käänteitä narratiiveissa voi olla, jotta niiden kuvaamat tapahtumat tulevat merkityksellisiksi. Narratiivi on siis yritys tehdä joko todellisista tai kuvitelluista tapahtumista ja asioista merkityksellisiä suhteessa toisiinsa; riippumatta siitä, onko konteksti fiktiossa, historiassa, politiikassa, taloudessa, psykologiassa, ihmisten

välisissä suhteissa, tieteessä. Narratiiviteorian voi käsittää erilaisten asioiden välisten suhteiden tutkimukseksi. (Puckett 2016, 2.)

Puckettin (2016, 15) mukaan siinä missä genre on historiallinen käsite, narratiivi kertomuksen ja diskurssin välisenä binäärisenä suhteena ei sitä ole. Hänen mukaansa narratiiveja on ollut aina, mutta ne ovat saaneet muotonsa suhteessa yhteiskunnan asettamiin ideaaleihin ja vaatimuksiin (emt., ks. myös Pyrhönen 2007, Lyotard 1985).

Lyotard (1985, 46) kirjoittaa, että positivistit asettuivat ”alkeellisempaa narratiivista” muotoa vastaan. Voidaankin ajatella, että uutismuoto on osa positivistista maailmankuvaa, jonka tarkoituksena oli tarjota maailmasta tietoa ”sellaisenaan”. Näin ollen se asettuu aikaan ennen narratiivista käännettä, jonka myötä tekstiä alettiin käsitellä yhä enemmän menneisyyden representaationa. (Lassila-Merisalo 2009, 19, ks. myös Tuchman 1978.)

Nykyään akateemisessa diskurssissa tuskin kukaan kiistää, että jälkikäteen kerrottu on aina representaatio, riippumatta siitä, miten ”aidolta”, mimeettiseltä, se kerrottuna näyttää (Puckett 2016, 5–7). Silti vaikuttaa siltä, että uutisnarratiivia ei pidetä samalla tavalla totuutta potentiaalisesti vääristävänä kuin muotoa, jossa yksilön kokemus pyritään tuomaan mukaan.

Sinänsä jännite ei ole mitenkään uusi: esimerkiksi Lyotard (1985, 47) on huomauttanut, että narratiivia kritisoineet positivistit päätyivät itse esittelemään tutkimustuloksiaan narratiivin keinoin. Kyse on myös siitä, miten narratiivi määritellään – onko narratiivi esimerkiksi tarina, vai potentiaalisesti mikä hyvänsä. Jälkistrukturalistit kallistuivat jälkimmäiseen vaihtoehtoon. Esimerkiksi Roland Barthes (1975) määrittelee esseessään *An Introduction to the Structural Analysis of Narratives* joitain narratiiveja, joiden määrä hänen mukaansa on ”lukematon”. Yksi näistä on uutinen (ks. myös Buoze & Creech 2018, Tuchman 1978, 104–132). Tästä voidaan johtaa, että uutisten ja narratiivisen journalismin eroja määriteltäessä kyse ei ole siitä, onko jokin kertomus, vaan millainen kertomus se on – ja minkälaisin ehdoin ja taustaolettamin se on olemassa. Onkin sanottu, että uutiset ovat vain yhdenlaisen tarinoinnin pintaa ja saavat ”faktaluonteensa” tavasta, joilla ne esitetään (Kunelius 2000, 12). Uutismuoto on suljettu: siitä asioiden suhteellisuutta ei ole niin helppo osoittaa, koska se pyrkii esittämään asiat tosina, ilman epävarmuustekijöitä (Lassila-Merisalo 2009).

2.2.2 Epävarmuuden sietämisestä – journalismi positivismin jälkeen

John Hartsockin (2000) mukaan narratiivisen journalismin pioneerit ammensivat Mihail Bahtinin romaaniteoriasta. Yksi merkittävimmistä Bahtinin luomista käsitteistä oli kronotooppi. Sen voi määritellä lähtökohdaksi, joka johdattaa lukijan oletuksia siitä, miten aika ja tila tietyssä tekstissä jäsentyvät taustaksi, jossa narratiivi voi olla olemassa (Puckett 2016, 157). Se ei oleta kumpaakaan, aikaa tai paikkaa, ensisijaiseksi, vaan katsoo, että ne ovat tarkastelussa yhtä tärkeitä ja riippuvaisia toisistaan.

Bahtin arvosti erityisesti Dostojevskin romaanien polyfoniaa: toisin sanoen niiden välittämä maailmankuva on moniääninen, pluralistinen. Diskurssi ei ainoastaan heijasta, vaan myös tekee ja oikeastaan muuttaa olemassa olevaa tarinaa. (Puckett 2016, 164, ks. myös Bahtin 1935, 260-268.)

Hartsockin (2000) mukaan bahtinilainen romaani näkyi varhaisessa narratiivisessa journalismissa asioiden avoimuutena ja suhteellisuutena sekä yksiselitteisyyden kieltämisenä. ”Niin epämukavaksi kuin konfrontaatio osoittautuikin, narratiiviset journalistit etsivät maailmasta rehellisempiä tulkintoja, jotka haastoivat vanhat turvalliset olettammat.” (Hartsock 2000, 42.)

Hartsockin (2000) mukaan narratiivisen journalismin luonne sallii kysymisen. Kuten Ilkka Malmberg (1998) kirjoittaa, aina asiantuntijaa ei ole saatavilla. Narratiivista journalismia tekevä toimittaja ei edes pyri näyttämään kohteestaan kokonaista kuvaa, vaan valitsee seikat, johon keskittyy, ja tekee sen tiettäväksi (Nousiainen 2013, 10). Nähdäkseni narratiivisen journalismin tiedonintressi lähestyykin postmodernia tapaa katsoa maailmaa, jossa hyväksytään se, että kaikkea ei ole mahdollista tietää.

2.2.3 Narratiivin tarkoitus – subjektin ja objektin välisen rajan pienentäminen

Kuten jo aiemmin on käynyt ilmi, myöhäismodernilla ajalla monet muutokset vaikuttavat toimittajan työhön ja on myös pohdittu, mikä journalismin tehtävä nykyään voisi olla (Kantola 2011, 170). Perinteisesti journalismin tehtävät on liitetty ensisijaisesti demokratian ylläpitämiseen ja ns. ”neljäntenä valtiomahtina” toimimiseen (esim. Lehtinen 2016, ks. myös Kunelius 2000). Objektiivisuuden ihanne ja kylmä, neutraalia esittävä ilmaisu ovat kulkeneet

käsi kädessä tämän tehtävän kanssa, sillä tunteiden esiintuominen on nähty rationaalisen ajattelun vastakohtana (Wahl-Jorgensen 2019, 2, ks. myös Pantti 2010).

Korkeassa modernissa usko instituutioihin oli vahva (Kantola 2011, 172). Siksi on luonnollista, että myös journalismissa oleellisiksi muodostuivat uutiskriteerit ja objektiivisuusihanne, joiden tarkoitus oli taata journalismin legitimitetti. Samalla hierarkisuus saattoi kuitenkin johtaa siihen, että kaikesta tuli etäistä eivätkä asiat koskettaneet ihmisten elämää (emt., 173).

Viime vuosina moni asia journalistisella kentällä on muuttunut ja perinteiset objektiivisuuden ja neutraalin tiedonvälityksen ihanteet on haastettu (Wahl-Jorgensen 2017). On esitetty, että journalistisella kentällä on tapahtunut postmodernin käänteen lisäksi myös emotionaalinen käänne, joka näkyy esimerkiksi siinä, millaista kieltä ja kertomisen tapoja journalistisissa teksteissä käytetään (emt., 2014). Kysymykset ovat yhä samoja kuin narratiivisen journalismin alkuaikoinakin: millä tavalla lukija saadaan mukaan, jos kieli on kliinistä ja etäännytettyä, kuten ns. ”kovissa uutisissa” on tapana (Wahl-Jorgensen 2014, Hartsock 2000). Samantyyppinen kehitys on nähtävissä viestinnätutkimuksessa laajemminkin: kontekstit ja kielen merkityksen huomioon ottava poststrukturalismi ja feministinen tutkimus ovat yleistyneet viestinnätutkimuksessa 1990-luvulta alkaen (Herkman & Vähämaa 2008, 20–21). Juuri nämä suuntaukset ovat haastaneet perinteiselle journalismille ominaisen käsityksen habermasilaisesta julkisesta sfääristä ja rationaalisuuden ylivallasta (Wahl-Jorgensen 2019).

”Emotionaalisen käänteen” voi osittain johtaa samoista kehityskuluista kuin ”postmodernin käänteenkin”. Wahl-Jorgensen (2014) kirjoittaa, että teknologinen murros, joka on mahdollistanut yleisöjen mukanaolon ja sitä myötä haastanut journalistien auktoriteettiaseman oikean tiedon haltijoina, on saanut toimitukset ymmärtämään, kuinka tärkeää niiden olisi olla osa yleisöjensä elämää – tavoittaa ihmisille oleelliset asiat. Näin on tehtykin, mikä on johtanut myös kriittisiin äänenpainoihin.

Käsitys subjektiivisen ilmaisun haitallisuudesta journalismille on tuttu journalismiprofession alkua ajoilta, kuten aiemmin on käynyt ilmi. Tiettyjen standardien mukaan tehty journalismi, siis uutisjournalismi, on kuitenkin keksintönä uudempi kuin vapaampi journalistisen kirjoittamisen tapa (Carey 1997 [1969], 137, ks. myös Lyotard 1985). Toimituksissa alettiin

ajatella, että journalismin kredibiliteettiä validoidaan kielellä, joka ei paljasta kirjoittajan subjektiivisuutta (Tuchmann 1978, ks. myös Lehtinen 2016). Tunteiden on katsottu olevan osa subjektiivista kerrontaa, mitä on pidetty vaarallisena journalismin totuusvaatimukselle (emt.). Näkemys pohjaa myös ajatukseen, että arvot on mahdollista erottaa faktoista ja observoija observoinnin kohteesta (Ward 2005, McNair 1998). Käsitystä voi verrata jännitteeseen eri tutkimusperinteiden välillä: vaikka tultaessa kohti 2000-lukua poststrukturalismi, feministinen perinne ja kulttuuritutkimuksellisempi ote ja sitä myötä laadulliset tutkimusmenetelmät ovat vallanneet alaa mediatutkimuksessa, luotetaan monissa tutkimusyksiköissä yhä määrällisiin menetelmiin kuten kyselyihin (Herkman & Vähämaa 2008, 24).

On huomattava, että objektiiviselta näyttävä ilmaisu – kuten määrällinen tutkimuskin – pyrkii validoimaan uskottavuutensa tietyin keinoin. Lopulta hyvin harva asia journalismissakaan on etenkin kontekstiin asetettuna puhdas fakta, vaan asioiden saama muoto ja mahdolliset tulkinnat riippuvat näkökulmasta, kuten aiemmassa, tekstin ja diskurssin suhdetta käsittelevässä osiossa pyrittiin avaamaan.

Lehtimäki (2007, 257) on varhaisten narratiivista journalismia tehneiden toimittajien ajatusten suuntaisesti kirjoittanut, että historiallisten tapahtumien aito ja syvä kuvaaminen vaatii omakohtaisuutta, jolloin lukijalle tulee mahdolliseksi kokea tapahtuma inhimillisenä kertomuksena. Narratiivista journalismia tekevien toimittajien voikin ajatella käyttäneen inhimillisiä tunteitaan todellisuuden havainnoimiseen ja tutkimiseen. On mahdollista ajatella, että ilman tämänkaltaista havainnoijaa journalismi jää vajaaksi: Aare (2016) on puhunut ”empaattisesta observoijasta” ja liittänyt empatian ”toista” kohtaan yhdeksi journalismin päätehtävistä (ks. myös Wahl-Jorgensen et al. 2016, 806).

Tämänkaltaisen kertomisen tavan voi nähdä myös erottautumiskeinona. Susan Sontagin (2003, 89–90) mukaan uutisten määrän valtaisa lisääntyminen johtaa siihen, että ihmiset eivät enää välitä – ei pelkästään siksi, että ovat altistuneet jatkuvalle informaatiotulvalle, vaan myös siksi, että haluavat suojata omaa elämäänsä. Sontagin mukaan jatkuva informaatiotulva ei ole poistanut valokuvien shokkiarvoa. Mutta:

”-- ne eivät auta kovin paljon, jos tehtävä on ymmärryksen lisääminen. Narratiivit voivat saada meidät ymmärtämään.” (Emt., 80.)

Sontag siis esittää, että kertomus on tapa lisätä ymmärrystä; nimenomaan kertomus, joka osoittaa asioiden väliset yhteydet toisin kuin esimerkiksi valokuva. Samalla sillä on potentiaali luoda eettisiä ja moraalisia näkökulmia ja sitä myötä lisätä empatiaa (ks. Nussbaum 2010, 95–96, Booth 1998, 20). Voisivatko myös nämä olla journalismin tehtäviä?

2.3 Faktojen tarkistus ja eettinen sääntely narratiivisen journalismin kontekstissa

Eettinen sääntely ja moraalinen koodisto liittyvät oleellisesti profession käsitteeseen (Pietilä 2012). Lehtinen (2016, 87) puhuu vakiintuneista käytännöistä, kuten uutiskriteereistä ja faktantarkistusmetodeista ”ei-persoonallisina rutiineina”, jotka poistavat journalismista ”subjektiivisia häiriötekijöitä” (ks. myös Ward 2005). Lehtinen siis implisiittisesti liittää objektiivisuuden ideaalin ja eettisen sääntelyn toisiinsa. Tästä monet narratiivista journalismia tekevien toimittajien kokemat eettiset dilemmat johtuvat. Edes Yhdysvalloissa narratiivisen journalismin tekemiseen ei ole omaa eettistä koodistoaan, vaikka keskustelu siitä, mitä saa ja mitä ei saa tehdä, on aktiivista (Nousiainen 2013, 40, ks. myös Pewitt-Jones 2014).

Suomessa positivismin kritiikki näkyy journalistin ohjeissa: totuuskäsitys on muuttunut suhteellisemmaksi (Lassila-Merisalo 89–92). On kuitenkin paikallaan kysyä, riittääkö tällainen tiedon suhteellisuutta korostava paradigman muutos journalistin ohjeissa kattamaan sen muutoksen, mikä journalistisissa kerrontatavoissa näyttää tapahtuneen (ks. esim. Kantola 2011, Jyrkiäinen 2008, 57).

Journalismin kontekstissa on voitava luottaa siihen, että tarkistettavissa olevat faktat ovat totta. Narratiivisen journalismin ideaali on uutismuotoa avoimempi ja subjektiivisempi. Se ei silti tarkoita, että tarkistettavissa olevat faktat voisivat olla väärin. Tulkinnassa pitää erottaa toisistaan materiaallinen ja sosiaalinen todellisuus. Narratiivisen journalismin kontekstissa voidaan bahtinilaisittain puhua diskurssista, joka määrittää tulkintamahdollisuudet ja kertomuksesta, joka on konkreettinen, kerrottu muoto ja sisältää viittauksia materiaaliseen todellisuuteen ja tapahtumiin (ks. Hartsock 2000).

Tulkinta voi eri yksilöiden kohdalla vaihdella kovastikin, kuten poststrukturalistit ovat esittäneet. Näin tapahtuu kaiken tiedon ympärillä: neuvottelemme jatkuvasti siitä, mikä on

totta, esitämme argumentteja ja uusia näkökulmia. Vaatimus täysin todesta journalismista on yhtä absurdi kuin vaatimus maailmasta, jossa kaikki on jo selvää. Sen sijaan yksittäisten asioiden kohdalla journalismi kilpistyy kysymykseen: tapahtuiko jotain vai eikö tapahtunut? Oliko jotain vai eikö ollut? Tarkistettavissa olevien faktojen on journalismissa pidettävä paikkansa, kuten journalistin ohjeissa sanotaan³.

Keskustelu journalismin etiikasta on viime vuosikymmeninä lisääntynyt (Craig 2006, 187). Myös tämän voi liittää osaksi postmodernia käännettä: kun journalismin absoluuttista totuusluonnetta on alettu yhä enemmän kyseenalaistaa, myös kriittinen ymmärrys siitä, miten tekijä voi asioita väaristellä, on kasvanut. Craig (emt., 187–190) listaa seikkoja, jotka journalistista narratiivia tehdessä pitää hänen mukaansa eettisestä perspektiivistä katsoen ottaa huomioon. Tällaisia ovat esimerkiksi anekdoottien käyttö ja niiden potentiaalisesti yleistävä vaikutus, kuvailu ja lähteyttäminen tavalla, joka ei häiritse lukukokemusta, sitaattien ja parafrasien suhde erityisesti silloin, kun toimittaja ei ole itse ollut paikalla todistamassa kerrottua, sanavalinnat ja määrittely erityisesti poliittisesti latautuneiden käsitteiden kohdalla, tulkinnan ja analyysin tarkkuus sekä kertojanäänänen sävyt, joiksi hän listaa muun muassa minäkerronnan ja tunteisiin vetoavan kirjoittamisen.

Craig ei kymmenistä tekemistään toimittajahaastatteluista huolimatta tee ehdotusta journalistin ohjeiden kaltaista säännöstöä narratiivisen journalismin eettiseksi pohjaksi. Sen sijaan hän ehdottaa erilaisia käytäntöjä kuten ”aggressiivinen faktantarkistus”, editorin toimittajalle tekemät kysymykset lähteistä, väaristymistä ja väarinkäsityksistä, toimittajien itsereflektio omien näkökulmiensa puutteellisuuksista sekä aktiivinen yleisösuhte, jossa journalistisia käytäntöjä selitetään lukijoille (Craig 2006, 192–193). Pewitt-Jones (2014) tekikin väitöskirjassaan havainnon, että narratiivista journalismia tekevillä toimittajilla on ”sisäistynyt käsitys” harjoittamansa genren vaatimista eettisistä erityispiirteistä, eivätkä he siksi itse vaikuttaneet kaipaavan niitä. On syytä kysyä, onko narratiiviselle journalismille edes mahdollista laatia genren erityispiirteet huomioon ottavaa eettistä koodistoa. ”Jutuilla, jotka on editoitu sekä faktat että taiteelliset aspektit huomioon ottaen, on mahdollisuus sekä välittää totuutta että herättää myötätuntoa”, Craig (2006, 192) kirjoittaa. Kysymys on nimenomaan ”taiteellisesta aspektista”, jonka myös Lassila-Merisalo (2009) tuo esiin

³ Ks. Journalistin ohjeet: https://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/

väitöskirjassaan. Hänen mukaansa narratiivisella journalismilla on selkeitä yhtymäkohtia kaunokirjallisuuden kanssa (emt.). Tästä näkökulmasta ”taiteellista aspektia” voi verrata keskusteluun siitä, pitäisikö kaunokirjallisuudessa olla eettistä koodistoa. Suomessa keskustelua käytiin vuonna 2012 Riikka Ala-Harjan romaanista nousseen kohun takia. Silloin kirjailijaliitto totesi, ettei kannata eettistä koodistoa kirjailijoille, koska se kaventaisi sananvapautta (Kallionpää 2012).

Subjektiiivisuusajattelu ja tietynlainen ”taiteilijan vapauteen” verrattavissa oleva käsitys narratiiviseen journalismiin vaikuttavista seikoista tulee esiin myös Pewitt-Jonesin (2014, 96) väitöskirjassa. Siinä puhutaan authoritysta, tekijyydestä, jonka kautta eettinen harkinta tapahtuu. Eräs hänen haastattelemansa toimittaja sanoi, että objektiivisuus ei ole sama asia kuin totuus, ja siksi on kirjoitettava tekijänä: totuus on kerrottava niin kuin sen näkee, kontekstissa. Toinen haastateltava sanoi, että ensisijainen totuusvaatimus syntyy vastuusta kertomukselle (story) – toimittajien on siis oltava rehellisiä ja reiluja. (Emt., 96–97.) Haastatelluilla toimittajilla oli kehittynyt sisäinen moraalikompassi, joka oli arvolähtöinen. Tärkeitä tekemistä ohjaavia periaatteita olivat reiluus, totuus, rehellisyys ja myötätunto (emt., 104).

Pewitt-Jonesin (2014, 103–104) mukaan vaikuttaisi kuitenkin siltä, että erillisiä ohjeita tarvittaisiin, sillä ”sisäistetty moraalikoodisto” ei tarjoa yleisölle tietoa siitä, millaisiin eettisiin standardeihin raportointi perustuu. Väitöskirjansa lopussa hän esittää, että amerikkalaisiin journalistin ohjeisiin olisi lisättävä erillinen kohta narratiivisesta journalismista, jossa lausuttaisiin ääneen narratiivisen journalismin subjektiivinen luonne (Pewitt-Jones 2014, 107–109).

3. AINEISTOSTA JA ANALYYSISTA

Jos joku palaisi rajan tuolta puolen, ei hän osaisi kertoa kuolemasta mitään, sillä sitä ei koeta. Tulemme pimeydestä ja palaamme siihen, siinä välillä ovat kaikki elämyksemme, mutta alkua ja loppua, syntymää ja kuolemaa, niitä emme koe eikä niillä ole mitään subjektiivista sisältöä, vaan ne kuuluvat kokonaan objektiivisiin tapahtumiin. Niin on asian laita.

(Thomas Mann: Taikavuori)

Se mikä tapahtuu jollekin toiselle, voisi tapahtua minulle.

(Pirkko Saisio: Epäröintejä)

Narratiivinen journalismi ei edes kansainvälisessä kontekstissa ole itsestään selvästi vakiintunut tapa tehdä journalismia eikä se ole löytänyt omaa, vakiintunutta paikkaansa akateemisen tutkimuksen kentällä (ks. Hartsock 2000, Nousiainen 2013, ks. myös Lassila-Merisalo 2009). Siksi on oletettavaa, että myöskään suomalaiset narratiivista journalismia tekevät toimittajat – joita lukumäärällisestikin on melko vähän – eivät osaa yksiselitteisesti tarjota vastausta kysymykseen tekemisensä erityispiirteistä.

Muun muassa tästä syystä tutkimukseni empiirinen osuus koostuu teemahaastatteluista. Avoimessa, vuorovaikutteisessa tilanteessa haastateltavat tulevat todennäköisesti reflektoineeksi tekemisen tapaansa tavalla, joka mahdollistaa myös sellaisten merkitysten löytämisen, joita haastateltava ei välttämättä itse osaa tietoisesti määritellä (Hirsjärvi & Hurme 2009, 36, Rubin & Rubin 2005, 30–38). Tarkoitin tällä erilaisia tapoja tehdä journalismia, jotka oleellisesti eroavat niin sanotun objektiivisesti maailmaa katsovan journalismin tekemisen tavoista.

Hirsjärvi ja Hurme (2009, 35) kirjoittavat, että haastattelun etuja ovat esimerkiksi se, että haastateltava nähdään subjektina ja hänellä on mahdollisuus tuoda itseään koskevia tietoja esille mahdollisimman vapaasti. Näen tämän oman tutkimukseni kannalta välttämättömänä. Muiksi eduiksi he mainitsevat myös, että kysymyksessä on vähän kartoitettu, tuntematon alue (emt.). Myös tämä pätee omaan tutkimukseeni. Haastattelu on hyvä menetelmä myös

silloin, kun jo ennalta tiedetään, että tutkimuksen aihe tuottaa monitahoisesti ja moniin suuntiin viittaavia vastauksia (emt.). Työskentelen itse narratiivisen journalismin parissa ja tiedän ammatillisen kokemukseni kautta, että aihe ei ole yksiselitteinen eikä toimittajillekaan kovin selkeä. Tämänkään takia en oikeastaan näe muuta vaihtoehtoa toteuttaa tutkimukseni kuin teemahaastatteluin.

3.1 Haastattelujen kulku, aineiston koostumus ja relevanssi tutkimuksessa

Tutkimukseni empiirinen osuus koostuu kuudesta suomalaisen toimittajan teemahaastattelusta. Haastattelut on toteutettu Helsingissä. Ensimmäinen haastattelu tehtiin marraskuussa 2018 ja viimeiset maaliskuussa 2019. Haastateltavat ovat narratiivista journalismia tekeviä toimittajia. Nuorin haastatelluista toimittajista oli haastatteluhetkellä 31- ja vanhin 56-vuotias. Haastatelluista neljä on naisia ja kaksi miehiä. Kaikki haastatellut ovat saaneet tunnustusta työstään alan merkittävimpien palkintojen tai palkintoehdokkuuksien muodossa. Heidän voi siis katsoa edustavan alan parasta osaamista Suomessa.

Haastattelurungossa on kolme teemaa: ammatillinen osaaminen ja identiteetti, narratiivin käsite ja narratiivisuus sekä journalismin eettinen sääntely (tarkat kysymykset ks. Liite 1). Pituudeltaan haastattelut vaihtelivat noin tunnista kahteen tuntiin. Litteroituna materiaalia kertyi yhteensä 138 sivua (pistekoko 12, riviväli 1,5). Haastatelluista lyhyimmät olivat pituudeltaan 18 sivua, pisin 37 sivua. Haastattelujen pituusero selittyy sillä, että yhdellä haastateltavalla oli muihin verrattuna poikkeuksellisen paljon tietoa narratiivisen journalismin historiasta ja akateemisesta tutkimuksesta.

Haastattelut on litteroitu sanatarkasti kuitenkin siten, että kaikkia väliäänähdyksiä ja välisanojen, kuten ”niinku” ja ”ja” (ts: niinku niinku niinku, ja ja ja) toistoja ei ole litteroitu. Tämä on tutkimukselleni riittävä tarkkuus, koska tiedollinen intressini kohdistuu sanotun sisältöön eikä sanavalintoihin tai puhetapaan sanatasolla (ks. Rubin & Rubin 2005, 204). Kaksi haastateltua sanoi tutkimukseni kannalta merkittäviä asioita varsinaisen haastattelun päätyttyä, jolloin laitoin nauhurin uudelleen päälle ja pyysin toistamaan.

Haastatellut työskentelevät Helsingin Sanomien feature-toimituksessa, Suomen Kuvalehdessä ja Long Playssä. Aikaisempaa työkokemusta narratiivisesta journalismista haastateltavilla oli mainittujen lisäksi myös Nyt-liitteestä ja Imagesta. Perustan mediavalintani osittain Maria Lassila-Merisalon väitöskirjaan (2009), jossa hän toteaa, että narratiivista journalismia Suomessa julkaisevat Kuukausiliite, Image ja City. Cityä ei enää sen silloisessa muodossa ole olemassa. Suomen Kuvalehdessä on taas jo pitkään ollut narratiiviseen journalismiin keskittyvä fokus uutisellisemmän tekemisen ohessa, mikä käy ilmi esimerkiksi Elina Järvisen ja Vappu Kaarenolan artikkelista Olipa kerran Pasila (2019), joka pelkästään lukuihin jaetun rakenteensa vuoksi on tunnistettavissa kaunokirjallisuuden keinoja hyödyntäväksi journalismiksi. Suomen Kuvalehdestä haastattelemani toimittajat ovat saaneet mainitsemaani alan sisäistä tunnustusta nimenomaan näistä, kaunokirjallisuuden keinoja hyödyntävistä jutuista. Toinen heistä on kirjoittanut myös muihin, vielä yksiselitteisemmin narratiivista journalismia julkaiseviin lehtiin / lehtien osastoille. Long Playta ei Lassila-Merisalon väitöskirjan aikaan ollut vielä olemassa, mutta se painottaa verkkosivujensa mukaan pitkää, kerronnallista muotoa ja kirjoittamisen merkitystä⁴. Long Playn toimituksen jäsenet ovat kirjoittaneet myös muun muassa Kuukausiliitteeseen ja Imageen⁵.

Kaikki tutkimukseeni haastatellut toimittajat olivat tehneet uutistoimittajan töitä jossain vaiheessa uraansa, mutta kaikilla merkittävä osa työurasta oli muuta kuin uutisjournalismia.

En kerro haastateltujen nimiä ja anonymisoin vastaukset, jotka voisivat paljastaa haastatellun työpaikan, sillä haastatteluissa kysyin myös asioista, joiden kertominen olisi oletettavasti vaikeampaa, mikäli vastaukset tulisivat yhdistetyksi tiettyyn toimittajaan ja mediaan. Haastattelujen kuluessa osoittautui, että oletus oli perusteltu: useampi haastateltava sanoi kertovansa asioita vain, jos ne eivät tule nimellä. Nämä asiat liittyivät varsinkin käytäntöihin, joita lehdissä on aikaisemmin ollut, mutta jotka eivät enää olisi sallittuja.

⁴ www.longplay.fi/mika-long-play

⁵ www.longplay.fi/kirjoittajat

Koska työskentelen itse narratiivista journalismia julkaisevassa lehdessä, tunsin kaikki haastateltavat ennalta. Tämä on Suomen kokoisessa maassa väistämätöntä, sillä medioita, joissa narratiivista journalismia julkaistaan, on vain muutama (Lassila-Merisalo 2009, ks. myös Partanen 2007). Haastattelutilanteet olivat silti virallisia siinä mielessä, että kysyjän rooli oli selkeä ja haastattelut menivät ensimmäistä haastattelua lukuun ottamatta melko samalla, kolmiosaisella rakenteella. Ensimmäisen haastattelun kohdalla hyppimistä teemasta toiseen tapahtui huomattavasti enemmän, koska en ollut vielä tottunut haastattelurunkoon enkä tiennyt, miten sen kanssa kannattaisi edetä. Mielestäni myös ensimmäisessä haastattelussa tärkeimmät asiat tulivat käsitellyksi, vaikka haastattelu ei temaattiselta kattavuudeltaan ollutkaan yhtä laaja kuin myöhemmin tekemäni haastattelut. Koen, että haastattelutekniikkani ja myös kysymysten laatu kehittyivät haastattelujen myötä, mikä on laadullisessa tutkimuksessa väistämätöntä ja myös suotavaa (ks. Rubin & Rubin 2005).

Jatkokysymykset vaihtelivat sen perusteella, mikä haastateltavan kertoman perusteella tuntui mielekkäältä. Tämä kuuluu strukturoimattomaan teemahaastatteluun, sillä kyseessä on konstruktivistinen tiedontuottamisen tapa, jossa ajatellaan, että tietoa syntyy haastatteluhetkellä ja sitä tuotetaan yhdessä (Hirsjärvi & Hurme 2009, Rubin & Rubin 2005). Teemat lomittuivat haastateltavien vastauksissa, ja esimerkiksi etiikasta monet alkoivat puhua itsenäisesti ennen kuin olin ehtinyt kysyä siitä, mikä nähdäkseni kertoo valittujen teemojen relevanssista tutkimusaiheen kannalta.

Muutaman kerran haastateltavat viittasivat tilanteeseen, jonka molemmat tiesivät, tai kertoivat asioista sävyyn, jota ei todennäköisesti voisi ymmärtää olematta itse alalla. Jos haastateltava viittasi asiaan, joka minun hänen mukaansa pitäisi tietää, pyysin tarkentamaan. Näin kävi esimerkiksi kysyessäni, miten juttuaiheet syntyvät, johon haastateltava vastasi ”kylhän sä tiedät”.

Tilanteissa, joissa haastateltava pyysi minun näkemystäni asiaan, sanoin kertovani haastattelun jälkeen. Poikkeuksena on ensimmäinen haastattelu, jossa avasin tutkimukseni käsitteitä enemmän kuin muiden haastateltavien kohdalla. Myöhemmin avasin joitain tutkimukseni kannalta keskeisiä käsitteitä haastattelun alussa, mutta en enää analysoinut, mitä niillä tässä yhteydessä tarkoitetaan.

Käytin kysymyksissäni narratiivisen journalismin käsitettä. Kolme kuudesta haastateltavasta ilmaisi selkeästi, että käsitettä on heidän nähdäkseen alettu käyttää Suomessa vasta viimeisten viiden–kymmenen vuoden aikana. Kaksi kuudesta toimittajasta piti narratiivista journalismia ja featurea samana asiana, mutta toinen lisäsi, että ”Suomen kontekstissa”. Kaksi toimittajaa piti uutissivujen narratiivisten keinojen käyttöä narratiivisena journalismina, joskin huonona sellaisena. Kaikille haastateltaville oli selvää, että edellä mainitsemani mediat – SK, Kuukausiliite, Image ja Long Play – julkaisevat narratiivista journalismia. Jokainen haastateltava mainitsi nämä mediat. Kahden mielestä sitä kuitenkin tekevät myös uutissivut, naistenlehdet ja Seuran ja Apu-lehden kaltaiset julkaisut.

Omasta työstä haastateltavana oleminen ei haastatelluilleni tuntunut olevan helppoa. Suurin osa heistä antoi jollain tavalla ymmärtää, että tilanne on epämukava, koska auktoriteettina esiintyminen tuntuu vaikealta. Haastateltavat puhuivat osittain itsensä kanssa ristiin. Palaan näihin ristiriitaisuuksiin tuonnempana analyysiosuudessani.

Käsitteenmäärittelyn tuoreus ja epäselvyys sekä ristiriitaisuudet haastateltavien puheissa osaltaan perustelevat tutkimuksen tarpeellisuutta, sillä Lassila-Merisalonen väitöskirjasta on aikaa jo kymmenen vuotta. On oletettavaa, että olosuhteet niin toimituksissa kuin toimittajien käsityksissä työstään ovat sen jälkeen muuttuneet paljonkin.

3.2 Aineiston luokittelusta ja analyysimetodin valinnasta

Analyysissäni käytän apuna poststrukturalistisen narratiivianalyysin ajattelullisia työkaluja sekä teorialähtöistä sisällönanalyysia. Käytännössä tämä tarkoittaa, että analyysini nojaa tiettyihin teoreettisiin lähtökohtiin, kuten journalismin postmoderniin käänteeseen, mutta pyrkii myös tavoittamaan haastateltavien kokemukset ja tuottamaan uutta tietoa.

Aineiston karkeimpaan luokitteluun käytin strukturalistien suosimaa Greimasin aktanttianalyysia, joka sisältää kuusi toimijaa: subjektin, objektin, vastaanottajan, lähettäjän, auttajan sekä opponentin roolit. Tein näin siksi, että mikäli olisin aloittanut luokittelun vahvasti teoreettiseen viitekehykseeni pohjaten, olisi riskinä, että toistan itse keksimääni narratiivia. Vaikka metodi on strukturalistinen, on sitä käytetty myös poststrukturalistisessa analyysissa (esim. Herman & Vervaeck 2001). Halusin käyttää

analyysissa monimetodista lähestymistapaa, jonka kautta pyritään vähentämään niin kutsuttua perusteetonta varmuutta (Hirsjärvi & Hurme 2009, 39). Tavoitteeni oli löytää ristivalotusta erityisesti subjektin, objektin ja vastaanottajan väliseen suhteeseen, jonka nähdään narratiivisessa journalismissa kaventuneen ja joka on myös osa journalismin postmodernin käänteen käsitteenmäärittelyä (ks. esim. Pewitt-Jones 2014, Wahl-Jorgensen 2017).

Luokitteluni alakategoriat mukailevat sitä, mitä olen teoriaosuudessa hahmotellut ja tarkentuivat sitä mukaa, kun tutkimusprosessini eteni. Oleellisiksi alakategorioiksi muodostuivat ammatillinen identiteetti, asiantuntijuus, journalismiprofessio, genre, narratiivi, eettinen sääntely, objektiivisuusihanne ja subjektiivisuus. Kaikkiin alakategorioihin syntyi vielä alakategorian alakategorioita kuten profession suhde kaunokirjallisuuteen ja subjektin velvollisuus.

Narratiivianalyysin kautta pyrin paitsi hahmottamaan narratiivista journalismia tekevän toimittajan työtä ohjaavia seikkoja, myös tarjoamaan näkökulmia siihen, kuinka eri tavalla narratiivi on mahdollista käsittää. Hypoteesini on, että käsitysten moninaisuus näkyy myös haastateltavieni työssä. Aineistomenetelmä sopii tutkimukseni teoreettiseen viitekehykseen, sillä se on konstruktivistinen eli uskoo tiedon tuottamiseen tiedon keruun hetkellä, tutkijan aktiiviseen rooliin ja asioiden tapahtumiseen tietyssä ajallisessa ja paikallisessa kontekstissa (Hirsjärvi & Hurme 2009, Rubin & Rubin 2005).

Tutkimukseni kannalta narratiivianalyysi on looginen myös siksi, että keskustelu narratiivista ja asioiden subjektiivisuudesta tai ”monitotuudellisuudesta” / suhteellisuudesta on noussut erityisesti postmodernismin myötä (ks. Lyotard 1985, Herman & Vervaeck 2001, 1). Myös sosiaalitieteissä on jo vuosikymmeniä puhuttu narratiivisesta käänteestä ja narratiivianalyysia käytetään laajasti eri tieteenaloilla, myös luonnontieteissä (ks. esim. Bruner 1991).

Postmodernistit ajattelevat, että yksittäistä totuutta, ja sitä myötä yhtä narratiivia, ei ole (Herman & Vervaeck 2001, 1). Narratiivianalyysi onkin nostanut päätään tiiviisti postmoderniin linkittyvien marxismin, post-positivismin ja poststrukturalismin myötä (Clandinin & Rosiek 2007, 43). Toinen tärkeä lähtökohta on filosofi John Deweyn teoria kokemuksellisuudesta, joka kilpistyy ajatukseen siitä, että jokainen kokemus on

vuorovaikutusta subjektin ja objektin, itsen ja maailman välillä (emt., 38–29, Dewey 1981, 251). Muun muassa näiden syiden takia narratiivianalyysi sopii kysymyksenasetteluun objektiivisen ja subjektiivisen roolista journalismissa. Se on sekä tutkimuskirjallisuuden että tekemieni haastattelujen perusteella relevantti valinta.

Ihmisläheisempi kirjoittamisen tapa journalismissa näyttää nousseen (esim. Jyrkiäinen 2008, Wahl-Jorgensen 2014). Epäselvempää on, ovatko nämä kirjoittamisen tavat sama asia kuin narratiivi; mitä narratiivi journalistisessa kontekstissa oikeastaan tarkoittaa. Onko se itse asiassa sana, joka voidaan liittää mihin hyvänsä inhimilliseen ja on siten aina ideologinen (ks. Barthes 1975)? Toivon pystyväni tutkimukseni myötä tarjoamaan joitan näkökulmia myös tähän kysymykseen.

Narratiivianalyysi kohdistaa huomion samantyyppisiin seikkoihin, joihin myös narratiivista journalismia tekevät toimittajat joutuvat työssään ottamaan kantaa. Tällaisia ovat etenkin ajan ja paikan kontekstit suhteessa kerrottuun tarinaan ja sen välittämään kuvaan maailmasta (ks. De Fina & Georgakopoulou 2015, 9). Kun koko narratiivisen journalismin perinne on lähtenyt subjektin korostamisesta, on tutkimuksellisesti kiinnostavaa, miten tätä perinnettä seuraavat toimittajat määrittelevät itsensä suhteessa työhönsä – millaista narratiivia he kertovat itsestään. On perusteltua ajatella, että tämä kertoo myös heidän suhteestaan journalistiseen totuuteen. Tutkijoiden parissa ollaan melko yksimielisiä siitä, että narratiiveja käytetään kollektiivisten ja yksilöllisten identiteettien muodostamiseen (De Fina 2015, 351).

Analyysini fokus on tutkimuksellisen näkökulman ja teoreettisen viitekehyksen takia poststrukturalistisessa analyysissä, jossa siirrytään pois päin strukturalistien suosimasta melko mekanistisesta tavasta suhtautua tekstiin. Valinta on perusteltu myös siksi, että strukturalistit eivät kiinnittäneet paljonkaan huomiota siihen, miten narratiivit tuottavat todellisuutta ja millaisessa viittaussuhteessa ne ovat maailmaan (Alber & Fludernik 2010, 11). Narratiivisessa journalismissa viittaussuhde on keskiössä eikä sitä voi erottaa siitä, millaiselta kirjoitettu narratiivi näyttää (ks. Lassila-Merisalo 2009).

Poststrukturalistinen narratiivianalyysi ei ole koherentti menetelmä vaan tapa tarkastella asioita erilaisten muuttujien valossa, sillä poststrukturalistit näkevät narratiivin laajemmin kuin pelkkänä tekstin kompositiona. Samalla fokus siirtyy tekstin sisäisistä asioista myös

ulkomaailmaan: vastaanottajaan sekä kontekstuaalisiin seikkoihin. (Herman & Vervaeck 2001.)

Poststrukturalistisessa narratologiassa hyödynnetään myös strukturalismista tuttuja, mekanistisempia analyysimalleja, mutta narratiivikäsitys on strukturalismia laajempi. Siinä missä narratiivi on aikaisemmin käsitetty ”maailmaksi”, poststrukturalistit ovat määritelleet sen kommunikaatioprosessiksi. Samalla analyysi irtautuu puhtaasti kirjalliseksi katsotuista ulottuvuuksista käsittämään sellaisia seikkoja kuin ideologia, biografia ja sosiaalinen asema. Käsitys narratiivista onkin laajentunut potentiaalina sisältämään kaiken: elokuvan, Persianlahden sodan, uutiset, kapitalistisen talousjärjestelmän ja niin edelleen. (Herman & Vervaeck 2001, 109.)

On syytä korostaa, että valitsemani analyysimenetelmä sisältää implisiittisesti siirtymän pois traditionaalisesta narratiivikäsityksestä, jossa narratiivi on ajateltu tapahtumina, jotka seuraavat toisiaan (ks. esim. Puckett 2016). Tutkimukseni narratiivikäsitys on postmoderni; mikä tahansa kerrottu sisältää potentiaalisen narratiivin, tässä tapauksessa tutkijan ja haastateltavan vuorovaikutuksessa syntynyt haastattelumateriaali. Se lähestyy poststrukturalistista ajattelua siinä mielessä, että en ajattele narratiivia tarkkarajaisesti jäsentyneenä struktuurina vaan merkityksentuottamisen metodina (ks. Meretoja & Davis 2018, 3–4).

3.3 Tutkimuksen luotettavuudesta

Narratiivianalyysia on syytetty epätieteellisyydestä, koska tulokset eivät ole mitattavissa. Freeman (2007, 134) kuitenkin huomauttaa, että siitä huolimatta narratiivi usein tarjoaa ymmärrystä asioihin, joita ei nk. ”objektiivisemmilla mittareilla” ole mahdollista käsittää.

Tämä johtuu siitä, että ne (narratiivianalyysin menetelmät) usein kumpuavat todellisesta tieteellisestä asenteesta vääristyneen sijaan, sellaisesta, jolle uskottavuus ei tarkoita objektivitavata tai mitattavissa olevaa vaan koko ihmistä, koko ihmiselämää, kaikissa sen ristiriitaisissa, sotkuisissa ja kauniissa yksityiskohdissaan. Pyrkimyksessään rehellisyyteen ihmisen kokemusta kohtaan narratiivianalyysi tavoittelee suurempaa tieteellisyyttä – autenttisempaa tieteellisyyttä – kuin systemaattisemmat, tarkkoja mittaustuloksia painottavat empiiriset menetelmät, joita perinteisesti on arvostettu. (Emt.)

Näkemyistä voi tietenkin kritisoida, mutta sosiaalitieteissä ja eritoten laadullisessa tutkimuksessa on jo pitkään ajateltu konstruktivistisesti: että tieto syntyy tutkijan ja

haastateltavan välisessä vuorovaikutuksessa ja on kontekstisidonnaista (esim. Hirsjärvi & Hurme 2009, 21–24). Siksi katson, että narratiivianalyysi palvelee tutkimukseni tarkoituksia hyvin.

Postmodernin teorialt ohjaavat väistämättä näkemystäni ja sitä, miten analyysini tuloksia tulkitse. Niissä on kiistatta heikkoutensa niiden laajuuden, moniaalle leviämisen ja tulkinnanvaraisuuden takia, mutta toisaalta teorioista on löydettävissä paljon sellaista, jonka kautta on mahdollista tarkastella, mitä journalismiprofessiossa on tapahtunut viime vuosina (ks. Wahl-Jorgensen 2017). Vaikuttaa myös siltä, että journalismissa tietyt objektiivisuuden ideaalit – tai vähintään niiden taustalla olevan positivistisen maailmankuvan aktiivinen ja tietoinen kyseenalaistaminen – ovat journalismissa säilyneet montaa muuta alaa kauemmin, mikä osaltaan perustelee postmodernin viitekehyksen valintaa.

Analyysin tuloksia arvioitaessa on otettava huomioon oma positioni tutkijana. Tulokulmani narratiiviseen journalismiin tapahtuu kentän sisältä, mikä väistämättä vaikuttaa siihen, miten näen tutkimuskohteeni. Kuten jo aiemmin kävi ilmi, se näkyy myös haastateltavieni suhtautumisessa minuun. On väistämätöntä, että ammattini muodostaa yhden tekijän niiden tulosten taustalla, joita tutkimuksessani esitän. Oman osuutensa analyysiin tuo myös narratiivin käsitteen laajuus: riskinä on, että kun analyysin työkalut tarjoavat mahdollisuuden laajalle ulottuvien tulkintojen tekemiseen, niitä käyttää alitajuisesti tavoilla, jotka tukevat omaa maailmankuvaa ja ennako-oletuksia. Currie (1998) on myös huomauttanut, että usein poststrukturalistinen analyysi on ollut lähinnä sarja erittäin henkilökohtaisia fabulaatioita, jotka eivät sisällä mitään selkeää, hyödynnettävissä olevaa metodologiaa. Toisaalta: ristiriitaisuuksien etsiminen tekstistä, jossa klassiset dualismin periaatteet eivät enää päde, voidaan tulkita eräänlaiseksi metodiksi (Herman & Vervaeck 2001, 110). Tätä pyrin itsekin analyysissani tekemään.

Pyrin tiedostamaan niin oman subjektiivisuuteni kuin narratiivin käsitteen laajuuden ja siitä aiheutuvat potentiaaliset riskit ylitulkintoihin – samalla ymmärtäen, että sosiaalitieteelliseen diskurssiin, konstruktivistiseen tietokäsitykseen ja poststrukturalistiseen analyysiin kuuluu ajatus tutkijan subjektiivisuudesta ja hänen osallistumisestaan tiedontuottamisen prosessiin (ks. esim. Pinnegar & Daynes 2007). Omalta osaltani olen myös pyrkinyt varmistamaan näkökulmien diversiteetin haastatteleamalla kuutta erilaisista taustoista tulevaa toimittajaa ja tekemällä aineiston ensimmäisen luokittelun tavalla, joka aiheuttaa ristivalotusta.

Katson, että positiostani on myös hyötyä tutkimusaiheelleni. Uskon, että en olisi pystynyt hahmottamaan kaikkia aiheelleni oleellisia kysymyksiä samassa laajuudessa, jos en tuntisi aiheittani myös käytännön työn kautta. Kuten aiemmin on käynyt ilmi, journalismi on aina ollut vuorovaikutusta akateemisen perinteen ja käytännön kanssa (esim. Pietilä 2012). Tämä johtaa väistämättä siihen, että pelkän akateemisen kirjallisuuden kautta käytännön työhön vaikuttavia seikkoja ei ole mahdollista hahmottaa. Seikka korostuu narratiivisessa journalismissa, jonka kohdalla akateeminen perinne on ohuempi kuin traditionaalisen uutisjournalismin kohdalla. Lopullisen akateemisen arvion saamieni tulosten pätevyydestä tekevät luonnollisesti muut kuin minä itse.

Aloitan analyysini tarkastelemalla kuuden haastatellun toimittajan työnkuvauksia. Tällä tavalla pyrin hahmottamaan, miten toimittajat näkevät sijoittumisensa journalismiprofession kentällä suhteessa muuhun journalismiin ja mitä muita journalismin ulkopuolisia vaikutteita he mahdollisesti ammatillisen identiteettinsä kuvauksissa tuovat esiin. Toinen osa muodostuu genren ja narratiivin käsitteistä. Jaottelu mukailee teoriaosuuteni luokittelua kuitenkin siten, että eettistä sääntelyä sekä subjektin ja objektin välistä suhdetta käsitellään molempien osuuksien yhteydessä. Näen tämän perustelluksi, sillä molemmat tematiikat kulkivat kaikkien tutkimushaastattelujen läpi ja nousivat esiin erilaisissa kysymyksenasetteluissa.

4. NARRATIIVINEN JOURNALISMI OSANA JOURNALISMIPROFESSIOTA

Tässä luvussa käsittelen narratiivista journalismia tekevän toimittajan ammatillista identiteettiä myöhäismodernissa. Tärkeiksi taustatekijöiksi analyysissäni muodostuvat profession ja identiteetin käsitteet, joiden kautta pyrin hahmottamaan, miten narratiivista journalismia tekevät toimittajat näkevät ammatillisen identiteettinsä sekä mitkä ovat ne alan sisäiset ja ulkoiset seikat, jotka vaikuttavat heidän työhönsä ja käsityksiinsä siitä, mitä narratiivinen journalismi ja toimittajuus työnä ovat.

Suhteessa professioon haastatteluissa korostui ristiriitainen suhde uutisjournalismiin, toimituksellisten kriteerien ja objektiivisuusihanteen uudelleenmäärittely sekä jossain määrin torjuva suhtautuminen kaunokirjallisuusvertaukseen. Mikään suhde ei ollut selkeä, minkä voi osaltaan liittää Kantolan (2011) määrittelyyn, jonka mukaan journalistin identiteetti on murroksessa eikä toimittajalle ole enää selkeää, mikä hänen työnsä päämäärä on. Ammatilliseen identiteettiin liittyvät ristiriidat voi myös paikantaa niihin muutoksiin, jotka Wahl-Jorgensen (2017) on tuonut esiin journalismin postmodernista käänteestä: enää kyse ei ole vain vallan vahtimisesta, vaan subjektiivisuuden ja objektiivisuuden rajojen häilymisestä, joihin vaikuttavat muun muassa journalismin rahoitusmallin muutos, digitalisaatio ja globalisaatio. Häilyvyyden näki haastatteluissa myös toimittajien suhteessa objektiivisuusihanteeseen, joka on perinteisesti määritelty journalismiprofession kulmakiveksi. Vastauksissa oli epämääräisyyttä eivätkä toimittajat tuntuneet täysin tietävän, mikä se on (ks. Juntunen 2017).

Narratiivisen journalismin voi omalta osaltaan nähdä vastaavan näihin muutoksiin, sillä genren tavoitteena on vallan vahtimisen sijaan ollut ymmärryksen ja empatian lisääminen, subjektin lähentyminen kohdettaan (Hartsock 2000, Aare 2016). Näissä kohdin ammatillinen identiteetti muodostuikin selkeäksi: suhde lukijaan ja työn päämäärät tulivat suhteellisen yksiselitteisesti määritellyiksi, vaikka näkemys perinteisistä journalismiprofession ihanteista olikin ristiriitainen.

4.1 Journalismin konventiot ja narratiivinen journalismi

Perinteisesti journalismiprofessio on totuttu määrittelemään suhteessa uutisjournalismiin ja sen vakiintuneisiin konventioihin. Kukaan haastateltavistani ei ollut tehnyt pelkkiä narratiiviseksi määrittelemiään juttuja, vaikka kaikkien kohdalla narratiivinen tai sen kaltainen journalismi oli muodostanut merkittävän osan työurasta. Tämä on luonnollista ja lähes väistämätöntä, sillä genre – siten kun se on yhdysvaltalaisessa perinteessä määritelty – on maailmankin mittakaavassa pieni. Haastateltavieni ammatillinen identiteetti tuli jollain tavalla määritellyksi uutisjournalismin ja tietynlaisen vastakkainasettelun kautta, vaikka haastatellut pyrkivätkin monissa kohdin vastakkainasetteluja välttämään tai niistä kärsittiin.

4.1.1 Narratiivisen journalismin suhde uutisjournalismiin

Haastateltavat vertasivat itseään uutisjournalisteihin sekä ammatillisen identiteetin ja tekemisen tasolla että toimituksellisessa hierarkiassa. Moni myös ilmaisi eksplisiittisesti eron uutistoimittajuuteen.

H2 Mä en oo uutistoimittaja.

H6 Mä olin [toimituksen nimi] historian huonoin uutistoimittaja.

Kuten aiemmin on käynyt ilmi, journalismiprofessiota, joka traditionaalisesti linkittyy uutisjournalismiin, on akateemisessa kirjallisuudessa jo pitkään käsitelty ideologiana, joka sisältää tietyt elementit (Deuze 2005). Nämä ideologiset elementit ovat muun muassa köyhdytetty kieli ja vakiintunut muoto. Kaikki haastatellut olivat altistuneet tällaiselle journalistiselle kulttuurille. Näin ollen uutisen konventiot oli etenkin alalla kymmeniä vuosia olleiden haastateltujen kohdalla voimakkaasti sisäistetty. Narratiivista journalismia tehdessä näistä tavoista piti oppia pois. Voikin ajatella, että narratiivista journalismia tekevälle toimittajalle ammatillinen identiteetti ja tekemisen tavat eivät ensisijaisesti löydy alan sisäisistä konventioista, vaan vaativat subjektiivisen ja tietoisin valinnan.

H5 Poisoppimisesta siitä semmosest niinku uutisjournalismin konventiosta, että millä tavalla asiat niinku pitää kertoa, jotta on niinku ammatillisesti uskottava ja että se juttu niinku istuu siihen ympäristöön missä se julkastaan.

Kaikki haastateltavani olivat oppineet ammattinsa itsekseen lukemalla, muilta tekijöiltä ja kansainvälisissä seminaareissa. Juuri minkäänlaista koulutuksellista pohjaa genrellä ei Suomessa ole.

H2 Siis koulussa en mitään, yliopistossa en mitään. Siel ei ees puhuttu edes sellasesta asiasta ku mikään muu ku uutisteksti mitä mä suren. Mutta eli siis töitä tekemällä ja lukemalla ja keskustelemalla.

Kiinnostus genreä kohtaan oli lähtenyt omasta uteliaisuudesta ja tietoa oli haettu itsenäisesti.

H3 Varmaan lukemalla ja tekemällä, siis niinku tota et matkimalla. Et jos en oo opiskellu mitään, oikeestaan, tai en.... luku aika paljon kaikenlaisii hyvien kirjottajien hyviä juttuja ulkomailta ja Suomesta ja tota yrittäny vähän saman suuntasta.

On tyypillistä, että etenkin silloin, kun kuvataan jotain epämääräistä ja vakiintumatonta, sitä verrataan johonkin muuhun. Tämä on yksi identiteetinmuodostuksen peruslaeista (ks. Hall 1999). Haastatteluvastauksista olikin luettavissa, että uutisjournalismi on journalismin peruskauraa, johon kuka tahansa journalisti joutuu jossain määrin ottamaan kantaa. Kuten edellä kävi ilmi, uutisjournalismin konventiot tulevat usein määritellyiksi ”uskottavuuden luojana”, mikä osaltaan voi selittää sitä, että osa haastateltavista halusi korostaa narratiivisen journalismin yhteisiä piirteitä uutisjournalismin kanssa. Vastauksissa korostui kaksi linjaa: halu liittää itsensä osaksi journalismiprofessiota korostamalla uutisen ja narratiivisen journalismin yhteyttä ja halu korostaa oman tekemisen erillisyyttä suhteessa uutisjournalismiin ilmaisemalla ärtymys siitä, että narratiivisen journalismin keinoja käytetään uutisjournalismissa tavoilla, joita ei hallita. Niilläkin vastaajilla, joiden mielestä ero on selkeä, samankaltainen tiedonhankinnan prosessi suhteessa uutisjournalismiin korostui; erityisesti silloin, kun narratiivista journalismia verrattiin kaunokirjallisuuteen, mitä monessa tutkimuksessa on tehty (ks. esim. Lehtimäki 2005, Lassila-Merisalo 2009, Hartsock 2000). Näissä kohdissa haastateltavilla oli tarve korostaa olevansa nimenomaan ”toimittajia” ja että kirjoittaminen perustuu faktoihin eikä esimerkiksi mielikuvitukseen.

H4 Kylhän siinä pitää ottaa huomioon samoja asioita. Kylhän tää on myös toimittajan työtä eikä kirjottajan työtä pelkästään.

Kaikilla haastatelluilla oli tarve tuoda esiin kaikelle journalismille yhteinen totuus pohja. Journalismissa voi olla heidän mielestään vain yksi totuuskäsitys, mutta vahvuus, jolla toimittajat toivat näkemyksensä esiin, vaihteli.

H2 Kyl mä tiedän et se on hyvin sellanen niinkun just sellanen niinkun... ohut jää se ajatus mut mä en voi jotenkin tehdä sitä jos mä ajattelisin toisin. Niinku että totta. Mun mielestä mä niinkun totuutta ei oo olemassa niinku näin mutta siis, mutta se on niinkun... mutta mikä se vastakohta on sitten, et jos se ei oo totta niin mitä se on, keksittyä vai valetta vai niinku joku konstruktio jostain, et mitä kautta mä sitä niinku ajattelisin, jos mä en ajattelisi et se on ikään kuin totta.

H5 Mun mielestä journalismissa voi olla vaan niinku yks totuuskäsitys.

Oma tekeminen haluttiin professionaalistaa esimerkiksi kuvaamalla narratiivisen journalismin tekniikoita tiettyjä kykyjä vaativiksi, mutta toisaalta haluttiin liittyä journalismiprofessioon korostamalla perinteiseen journalismiprofessioon kuuluvia ihanteita silloinkin, kun ne olivat ristiriidassa myöhemmin sanotun kanssa. Tällaista tapahtui erityisesti objektiivisuushanteen kohdalla, mihin palaan myöhemmin tässä luvussa.

4.1.2 Narratiivisen journalismin poikkeamat uutisjournalismista

Nekin vastaajat, joiden mielestä narratiivinen journalismi on lähempänä uutistoimittajuutta kuin esimerkiksi tässä tutkimuksessa siteeratuissa lähteissä on annettu ymmärtää, näkivät, että narratiivisen journalismin tekemisen tavat myös poikkeavat uutisjournalismista. Taitoja ja toimituksellisia edellytyksiä, joita vastauksissa korostettiin suhteessa uutisjournalismiin, olivat muun muassa muodon taju, uutisjournalismista poikkeava haastattelutekniikka, jossa ei haeta kommenttia vaan muita asioita kuten ymmärrystä, kohtaamista jne., suurten kokonaisuuksien hahmottaminen, synteesin teko (verrattuna uutisille tyypilliseen lyhyeen ja fragmentaariseen tapahtumien seuraamiseen) ja ”turhan työn tekeminen”.

H4 Et koska ei tehdä uutisia niin siin kestää kauemmin ja sit ehkä semmonen jotenki ajatus siitä et et tavallaan tekee hirveesti turhaa työtä. Tai et tavallaan et koska jos kirjottaa jostain tietystä aiheesta niin jotta voisi ymmärtää mikä siinä on olennaista niin sun pitää tietää myös ne olen... epäolennaiset asiat ja ja tavallaan semmonen jotenki ööö... no, kokonaiskuvan hahmottaminen ja ja sit ehkä sellanen ööö... ei kommenttijournalismi niinkun ehkä.

Erona uutiseen nähtiin myös ajallinen konteksti: narratiivisen journalismin ei tarvitse olla ajankohtaista. Oleellisena nähtiin laajojen kokonaisuuksien ja syy-seuraussuhteiden selittäminen.

H5 On uutistoimittajat, joille tärkeintä on se, että että saadaan skuppeja ja kerrotaan ensimmäisenä ja katotaan mitä joku mitä joku muu ei oo kertonu. Ku me taas ajatellaan ihan toisella tavalla, et se ei oo ollenkaan se meidän tehtävä vaan ehkä mieluummin just niinku palata siihen asiaan paljon myöhemmin ja tuodaki siitä joku ihan erilainen näkökulma. Tai jotenki mennä siihen paljon syvemmälle.

Suhteessa uutisjournalismin professioon korostui myös erilainen aiheen valitsemisen tapa. Siinä missä uutisessa on tietyt uutiskriteerit, joiden mukaan aihe valitaan, narratiivisessa journalismissa tällaisia kriteerejä ei ole. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että lähtökohtaisesti aihe voi olla mitä tahansa, vaikka onkin parempia ja huonompia aiheita.

Ihanteellisimmillaan haastateltavat kuvasivat aiheen valintaa prosessiksi, jossa toimittajasubjekti seuraa sitä, mikä on kiinnostavaa (vrt. Joan Didionin kommentti, Hartsock 2000). Tässä näkyy selkeä ero traditionaaliseen käsitykseen uutisesta, johon on kuulunut subjektin häivyttäminen. Lehtisen (2016) väitöskirjasta kävi ilmi, että tällainen käsitys on vallalla jossain määrin vielä nykyäänkin. Narratiivista journalismia tekevälle toimittajalle aiheenvalinta perustuu usein subjektiiviseen havaintoon sekä haluun tietää lisää.

H1 Sä et ole ennen havainnut että tällanen asia on olemassa. Se voi olla mikä vaan. Niinku niin tota se on tavallaan inhimillisemmän tai semmosen niinku ihmisten maailman asia joka havaitaan. Vähän sellanen sosiologinen taikka niin kun aikojen muutokseen tai kulttuuriin liittyvä juttu.

Halu tietää lisää, tai ymmärtää lisää, saattoi syttyä myös omasta tunnereaktiosta, esimerkiksi ärtymyksestä.

H4 Sit myöski niinku sellasii asioit mitkä ärsyttää tai jollain tavalla niinku tai joist tuntuu et ei oo jotenki, tai et käsitellään ykspuolisesti tai tai niinkun on olemassa joku yks totuus.

H6 Mä kysyn mun läheisilt ihmisiltä että mistä mä... -- et mistä mä oon niinku viime aikoina paasannu. Että usein niinku mun mielestä sellanen joku omien tunnereaktioiden seuraaminen tuottaa niinku ei välttämättä sen idean mut jonku sellasen, et tässä aihepiirissä on nyt jotain sellasta mikä painelee nappeja.

Oleellista oli, että aiheet löytyivät yleensä muualta kuin virallisista yhteyksistä.

H5 Melkein jokainen aihe syntyy jotenkin omalla tavallaan et, mut ei ainakaan niinku mistään ideapalaverista, et mä en muista oonko yhtään, yhtään hyvää aihetta syntyny ideapalaverissa. Usein silleen vaan ku lukee jotain muuta, tai tai kattoo jotain leffoja tai tai kuuntelee podcastia.

Voikin nähdä, että kaksi uutisjournalismissa tärkeää seikkaa – uutiskriteerit ja journalistin ohjeiden kautta tapahtuva totuudellisuuden valvominen – on narratiivista journalismia tekevillä toimittajilla sisäistetty mutta ne käsitetään eri tavalla kuin uutisjournalismissa. Jos uutiskriteerien myötä on pyritty kertomaan maailmasta asioita, jotka ovat tärkeitä, pyrkii siihen myös narratiivista journalismia tekevä toimittaja, mutta seuraamalla sitä, mikä häntä itseään kiinnostaa tai ihmetyttää – olettaen, että jos minua kiinnostaa, myös toista kiinnostaa. Ajatuksessa näkyy subjektin ja objektin välisen rajan kaventuminen: se, että

ihmisyyden nähdään olevan jotain yhteisesti jaettua. Toimittajuutta ei lähtökohtaisesti tai ainakaan koko ajan ajatella ”vallan vahtimisena”⁶.

H5 Just tavallaan se ei se hyvä ja paha ei se ei mee niinku ihmisten välillä vaan se menee ihmisen sisällä.

Totuudellisuus on myös vankasti sisäistetty, mutta sen sijaan, että se käsitettäisiin vain ulkoa tulevana ohjeistuksena, kyseessä onkin henkilökohtainen rehellisyys ja omatunto, ja sitä myötä ammatillinen kunniallisuus: valehtelenko vai enkö valehtele? Subjektiivinen velvollisuus lukijalle korostui ulkopuolista kriteeristöä tärkeämpänä toimittajien vastauksissa. Sen myös Pewitt-Jones (2014) väitöskirjassaan toi esiin.

4.1.3 Narratiivinen journalismi ja kaunokirjallisuus: professionalisminkin näkökulma

Maria Lassila-Merisalo (2009) on kuvannut väitöskirjassaan narratiivista journalismia journalismiksi, joka on ”faktan ja fiktion rajamailla”. Myös Hartsock (2000) tuo esiin varhaisten narratiivisten journalistien likeisen suhteen kaunokirjallisuuden ideoihin, siirtymänä pois päin uutisten objektiivisuusvaatimuksista.

Haastattelumateriaalini perusteella kuvaus ei ole enää paikkansapitävä. Siinä missä suhde uutistoimittajuuteen oli toimittajien mielestä tietyiltä osin selkeä, suhde kaunokirjallisuuteen nähtiin etäisempänä ja pitkälti teknisenä. Syitä vahvalle halulle nähdä narratiivinen journalismi kaunokirjallisuudesta erillisenä lajina voi hakea esimerkiksi kertomuskriittisestä diskurssista. Se asettaa toimittajat siilipuolustukseen, koska he haluavat korostaa oman tekemisensä journalistista luonnetta, joka haastatteluissa nähtiin synonyymina totuudellisuudelle. On selvää, että kymmenessä vuodessa keskusteluilmapiiri on nimenomaan tässä suhteessa muuttunut merkittävästi muun muassa niin kutsuttuun totuuden jälkeiseen aikaan liittyvien kehityskulkujen takia.

Toisaalta myös kaunokirjallisuuden käsite lavenee koko ajan. Muun muassa esseististä ilmaisua on alettu yhä laajemmin tulkita kaunokirjallisuudeksi ja erilaiset generajat

⁶ Haastatteluissa myönnettiin aiheenvalinnan merkitys valittuun käsittelytapaan – että tavallisista ihmisistä kirjoitetaan eri tavalla kuin poliitikoista. Tässä mielessä näkemys lähestyi perinteistä journalismikäsitystä, jossa julkisuuden henkilön yksityisyydensuoja on tavallista ihmistä kapeampi.

liudentuvat myös fiktion puolella (Cohen 2000, Fedosova 2015). Siksi kaunokirjallisiin keinoihin viittaaminen narratiivisen journalismin kuvaajana saattaa tuntua hassulta.

H4 Aina sanotaan et että narratiivisessa journalismissa on kaunokirjallisuuden elementtejä. No joo varmasti niinkun mitä elementtejä kaunokirjallisuudessa ei nyt vaikka oo.

Vaikutti myös siltä, että suurin osa haastatelluista ajatteli, että liian läheinen suhde kaunokirjallisuuteen vaarantaisi heidän professionaalisen uskottavuutensa, sillä kuten edellä kävi ilmi, journalistinen uskottavuus koettiin vahvasti määritellyksi uutisjournalismin paradigmojen kautta. Tämä ei tarkoita, etteivät haastatellut arvostaisi korkeatasoista kirjallista ilmaisua ja pystyisi tunnistamaan sen. Kauneus tuli kuitenkin määritellyksi totuudellisuuden kontekstissa eikä näitä elementtejä pystynyt haastatteluvastauksissa erottamaan toisistaan. Tästä voi löytää selkeän eron hyvin lennokasta kirjallista ilmaisua ja toimittajasubjektia painottaneeseen New journalismiin, jonka journalistista luonnetta on myös kyseenalaistettu paljon (ks. esim. Hartsock 2000, 197). Yhdysvalloissa onkin puhuttu ”New new journalismista”, jonka nähdään periaatteiltaan olevan lähempänä 1890-luvun objektiivista ilmaisua ja etääntyneisyyttä vastustanutta narratiivista journalismia kuin New journalismia (Boynton 2005).

H6 Tinkimättömän rehellinen ja tarkka ja utelias ja sit toisaalt myös sillee esteetikko, et mun mielest mä oon puhunu siit etiikast tosi paljon ja rakenteesta mut kyl sit lopulta et se on kaunista ni on sil välii. Siihen et se narratiivisuus käsitetään sellasena helppona koristeluna liittyy myös se että, eikä ymmärretä et se vaatii niin paljon tietoo, ni liittyy myös se et usein ei ymmärretä kuinka paljon duunii se vaatii.

Niin kutsuttuja kaunokirjallisia keinoja onkin haastattelujeni perusteella narratiivisen journalismin kontekstissa syytä käsitellä teknisenä ja henkilökohtaisiin / opittuihin esteettisiin näkemyksiin liittyvänä elementtinä, joiden käyttö vaihtelee toimittajasubjektista toiseen ja on aina alisteinen journalismin totuusvaatimukselle, toisin sanoen sille, että kaikki tarkistettavissa oleva pitää tarkistaa.

On kuitenkin huomattava, että kaikki haastatellut painottivat laadukasta kirjoittamista, muodon ja sisällön liittoa. Sikäli narratiivinen journalismi voidaan toimittajien kuvauksissa nähdä myös kaunokirjallisuutena – mikäli kaunokirjallisuuden määritelmä sallii sen, että se sisältää totuusvaatimuksen. Kuten Hartsock (2000) on todennut, kirjallisuustieteen tutkimus on toisinaan halunnut pitää yllä eroa. Asiat ovat kuitenkin muuttuneet, koska kirjallisuuskäsitys laajenee koko ajan, minkä näkee esimerkiksi narratologisessa tutkimuksessa (ks. esim. Lehtimäki 2005).

H6 Ei emmä halua siihen muuten tehdä mitään kauheesti eroo. Mä oon luku journalistisii ja esseistisii tekstei jotka on niinku tosi lähellä monia parhaita lukemiani romaaneja ja se mikä niitä erottaa on se et ne lupaa olla totta mikä tarkoittaa et niis on vaan, niis on niinku ekstraleveli.

4.2 Objektiivisuusihanne vs. totuudellisuus narratiivisen journalismin kontekstissa

Edeltävässä kävi ilmi, että suomalaiset narratiivista journalismia tekevät toimittajat eivät yksiselitteisesti näe tarpeellisena korostaa eroaan traditionaaliseen uutistoimittajuuteen. Aineistoni perusteella voi sanoa, että eroa suhteessa uutisjournalismiin ainakin professionaalisuutta käsittelevissä kysymyksissä pyrittiin loiventamaan. Ero korostui, kun tekemisen tavoista puhuttiin vapaammin.

Suhde uutisille merkittävään objektiivisuusihanteeseen oli haastattelemillani toimittajilla ristiriitainen, mikä on linjassa muun aiheesta tehdyn tutkimuksen kanssa (ks. Juntunen 2017, Kantola 2011). Käsitys objektiivisuudesta on muuttunut kaikessa journalismissa eikä selkeää, kollektiivisesti jaettua näkemystä siitä, mikä se on tai onko se edes tärkeä, ole olemassa.

Omassa haastatteluaineistossani on nähtävissä kaksi linjaa: joko objektiivisuusihannetta ei ole tai sitten se on tärkeä, koska se mielletään synonyymina totuuteen pyrkimiselle. Käytännössä haastatteluvastauksista kävi ilmi, että kaikki vastaajat ajattelivat samalla tavalla: journalismi on totuudellisuuteen pyrkimistä. Osalle se tarkoitti journalismiprofession mukanaan tuomaa ulkopuolelta opittua objektiivisuusihannetta, osalle subjektiivista velvollisuutta totuuteen pyrkimiseen. Käsitykset myös sekoittuivat, kuten seuraavasta vastauksesta käy ilmi:

H6 Mä aattelen et se objektiivisuus on siis pyrkimystä totuudellisuuteen. Ei ulkopuolisuuteen eikä yläpuolella olemiseen eikä ihmisen eikä sellaseen ihmisyyteen, jota mikään ei kosketa, koska se on aina valheellista. Et sit ku toimittaja väittää olevansa objektiivinen tai väittää et hän on nyt tässä onnistunut olemaan puolueeton koska hän ei äänestä mitään puoluetta niin mulla herää tosi suuria pelkoja tämän ihmisen nimenomaan objektiivisuudesta. Et jos on niin ongelmallinen suhde siihen siis totuuteen.

Riippumatta siitä, miten haastateltavat kokivat objektiivisuusihanteen, kaikkien mielestä narratiivinen journalismi on lähtökohdiltaan subjektiivista. Vastauksissa käy ilmi se, mitä Lehtinen (2016) toi esiin väitöskirjassaan: että objektiivisuus ja subjektiivisuus eivät ole toistensa vastakohtia. Toisaalta Lehtisen objektiivisuuteen liittäminen ”käytäntöjen yhtenäisyys” ja subjektiivisuuden poistaminen ei päde narratiivista journalismia tekeviin

toimittajiin, koska he saavat tekemisen oikeutuksensa muualta kuin vakiintuneista käytännöistä, kuten edellä kävi ilmi.

H6 No mä ajattelen et se [subjektiivisuus] näkyy et näkyhän se siel väistämättä siis rajauksissa ja aihevalinnoissa ja näkökulmassa joka tapauksessa sit on se tietosta tai ei. Ja parempi se on et se on tietosta.

Jossain määrin voidaan nähdä, että haastateltavat, jotka suhtautuivat objektiivisuushanteeseen myönteisemmin, näkivät myös narratiivisen journalismin eron muuhun journalismiin pienempänä, vaikka he toisaalla toivatkin esiin myös sen selkeät erot uutisjournalismiin. Nämä toimittajat näkivät objektiivisuushanteen osana journalismin professiota. Nähdäkseni haastateltavien käsityksissä ei lopulta vaikuttanut olevan eroa, vaan kyse oli enemmän siitä, miten he objektiivisuuden käsittävät: totuudellisuutena (H1, H3 ja H6) vai ulkopuolisuutena (H2, H4 ja H5).

H4 Mä ajattelen jotenki et että niinku subjektiivisuus eikä objektiivisuus on niinku pyrkimistä totuuteen koska siis täähän on aika silleen tai usein narratiivinen journalismi on aika tavallaan subjektiivista koska se on niinku mun versio siitä.

Näkisin, että suoraan kysyttäessä monien vastausten suoruus ja yksiselitteisyys suhteessa totuuteen ja objektiivisuuteen liittyy enemmänkin siihen, että journalismiprofessio on yleisesti kehystetty ”totuuden välittäjänä” ja tätä totuutta on pyritty legitimoimaan erilaisilla käyntänteillä kuten objektiivisuushanteella (esim. Tuchman 1978). Vaikka haastattelemani narratiivisen journalismin tekijät suhtautuvat vapaasti puhuessaan näihin erilaisiin legitimoinnin muotoihin varauksellisesti (suljettu muoto, köyhdytetty uutiskieli, kahden totuuden malli, ”faktasta faktaan” siirtyminen, tunteiden puuttuminen kerronnasta jne.), kysyttäessä suoraan objektiivisuushanne ja siihen liitetty seikat muodostuvatkin monelle tärkeiksi, koska ammattinimike kuitenkin on ”toimittaja”. Ensisijaiseksi vakuuttelun kohteeksi muodostui se, että kaikki mikä voidaan tarkistaa, tarkistetaan. Kertova muoto ei oikeuta totuudesta poikkeamista, vaan vaatii monen mielestä vielä suurempaa tarkkuutta, koska tarkistettavia yksityiskohtia on enemmän.

Vapaammin puhuttaessa haastatteluissa myönnettiin narratiivisen journalismin subjektiivinen luonne – siis se, että vaikka kaikki faktat olisi tarkistettu, kyseessä on silti toimittajan valinta, hänen versionsa asioista. Haastateltavat näkivät, että myös muu journalismi on subjektiivista valintojen tasolla, mutta narratiivisessa journalismissa subjektiivisuus saattaa korostua, koska jutut ovat pidempiä ja asioita pyritään katsomaan

usein päähenkilöiden näkökulmasta. Lopulta kyse on toimittajan tulkinnasta: mikä päähenkilöiden suhde maailmaan on ja miten eri asioiden välinen vuorovaikutus tekstissä tuodaan ilmi.

4.3 Eettinen harkinta toimittajan omantunnon kysymyksenä

Kaikilla haastatelluilla oli vahva käsitys siitä, mitä narratiivisessa journalismissa on ja ei ole lupaa tehdä. Siinä mielessä heidän suhtautumisensa omaan tekemiseensä oli professionaalista, sillä ymmärrys etiikasta on aina kuulunut oleellisesti profession käsitteenmäärittelyyn (ks. Pietilä 2012). Haastateltavien puhe oli siis osittain ristiriitaista, sillä kuten edellä kävi ilmi, haastatellut eivät kokeneet, että heidän tekemisensä mielletäisiin erityistä asiantuntemusta vaativaksi.

Haastatelluilla etiikka määrittyi sekä suhteessa vastaanottajaan eli lukijaan että suhteessa objektiin / objekteihin, siis jutun kohteeseen. Etiikka näyttäytyi enemmän subjektiivisen pohdinnan kautta kuin esimerkiksi journalistin ohjeiden, vaikka niihinkin viitattiin. Ennen kaikkea kyse oli kuitenkin sisäistetyistä moraalikoodistoista, joista puhuttiin henkilökohtaisena velvollisuutena (vrt. Pewitt-Jones 2014). Kuten Pewitt-Jones (emt.) toi väitöskirjassaan esiin, hänen haastattelemlleen narratiivisen journalismin tekijöille tärkeitä ihanteita olivat rehellisyys, itsenäisyys ja läpinäkyvyys. Nämä ihanteet pätevät haastattelemiini toimittajiin.

Ihanteet olivat subjektilähtöisiä. Kuten aiemmin on tullut esiin, toimittajat näkivät, että totuus oli annettu heidän vastuulleen toimittajina. Siinä missä objektiivisuusihanne Lehtisen (2016) mukaan pyrkii siirtämään syrjään subjektin ja takaamaan näin ollen mahdollisimman suuren objektiivisuuden, haastattelemani toimittajat ajattelivat, että heillä on nimenomaan subjektiivinen velvollisuus olla totuudenmukaisia – he ovat oikeastaan vielä enemmän vastuussa siitä kuin jos seuraisivat jotain tiettyä koodistoa. Subjektin velvollisuus tarkoitti viimekätistä vastuuta faktojen tarkistamisesta, rehellisyydestä, eettisyydestä ja totuuteen pyrkimisestä. Vaikutti siltä, että samalla tavoin kuin aiheiden lähteminen kiinnostuksesta ulkopuolisten uutiskriteerien sijaan myös eettinen velvollisuus sekä lukijaa että jutun kohteita kohtaan on viime kädessä yksilöllä. Myös editorin vastuuta faktantarkistuksesta ja muusta journalistiseettisestä pohdinnasta korostettiin.

Kaikki haastateltavat ilmaisivat, etteivät tiedä kunnolla, mitä journalistin ohjeissa sanotaan. Silti heidän suhtautumisensa etiikkaan totuudellisuutena ja rehellisyytenä oli ehdotonta ja journalismiprofession eetos totuuteen pyrkimisestä kulki kaikkien haastattelujen puheessa mukana koko ajan. Etiikan voikin nähdä haastattelujeni perusteella hieman samalla tavalla kuin aiheenvalinnan prosessin: pyrkimys on sama kuin profession kriteereissä, mutta tulokulma eri, subjektiivinen. Tulokset yksilön etiikan hahmottamisesta ovat samansuuntaisia kuin mitä Pewitt-Jones (2014) esitti väitöskirjassaan.

H4 Mä oon myös vastuussa siitä, että että niinkun et mä en oo vaik siis keksinyt niit asioita päästäni tai et et jos mulle joku ei oo selvää ni mä jotenkin tuon sen esiin.

H5 Mä jotenki siitä totuudellisuudesta aattelen sillai että et se on niinku et se on jotain joka on annettu mun vastuulle toimittajana. Et mun pitää niinku välittää siitä asiasta niin totuudenmukainen kuva kuin se mikä mulle on syntynyt siitä.

Myös Pewitt-Jonesin (2014) haastatteleminen toimittajien näkökulmissa yksilölliset ominaisuudet korostuivat. Syitä etsittiin jopa lapsuuden kasvatuksesta saaduista moraalioppeista saakka.

H5 On se vähän kreisii et siitä tulee sellanen omantunnon juttu. Mut et kyl sen vaan niinku tietää. Et joko mä huijaan tai mä en huijaa. Et joko tää tapahtu näin tai sit se ei tapahtunu näin.

Toisaalta toimittajilla ei myöskään ole, mitä seurata. Narratiivista journalismia ei ole huomioitu journalismin eettisissä koodistoissa. Siksi jokainen määrittelee oman ammattinsa reunaehdot suhteessa oppimiinsa traditionaalisen journalismin konventioihin mutta kuitenkin itsenäisesti, ”omantunnon kysymyksenä”. Omantunnon kysymys tarkoitti velvollisuutta lukijaa kohtaan – mahdollisimman hyvää tiedonhankintaprosessia ja faktantarkistusta. Yhdellekään haastatellulle subjektiivisuus ei tarkoittanut relativismia – siis sitä, ettei tarkistettavissa olevilla faktoilla olisi väliä. Ero materiaalsen, tarkistettavissa olevan todellisuuden ja näkökulmien välillä tehtiin selväksi. Käsitystä voidaan verrata Lyotardiin (1985), joka puhuu denotatiivisista (”totuuden suhteen asianmukaisista”) ja preskriptiivisistä (”oikeudenmukaisuuden suhteen asianmukaisista”) lausumista. Toimittajalle tämä tarkoittaa sen erottamista, mikä on faktuaalisesti tarkistettavissa ja mikä puolestaan eettisen harkinnan alaista, ja subjektiiviseen havaintoon ja tulkintaan perustuva kirjoittamista.

H3 No lähtien tietysti siitä et mikään ei oo keksittyä tai väritettyä vaan mahdollisimman niinku täsmällistä ja tsekattua. Siin on joku, mä oon joko ite nähny sen tai tota tai niinkun tota eri lähteistä muuten varmistanut. Et näin on todella tapahtunut.

H5 Jos on joku semmonen mikä mun mielestä mä pystyn, pystyn niinku todentamaan, että et näin tapahtui. Vaikka öö satoiko vettä vai eikö satanu vettä ni must siin on olemas sellanen fakta et vaik toisen mielestä ei satanu ja toisen mielest sato ni ni sit on niinku se Ilmatieteenlaitoksen vesimittari ollu jossaki jost näkyy et satoko vai ei.

Samalla haastateltavien puheissa korostui ymmärrys siitä, että kaikkea ei ole mahdollista tietää.

H2 Jos sä kirjoitat niinku lauseen että että naiset kävelevät ja työntävät rattaita ni okei sit me voidaan kattoo et se on niinku totta, mut sitte ei me nyt sitte, tässä näin jos havainnoitas, ei me nyt sit lopulta edes tiedetä et onks ne, ehkä ne nyt on naisia mut ei voi olla varma, se on niin tosi niinku et että koska totta kai mä kirjoitan tällasen lauseen sinne sitten että naiset kävelevät ja työntävät rattaita. Niin sehän ikään ku näyttää että niinku objektiiviselta. Mutta miten mä voisin niinkun, miten mä voisin niinku jotenkin tuoda esiin sen että toki... toki voi olla toisinkin.

Subjektin velvollisuus lukijalle tarkoitti kuitenkin, että asioista on pyrittävä ottamaan selvää niin hyvin kuin mahdollista.

H6 Sit jossain vaihees tulee sellanen et ei vaan mä oon ollu tekemäs niinku vääräst asiast juttua et ei tää ollukaan relevanttii tai kiinnostavaa tai edes se uusin asia tai tai mun koko oletus maailmasta on ollu niinku väärä.

Haastatellut kokivat, että heidän pitää haastaa omat näkemyksensä ja muuttaa juttua, jos se ei vastaa sitä, mitä toimittaja maailmasta on saanut selville. Tarinaa ei voi päättää etukäteen. Tässä korostui ns. ”turhan työn tekeminen” ja valmiiden narratiivien välttäminen.

H5 Mä yritän päästä niin lähelle sitä mitä on tapahtunu niinku niillä keinoilla mitä mul on käytettävissä mutta mut niinku myöntäen sen, että että on erilaisia tulkintoja asioista.

4.4 Narratiivinen journalismi asiantuntijuutena?

Haastattelujeni perusteella narratiivista journalismia tekevien toimittajien suhde profession on kaksijakoinen. Oma tekeminen tuli puheen tasolla kuvatuksi erillistä ammattitaitoa vaativana asiana, mutta työyhteisön tasolla suhde oli kompleksimpi. Kukaan haastateltava ei yksiselitteisesti kokenut olevansa asiantuntija-ammattissa (vrt. vakiintuneet käsitteet kuten ”taloustoimittaja”, ”ulkomaantoimittaja”). Samalla nähtiin, että kirjoittaminen ja narratiivisen kirjoittamisen mahdollisuudet voisivat tulla tulkituiksi asiantuntijuutena.

H2 Mä haluaisin kyl ajatella et se olis mut mun mielestä sitä ei kyllä yleisesti ehkä ajatella niin. Mut kyllä mun mielestä tietyl tavalla vaikka nää kaikki termit on niin hankalia mut jos ajatellaan vaikka et tää on muoto, tapa tehdä, niin tietyl taval tääki mun mielestä on nimenomaan niinku ikään ku niinku yhtä paljon erityisala ku vaikka jonkun aihealueen seuraaminen vaikka sitä ei sellaseks mielletä. Toivon että mielletäis.

Vaikka kukaan ei yksiselitteisesti kokenut itse olevansa asiantuntija ja moni ilmaisi, että pelkkä kysymys on vaivaannuttava, toimittajat kokivat, että yleisellä tasolla asiantuntevalle narratiivista journalismia käsittelevälle keskustelulle olisi juuri nyt Suomessa suuri tarve.

Tietyllä tavalla se, että asiantuntijaposition ei haluta asettua, on linjassa narratiivisen journalismin tietokäsityksen kanssa: positivismista nousevan varmuuden sijaan tekemistä ohjaa kysyvä asenne, joka on ristiriidassa asiantuntijuuteen liitetyn auktoriteetiksi asettumisen kanssa.

Tulkitsin, että toimittajat kokivat jossain määrin ammatillisen identiteettinsä olevan uhattuna – siinä määrin kuin sitä on olemassa. Näissä kohdin keskustelu kääntyi usein myös etiikkaan ja siihen, kuinka narratiivisen journalismin tekniikoita ei osata käyttää oikein.

Haastattelujen perusteella voi sanoa, että narratiivinen journalismi on osa toimittajaprofessiota toimittajien itseymmärryksen tasolla, mutta toimituksissa ainakaan yksiselitteisesti ei. Myös tämä vaikuttaa siihen, miten narratiivista journalismia tekevät toimittajat kokevat mahdollisuutensa lausua asioita ammatistaan ns.

”asiantuntijapositionista” käsin.

5. NARRATIIVINEN JOURNALISMI GENRENÄ

Kuten aiemmin on käynyt ilmi, genrellä tarkoitetaan joukkoa yhteisesti jaettuja konventioita ja vakiintuneita tekemisen tapoja, jotka viittaavat tiettyyn lopputuotteeseen, tässä tapauksessa narratiiviseen journalismiin. Tämän tutkimuksen lähtökohtana on oletus, että haastatellut toimittajat tekevät narratiivista journalismia. Oletus perustuu lukijan, siis minun, havaintoon, alan sisäiseen keskusteluun ja tunnustuksiin sekä akateemiseen määrittelyyn siitä, mitkä tahot Suomessa julkaisevat narratiivista journalismia. Havainnot voidaan johtaa aiemmin esitelyihin käsityksiin siitä, mikä genrelle on ominaista (ks. esim. Nousiainen 2013, Lassila-Merisalo 2009). Lukuun ottamatta H1:n vastausten ristiriitaisuutta, myös haastatelluille itselleen oli selvää, että he tekevät narratiivista journalismia ainakin toisinaan.

Haastateltujen vastauksissa näkyi ambivalenssia genren ominaisuuksien, oman tekemisen ja narratiivisen journalismin käsitteen suhteen. Käsite ei kenellekään ollut yksiselitteinen eivätkä kaikki olleet varmoja, onko genreä Suomessa edes olemassa. Lähes kaikille haastateltaville oli kuitenkin selvää, että Yhdysvalloissa genre on olemassa. Suomen kontekstissa genrestä oli haastateltavien mielestä alettu puhua hiljattain, viimeisen 5–10 vuoden aikana. Silti tietyt piirteet ja tekemisen tavat narratiivisessa journalismissa tulivat haastateltujen kuvauksissa yhteneväisesti kerrotuiksi.

Kuten ammatillinen identiteettikin, myös genremäärittely tapahtui suhteessa uutisjournalismiin. Toinen määrittely tapahtui featuren käsitteen kautta. Suurimmalle osalle haastateltavista narratiivinen journalismi oli yhteydessä featuren käsitteeseen (ks. myös Partanen 2007). H1 kertoi edustavansa enemmän ”tätä featurea”, koska hän ei aluksi osannut kertoa, mikä olisi erityisen narratiivista. Myöhemmin hän kuitenkin määritteli narratiivin samansuuntaisesti kuin muutkin haastateltavat. H3 ei osannut määritellä, onko narratiivisella journalismilla ja featurella jokin ero. H4 ja H6 eivät nähneet eroa featuren ja narratiivisen journalismin välillä, joskin H4 lisäsi, että ”Suomessa”. H5 sanoi narratiivisen journalismin olevan featuren alalaji ja H2 määritteli narratiivisen journalismin hyvin tarkasti erilaisten komponenttien kautta, mistä voi tulkita, että hänelle feature ja narratiivinen journalismi eivät tarkoita samaa asiaa. Suoraan H2 ei tätä haastattelussa sanonut.

H2 oli sitä mieltä, että hän itsekin teki narratiivista journalismia vain näiden ehtojen täyttyessä. Muut haastateltavat eivät jakaneet tällaista käsitystä, vaan heidän määrittelynsä oli laveampi, vaikka hekin toivat esiin näitä samoja, narratiiviseen journalismiin tyypillisesti kuuluvia elementtejä, kuten päähenkilöt, dialogisuus ja kuvaileva kieli (ks. myös Nousiainen 2013). Muiden haastateltujen suhtautuminen ei kuitenkaan ollut sillä tavalla kategorinen kuin H2:lla. Haastattelun lopussa H2 sanoi, ettei hänkään ole varma, onko hänen määrittelynsä oikea; hän sanoi kertoneensa, mitä hänen mielestään ”hyvässä sellaisessa on”.

Haastatteluissa on nähtävissä kaksi linjaa: toinen linja (H1 ja H6) määritteli narratiivisen journalismin spesifien keinojen käyttönä, jotka ovat linjassa H2:n mainitsemien elementtien kanssa mutta eivät ulossulje muita keinoja. Toinen linja (H3, H4 ja H5) näki narratiivisuuden laveammin mutta samalla eksklusiivisesti – Suomen kontekstissa – vain tietyissä lehdissä julkaistavana journalismina⁷. Julkaisupaikkojen määritelmä oli linjassa sen kanssa, mitä esitin analyysini johdannossa. H2:n määrittelyssä oli piirteitä molemmista: hänestä se oli Suomen kontekstissa tiettyjen keinojen käyttöä tietyn komposition muodossa tietyissä lehdissä julkaistuna ja siksi esimerkiksi narratiivisia keinoja käyttävä uutinen ei ole narratiivista journalismia.

H1 ja H6 määrittelivät narratiiviseksi journalismiksi myös uutissivuilla ja esimerkiksi viikkolehdistä julkaistun journalismin silloin, kun se poikkeaa traditionaalisesta uutiskonventiosta eli käyttää esimerkiksi kuvailevaa kieltä. Kaikki haastateltavat olivat sitä mieltä, että näiden keinojen käyttö on kaikissa journalismin muodoissa lisääntynyt viime vuosina (ks. myös esim. Jyrkiäinen 2008). Muiden haastateltavien mielestä se ei vielä tehnyt journalismista narratiivista tai ainakaan he eivät tuoneet sitä esiin. H2 ja H4 toivat suorasanaisesti esiin sen, että esimerkiksi kuvailevien keinojen käyttö ei tee journalismista narratiivista ja H2 sanoi, että termiä ei pitäisi tällaisesta journalismista käyttää.

H2 Jos sä meet johonkin ja vähän kuvaillet ympäristöä ja vähän haastattelet ihmistä niin se ei oo narratiivist journalismii. Se on semmost journalismii ja se on ihan fine eikä kukaan sano ettekö siinä sais olla sitä jos sä oot sitä mieltä et hyvin toimii tällanen pikkukuvailu tässä niin senkun vaan mut se ei oo sitä. Niin. Et sitä ei tavallaan, näitä kahta asiaa ei voi tehdä niinku samoilla spekkeillä.

⁷ Haastattelujen perusteella ei näytä siltä, että periaatteellisella tasolla kukaan haastateltava ajattelisi, että narratiivinen journalismi vaatii tietyn lehden / julkaisualustan ollakseen narratiivista journalismia. Lähinnä kyse vaikutti olevan siitä, että Suomen kaltaisessa pienessä maassa mahdollisuudet tehdä narratiivista journalismia keskittyvät rajattuun määrään julkaisuja.

Haastateltavien puheesta kävi ilmi se, että vaikka genreä on tutkittu Suomessakin väitöskirjatasolla ja esimerkiksi opinnäytteistä näkee, että genren olemassaolo on suomalaisessa kontekstissakin havaittu, käytännössä sitä on edelleen vaikea määritellä. Suuri osa haastatelluista ei nähnyt erottelua muusta journalismista myöskään tarpeellisena ainakaan lukijan suuntaan.

5.1 Narratiivin käsitteestä journalismissa

Kuten edellä on käynyt ilmi, käsitys narratiivista on vaihdellut paikassa ja ajassa eikä sitä ole helppoa, ehkei edes mahdollista, määritellä tyhjentävästi. Sitä on alettu käyttää metaforana lähes mille tahansa, sillä kaikilla ja kaikella on tarina (Kohler Riesmann & Speedy 2007). Tutkimuksellisesta näkökulmasta oleellista on kuitenkin, miksi ja kenelle näitä tarinoita konstruoidaan (emt.).

Haastatteluvastausten analyysissä oleelliseksi taustamuuttujaksi muodostui narratiivin etiikka, joka ei journalistisessa kontekstissa ole haastattelujeni perusteella erotettavissa narratiivin tekstuaalisista elementeistä. Onkin argumentoitu, että narratiivi itsessään kutsuu meidät tekemään eettisiä arvioita esimerkiksi narratiivin kertojasta ja kohteista (Alber & Fludernik 2010, 10, ks. myös Phelan 2007, Lassila-Merisalo 2009, 71). Haastattelujeni perusteella tämä tiedostettiin hyvin eikä narratiivia ollut edes mahdollista pohtia ilman eettistä ulottuvuutta.

H4 No tää nyt on jotenki jeesusteleavan kuulonen vastaus mutta mutta varmaankin niinkun totuuteen pyrkivä jollain tavalla tässä yhteydessä.

H5 Emmä ees tiedä onks siitä onks sitä tarvettakaan määritellä niinku kauheen silleen sillei. Sen pitää olla totta jos se on journalismia.

Haastattelemini toimittajien puheissa määritelmä narratiivin kompositiosta ei ollut yksiselitteinen. Suurin osa kuitenkin kuvasi sen tavaksi, jossa kerrotut asiat muodostavat kokonaisuuden, jota haluaa lukea. Sillä on jokin suunta ja sen kautta asiat saavat merkityksiä. Sitä ei voi pelkistää pelkiksi teknisiksi elementeiksi, vaikka nämä elementit ovatkin osa sitä. Haastatteluissa nousi esiin, että on harhakäsitys, että tarina ja narratiivi olisivat synonyymeja – monitulkintaista tietysti on, mikä on tarina, mutta vastauksissa tarina tuli linkitettyksi juonellisuuteen. Haastatteluvastauksissa käsitys journalistisesta narratiivista puolestaan siirtyi pois päin fiktiivisestä ja valmiiden mallien mukaan rakennetusta tarinasta.

H1 Mun mielestä narratiivi on sitä et kuljetetaan lukijan mielenkiintoa koko ajan sitä kohtaan mihin se suuntautuu ja ohjataan sitä uudestaan ja näin ja kun tämä onnistuu niin muuta narratiivin määritelmää ei journalismissa tarvita koska sit se riittää, se on lukenu sen jutun.

H6 Ei se oo mitään juonellisuutta tai ei tarte olla aina mitään tarinaa ja se on kans mun mielestä yks asia mikä on käsitetty vähän väärin.

Kaikki haastatellut toivat esiin, että muodolla on väliä, mutta käsitykset hyvästä muodosta vaihtelivat eikä suurin osa haastatelluista nähnyt hyvänä muotona jotain määriteltävissä olevaa. Hyvä muoto määrittyi suhteessa sisältöön, siis maailmaan. Suurelle osalle haastateltavista narratiivin tarkkarajainen määrittely ei tuntunut olevan oleellista ja siihen suhtauduttiin jossain määrin kielteisesti, koska ennalta päätettyjen rakenteiden käyttäminen journalismissa nähtiin siirtymänä pois totuusvaatimuksesta. Vastauksissa oli kuitenkin myös ristiriitaisuutta: lähes kaikki haastateltavat olivat keksineet juttuihinsa ideoita muista kulttuurintuotteista, kuten kirjoista ja elokuvista. Kaikki myös mainitsivat joitain teknisiä elementtejä kuvatessaan sitä, mikä on narratiivi, mutta niiden käytölle tai mahdollisille tapojen yhdistelmille ei pääasiassa asetettu muita varsinaisia vaatimuksia kuin totuudellisuus. Haastateltavat näkivät kuitenkin, että lähelle meneminen ja mukana oleminen on narratiivista, kun taas etääntynyt, uutismainen kerronta sitä usein ei ole.

H5 Jos ajattelee jotain dokumenttileffaa niin ni ehkä mä teen samalla tavalla sellasen jonku eron että jos se dokkari on tehty silleen vaan et siinä on niinku haastateltuja jotka puhuu sille haastattelijalle niinku siin kameran edessä niin se ei oo musta silleen niinku kauheen narratiivista, kun se että se kamera seuraa niit ihmisiä jotka niinku keskustelee, on jossain tapahtumassa ja siin tapahtuu niille jotain ja ne keskustelee keskenään.

5.2 Narratiivisen journalismin kaksi kertojapositiota

Kirjoitetussa narratiivissa on aina kertoja. Lassila-Merisalo (2007, 116) on todennut, että kaikkitietävä, päähenkilönsä yläpuolelle asettuva kertoja narratiivisessa journalismissa tuottaa kaikkein fiktiivisimmän vaikutelman, koska se muistuttaa klassisen romaanin kertojapositiota. Ero on merkittävä suhteessa uutisjournalismiin, joka on perinteisesti pyrkinyt validoimaan uskottavuutensa autoritäärisellä kertojalla (mm. Tuchmann 1978, Lassila-Merisalo 2009, 77–78). Narratiivisen journalismin kertoja on kaksoisagentti, jonka pitää samaan aikaan olla totuudenmukainen ja esteetikko. Lassila-Merisalo (2009, 32–35) onkin jaotellut narratiivisen journalismin esteettiseen ja epistemologiseen näkökulmaan.

5.2.1 Epistemologinen näkökulma

Epistemologinen näkökulma liittyy narratiivisen journalismin totuudellisuusvaatimukseen: pyrkimys ja subjektin velvollisuus, niin kuin haastateltavani sen kokivat, on ottaa selville asioista niin paljon kuin mahdollista ja välittää tämä kuva lukijalle niin kuin sen on nähnyt.

H1 Toimittaja ei voi valikoida pois asioita joita se ei halua kertoa. Ja vääristää kuvaa todellisuudesta. Ei musta sillä lailla saa tehdä. Kyllä se... niinkun. Eikö journalistin ohjeissakin oo silleen et sen tehtävä on kertoa näin. Palvella yleisöä kertomalla asiat eikä palvella yleisöä manipuloimalla yleisöä.

Haastatteluissani valintojen tiedostamisen merkitys korostui. Ymmärrettiin, että pitkässä jutussa asioiden väliset suhteet korostuvat ja siksi koettiin erityistä vastuuta siitä, ettei tulla ”väittäneeksi väärin”. Kerrotun tarinan oli oltava edustava suhteessa maailmaan: sellaista yksilötarinaa, joka ei kerro yhteiskunnasta laajemmin, ei toimittajan haastateltavien mielestä pitäisi kertoa.

Suhteessa lukijaan korostuu kertojan luotettavuus: luottaako lukija siihen, että valinnat on tehty parhaalla mahdollisella ymmärryksellä. Luottaako hän subjektiin, joka näkyy kerrotussa muodossa väistämättä muun muassa rajauksina ja näkökulmina. Haastateltujeni puheessa subjektia ei nähty välttämättömäksi korostaa esimerkiksi minäkertojan muodossa. Toisaalta esimerkiksi lähteytystä suurin osa haastateltavista piti tärkeänä, vaikka he eivätkään nähneet mahdolliseksi, että jokainen tieto lähteytettäisiin, koska se vaikeuttaisi lukemista niin paljon (ks. myös Craig 2006). Näin ollen lukijalta epistemologisen näkökulman ymmärtäminen ja valintojen merkityksen tunnistaminen vaatii ymmärrystä tekstin sisäisistä seikoista. Kyse on siitä, kuinka ”lihaa ja verta oleva yleisö” suhtautuu muihin narratiivin eettisiä pohdintoja aiheuttaviin ulottuvuuksiin, kuten henkilöiden välisiin suhteisiin ja kerronnan eettisyyteen (Phelan 2007, 11). Oman eettisen harkinnan tekeminen vaatii kuitenkin jonkinlaista tietoa.

H5 Must ois must ois hyvä et että jutun lopussa niinku kerrota... et lukija lukija sais käsityksen siitä et mitä, mihin se juttu perustuu, et miten se on tehty. Just sen takia koska ihmisten ymmärrys siitä, miten juttuja tehdään on niinku aika hataral pohjalla. Et jos niitä lähteitä ei ei niinku kerrota siellä että niinku jokaisen... ja sehän ois kiva et jos me voitais panna jotain yläviitteitä sinne koko ajan. Mutta niin kauan ku niin ei oo päätetty tehdä niin must sit seuraavaks paras vaihtoehto on et siel lopussa avataan sitä tekoprosessia.

Luottamussuhteen muodostamisessa lukijan kanssa haastateltujen puheessa korostui läpinäkyvyys. Se liittyi subjektiiviseen ymmärrykseen siitä, että kaikkea ei ole mahdollista tietää. Haastatteluissa nousseita ajatuksia voidaan verrata myös objektiivisuushanteen nykykritiikkiin (ks. esim. Juntunen 2017). Kysymys on myös haluttomuudesta asettua auktoriteettiasemaan; moni tuntui jopa kokevan vastenmielisyyttä siihen. Tässä on havaittavissa selkeä ero uutistekstin traditionaaliin ihanteisiin, jossa tekstin auktoriteetti ja totuudellisuus on kredibilitoitu kliinisellä kielellä ja muoto on suljettu (ks. Tuchmann 1978, Lassila-Merisalo 2009). Lukijan informoiminen korostui suhteessa asioihin, jotka pohjaavat yhteen lähteeseen tai yhden ihmisen muistiin.

H5 Ni avoimuus lukijaa kohtaan et se se tietäs että et mihin tää perustuu et onko pelkästään jonku muistikuvaa ja onks sitä syytä epäillä ja ja ja tota vai onko jotain asioita sit pystytty verifioimaan jostain muista lähteistä.

H6 Vaikka sitte keksis päästä jonku hahmon niin sitte kertoo että tämä on päästä keksittyä mut tavallaan et sen lukijan pitää voida luottaa siihen et siinä tekstissä kaikki on totta.

Narratologiassa puhutaan luotettavasta ja epäluotettavasta kertojasta (ks. esim. Herman & Vervaeck 2001, 129). Voidaankin sanoa, että näkyvin narratiivisen journalismin fiktiosta erottava piirre on, että narratiivisessa journalismissa kertoja ei koskaan saa olla epäluotettava. Haastateltavat toivat esiin, että tästä ollaan laistettu viime aikoina ja etenkin narratiivisen journalismin historiassa. Haastatteluissa voi huomata voimakkaan halun tehdä ero menneisyyteen. Onkin syytä kysyä, missä määrin suomalaisessa narratiivisessa journalismissa sen nykymuodossa on kyse sellaisesta historiallisesta jatkumosta, jota opinnäytteissä on tuotu esiin (ks. Lassila-Merisalo 2009, Kalliokoski 2015). Esimerkiksi Yhdysvalloissa puhutaan New New Journalismista, erona merkittäviä eettisiä pohdintoja aiheuttaneeseen "New journalismiin" (Boynton 2005, ks. myös Hartsock 2000).

H5 Sekin mikä mun mielestä on niinku tärkeätä tajuta et se mitä on tehty joskus 70- ja 80-luvulla ni ni sellast ei hyväksyt enää, nimenomaan Jenkeissä, eikä meilläkään.

Haastateltavat korostivat, että journalistisen kertojan ei pidä antaa lukijalle syytä epäillä, että kertoja ei olisi luotettava. Kertojasta tekee luotettavan haastateltujen mukaan se, että kaikki tarkistettavissa oleva on tarkistettu ja epäilykset tuodaan esiin.

H5 Et lukija lukija niinku ymmärtää että et siin on tää kertoja joka kertoo hänelle tätä asiaa. Et hän joko luottaa tai ei luota tähän kertojaan.

H3 Mun mielest lukijoil pitäis olla luotto siihen niinku ikään ku automaattisesti et se mitä kerrotaan on totta.

5.2.2 Esteettinen näkökulma

Esteettinen näkökulma liittyy siihen, miten tekstit konkreettisesti on kirjoitettu ja rakennettu, vaikka – kuten aiemmin on tuotu esiin – estetiikkaa ei voi erottaa etiikasta (Lassila-Merisalo 2009). Haastatteluissa henkilökohtaiset mieltymykset ja lukutottumuksista kumpuavat käsitykset hyvästä kirjoittamisesta nousivat esiin siinä, miten juttujen estetiikka muodostuu. Hyvää kirjoittamista pidettiin arvossa; käytettiin abstrakteja määreitä kuten kauneus ja muodon taju. Useammassa vastauksessa kävi myös ilmi, että narratiivinen journalismi näyttää Suomessa aika samanlaiselta.

H1 Varmaan ku sitä ei nyt kaikkialla oo sitä narratiivista journalismia niin paljon niin sit nää muutamat välineet joissa sitä on niin ne toimittajat haluu sitten niinku profiloitua hienostuneiks henkilöiks ja ne julkaisutkin haluu olla vähän niinku sellasii tyylikkäitä.

Näkemyks on linjassa haastatteluvastauksista nousevan ”professionaalisen turhautumisen” kanssa. Jos genreä ja tekemistä ei yleisesti alan sisällä tunneta tai tunnusteta, haastateltavilla saattaa olla tarve liittää itsensä johonkin yhteyteen - etenkin, kun journalismin totuudellisuus on historiallisesti validoitu sillä, että se näyttää samalta, tietynlaiselta (ks. Tuchman 1978, Deuze 2005). Näkemyksiä voikin tulkita myös journalismin professionaalisuuden, identiteetinmuodostuksen sekä nk. totuudenjälkeisen ajan näkökulmista. Koska aikaisemmin totuusvaatimuksista on narratiivisen journalismin historiassa laistettu ja jopa tarkistettavissa olevat faktat on pelkistetty ”subjektiivisiksi”, liian kaunokirjallinen ilmaisu saatetaan nähdä epäjournalistiseksi – riippumatta siitä, onko tarkistettavissa oleva tarkistettu. Tämä kävi ilmi haastatteluissa.

H5 Se [toimittaja Michael Paternitin narratiivinen juttu] on niinku just sellanen mind-blowing. Mutta siinä se alkaa olla jo niin kaunokirjallinen, et siin rupee pikkusen tulee sitä, et ylittääkse niinku sen sellasen journalismin totuudenmukaisuuden vaatimukset.

On todennäköistä, että narratiivista journalismia tekevien toimittajien kirjoittaminen määrittyy suhteessa journalismiprofessioon, mutta koska mitään periaatteellista eettistä koodistoa tai muuta ohjeistusta ei ole olemassa, ideaaliksi – tietoisesti tai tiedostamatta – muodostuukin se, miten muut narratiivista journalismia tekevät toimittajat juttunsa kirjoittavat. Tämä kävi ilmi myös siinä, miten toimittajat kuvasivat ihanteitaan: kirjoittamisen muotoja haettiin toisilta toimittajilta ja arvovaltaisista julkaisuista, erityisesti Yhdysvalloista.

Samalla haastatteluissa näkyi yksiselitteisesti se, että periaatetasolla erilaiset kirjoitustekniset seikat ovat haastateltavien mielestä mahdollisia ja suotaviakin, kunhan lukijalle on aina selvää, mikä on totta ja mihin kerrotut asiat perustuvat. Vastauksissa oli siis ristiriitaisuutta. Toki ideaali ja reaalinen todellisuus ovat aina jossain määrin erilaisia ja mahdollisiin kerronnan muotoihin vaikuttavat varmasti monet muutkin reunaehdot kuin professionaalisuudesta tulevat paineet ja genren vakiintumattomuudesta seuraava hämmennys. Haastateltavat toivat esiin työhönsä vaikuttavia rajoitteita, joita olivat muun muassa aikapaine, resurssipula sekä lukijan huomioiminen, sillä tekstin ihanteeksi nähtiin ymmärrettävyys. Tällöin vakiintuneet kerronnan muodot saattavat vaikuttaa paremmilta vaihtoehdoilta kuin uuden kokeileminen. Yksiselitteisesti haastateltujeni käsityksissä hyvästä narratiivista korostui se, että sitä pitää olla kiva lukea. Siksi kaikkia lähteitä ei esimerkiksi voi jatkuvasti mainita (ks. Craig 2006). Kertojan siis pitää saada lukijan luottamus puolelleen.

Siinä, mitä hyvä narratiivi tarkoittaa, ilmeni ristiriitaa: toisaalta se sanoo haastateltujen mukaan sen, mitä se haluaakin, on siis tietoinen itsestään. Samalla myönnettiin – poststrukturalistien hengessä –, ettei lukijan tulkintaa voi hallita, vaan teksti on olemassa lukijan ja luetun välisenä vuorovaikutuksena. Valmiita totuuksia ei ole, vaan ristiriidat ja erilaiset tulkintamahdollisuudet pitää hyväksyä; mahdollisimman tarkasti tiedostaen, ettei väitä sellaisia asioita faktoiksi, joita ei voi tietää. Väärin väittämisen välttäminen korostui yksilötarinoiden kohdalla.

Monilta osin haastatteluvastaukset lähestyivät poststrukturalistien käsitystä tekstistä seikkana, jossa on inhimillisiä piirteitä ja joka muistuttaa ihmisten välistä kommunikaatiota (Herman & Vervaeck 2001, 125). Wayne Booth (1998) on kuvannut kertojaa lukijan potentiaalisena ystävänä. Epäluotettavaa kertojaa Booth on puolestaan kuvannut ”teeskentelijäksi” (emt.). Käsitystä kertojasta potentiaalisena ystävänä voi verrata myös haastateltujen käsitykseen heidän vastuustaan lukijaa kohtaan (ks. myös Pewitt-Jones 2014). Tämä vastuun käsitys oli jaettu, vaikka esteettiset mieltymykset vaihtelivat haastatellusta toiseen.

5.3 Narratiivin rakentamisesta

Edeltävässä on puhuttu narratiivisen journalismin keinojen käytöstä ja faktantarkastuksesta. Narratiivi on kuitenkin enemmän kuin osiensa summa ja sisältää haastateltavien mukaan väitteitä maailmasta. Käsitystä voi verrata puheeseen journalismista ideologiana (ks. Deuze 2005) sekä seuraavassa alaluvussa käsiteltävään narratiivisen journalismin diskurssiin.

Teksti ja diskurssi ovat yhtä. Kaikki narratiivit ovat rakennettuja ja usein kertomukset, jotka näyttävät mahdollisimman mimeettisiltä, ovat itse asiassa kaikkein rakennetuimpia (Puckett 2016). Haastateltavani myönsivät, että kertomus rakennetaan. He myös myönsivät, että rakennettu kertomus on lopulta subjektiivinen. Totuuteen pyrkiminen määrittäykin siis suhteessa subjektiiviseen totuuskäsitykseen: se, että narratiivinen journalismi on journalismia, siis totuuteen pyrkivää, määrittyy toimittajan henkilökohtaisena omantunnonkysymyksenä (ks. myös Pewitt-Jones 2014).

Kuvaukset siitä, miten toimittajat konkreettisesti narratiivia rakentavat, vaihtelivat.

Kuvauksissa oli nähtävissä aiemmin esitellyt ristiriidat suhteessa kaunokirjallisuuteen mutta toisaalta pyrkimys pois uutiskonventiossa opitusta valmiin kirjoittamisen mallista.

Vastauksissa näkyi subjektiivisen valinnan malli, joskin on ilmiselvää, että myös subjektiiviseen valintaan osaltaan ovat vaikuttamassa kaikki ne kertomusmallit, joita yhteiskunnassa on⁸. Haastatellut sanoivat, että rakenneideoita voi saada muiden juttujen lisäksi esimerkiksi kirjallisuudesta, elokuvasta ja musiikista. Niitä ei voinut kuitenkaan ottaa käyttöön sellaisenaan, koska maailmaa kuvatessa ristiriidan pitää olla mahdollista näkyä eikä maailmaa voi haastateltujen mukaan pusertaa valmiiseen muottiin. Tässä korostuu ero Lassila-Merisaloon (2009) analyysiin uutistekstin suljetusta muodosta.

H3 Et se ei oo mikään kaunisteltu pala maailmaa vaan ihan todellinen pala maailmaa jossa sisällä voi olla ristiriitasuuksia.

Ristiriitaisuudet nähtiin jopa suotavana ja osana narratiivisen journalismin tehtävää:

H5 Aika usein ku jotku ku kuulee et ihmiset vaatii että tää on niin irrallinen et miks tätä ei oo niinku asetettu oikeisiin yhteyksiinsä. Mut se must se ei oo niinku tollasen narratiivisen jutun tehtävä. Et siin kyl aika paljon niinku jätetään jätetään niinku asioita tapahtuvaks lukijan päässä, mikä must on hirveen hyvä asia ja et ei oo niinku joskus huomaa et ihmiset on hämmentyneitä siitä et kun siin jutussa ei nyt sit niinku otettu kantaa.

⁸ Suurten kertomusten kritiikistä ks. Lyotard 1985.

Ajatusta voi verrata poststrukturalistien käsitykseen siitä, että lukija on osa tekstiä ja teksti syntyy hänen kauttaan (Herman & Vervaeck 2001, Alber & Fludernik 2010).

Ristiriitaisuuksien ja avoimuuden hyväksyminen ei kuitenkaan poissulje sitä, että toimittajilla oli vankka käsitys siitä, miten kiinnostava teksti syntyy, eikä se voi olla vaikuttamatta siihen, miltä lopullinen teksti näyttää:

H6 Jos jokin asia tekstissä on sellanen että mikä on mun mielest ollu tosi tärkeä tai yllättävä tai se on just se mitä kohti mennään ni sitte ei laiteta sitä sit ihan alkuun vaan sijotetaan se just siihen, siis tää klassinen kaari ei se oo mikään kaari mikä nousee näin ja just ennen loppua se laskeutuu ni tavallaan et vaan sen ajattelemisen et mikä on se et mä tiedän siitä mun materiaalista et mikä täst nousee nyt sillai hehkuvimpina asioina mitkä mä haluan nostaa ni ehkä mä en sit niitä laita tommoses pitkäs jutussa sinne ihan alkuun vaan mä niinku lataan sinne jotain mikä saa lukijan niinku pyrkimään sitä kohti.

Tällainen ajatus liittyy elimellisesti siihen, minkä toimittajat näkivät narratiivisen journalismin tehtäväksi: ymmärryksen lisääntymisen. Jotta ymmärrys lisääntyy, teksti pitää haluta lukea.

5.4 Ymmärrystä ja empatiaa: narratiivisen journalismin diskurssi

Edellä on käyty läpi haastateltavieni käsitystä narratiivisen journalismin epistemologisesta ja esteettisestä ulottuvuudesta sekä narratiivin rakentamisesta. Oleellista kuitenkin on, mihin tällä kaikella pyritään. Sitä voi kutsua eettisen ja esteettisen onnistuneen yhteensovittamisen lopputulemaksi – tai narratiivisen journalismin diskurssiksi.

Narratiivinen journalismi on saanut osakseen myös kritiikkiä ja sen päämäärät on kyseenalaistettu (ks. Johdanto). Kritiikki on monilta osin perusteltua ja haastattelujeni perusteella myös narratiivista journalismia tekevät toimittajat jakavat monet näistä huolenaiheista. Onkin syytä kysyä, onko narratiivisen journalismin keinojen helppo hyödyntäminen lähinnä klikkien kalastelua, jossa totuudenmukaisuus jää toissijaiseksi arvoksi. Näin näyttää joissain tapauksissa jo käyneen.

Haastatteluaineistostani nousi esiin toisentyypinen diskurssi tekemistä ohjaavana eetoksena. Estetiikka, luettavuus ja lukijan saaminen mukaan ovat tärkeitä arvoja, joiden kuitenkin nähtiin palvelevan journalismin perustehtävää: totuudenmukaista tiedonvälitystä. Kaikille haastatelluille narratiivin rakentamista ohjasi rehellinen lukijasuhde. Narratiivisuus näyttäytyi lukijan palvelemisena. Huomioonottamisena.

Haastatteluvastauksissa voi nähdä yhteyden aiemmin käsiteltyyn journalismin emotionaaliseen käänteeseen. Toimittajat kokivat, että välittämällä muutakin kuin faktoja toistensa perään oli mahdollista saada lukija kiinnostumaan vaikeista asioista ja sitä myötä lisätä ymmärrystä maailmasta. Tieto siis näyttäytyi haastateltavien kuvauksissa laajemmin kuin pelkkinä ”faktoina”: ymmärryksenä siitä, miksi asiat ovat niin kuin ovat.

H3 Mun mielestä se on tapa saada lukija kiinnostumaan jostain niinku vaikeasta tai tylsästä tai silti tärkeästä aiheesta jota ei jaksais vaan uutistekstistä tankata. Tai muussa asiatekstissä.

H5 Että lukija joutuu kattomaan asiaa jostain jonku toisen ihmisen näkökulmasta tai tai ainaki jostain muusta ku omastaan.

Toimittajan näkökulmasta narratiivi tarkoittaa kommunikaatiota lukijan kanssa, sillä haastateltavien mielestä narratiivinen teksti saattaa parhaimmillaan saada lukijan kiinnostumaan asioista, jotka muuten jäisivät lukematta. Se myös voi välittää asioita, joita pelkkiä nk. ”kovia faktoja” sisältävällä tekstillä ei ole mahdollista tehdä.

H3 No tietoo ennen kaikkea mut sit varmaan jotain tietoo ja tunnetta. Elämyksiä ja silleen ja sit silleen ne kulkee käsi kädessä.

H4 Sil kuitenkin pystytään ikään ku ilmasemaan sellasia asioita mitä välttämättä sellasella puhtaasti lakonisella ihanteellisella uutistekstillä vaikka ei pystytä ilmasemaan ja tavallaan niinkun välittämään just niinku yksinkertasimmillaan vaikka jotain niin kun ihmisten tunteita.

H6 Tietoa, ymmärrystä, kokemuksia, sit jotain sellasta lohtua et ei olla yksin täällä. Niinku kaikki, ehkä tavallaan samaa lohtua ku fiktio monille.

Aineistoni perusteella on mahdollista esittää, että haastatellut suhtautuvat maailmaan kokonaisuutena, johon kuuluu paitsi tieto myös kokemukset, elämykset ja tunteet. Näitä ei voi erottaa toisistaan ja siksi niiden pitää näkyä myös narratiivisessa journalismissa.

Kyseessä ei epäilemättä ole sen ”ideologiavapaampi” käsitys journalismista kuin aiemminkaan (journalismin ideologisista ulottuvuuksista ks. esim. Deuze 2005). On kuitenkin mahdollista, että subjektiivisuuden lähtökohtainen myöntäminen tekee myös ideologisuuden myöntämisestä helpompaa kuin se perinteisesti journalismissa on ollut. Bahtinin mukaan ideologisen viitekehyksen myöntäminen parhaimmillaan mahdollistaa ideologian yli näkemisen; ehdotukset uusiksi tavoiksi nähdä ja olla (ks. Puckett 2016).

Kuten edellä on käynyt ilmi, narratiivinen journalismi ei lähtökohdiltaan ole vallan vahtimista. Tärkeänä tekemistä ohjaavana seikkana on asioiden ristiriitaisuuden myöntäminen. Näin ollen voi nähdä, että yhteiskuntakäsitykseltään se siirtyy pois habermasilaisesta tavasta katsoa maailmaa ”parhaana argumenttina” kohti mouffelaista tapaa, jossa erilaiset näkemykset voivat elää rinnakkain eikä niitä edes pyritä sovittamaan

yhteen. Tätä on kutsuttu politiikan konstruktionistiseksi suuntaukseksi. (Reunanen 2014, 66, Mouffe 2005, 24–25.)

5.4.1 Narratiivisen journalismin diskurssin tuomat velvoitteet toimittajalle

Narratiivista journalismia tekevä toimittaja pyrkii pääsemään lähelle kohdettaan, jotta hän voisi tarjota lukijalle tunteita, elämyksiä ja ymmärrystä, viihtymistäkin. Haastattelujeni perusteella se tapahtuu narratiivisessa journalismissa usein tavalla, jonka Hartsock (2000) on määritellyt objektin ja subjektin välisen rajan pienentymiseksi. Näkemys korostui myös omassa haastatteluaineistossani ja esimerkiksi objektiivisuusihannetta – silloin kun se nähtiin tärkeänä osana journalismia – ei käsitetty ulkopuolisuutena tai yläpuolelle asettumisena vaan pyrkimyksenä totuudellisuuteen.

Journalismin emotionaalinen käänne sisältää samoja piirteitä kuin postmoderni käänne; sen nähdäkseni voi ajatella olevan postmodernin käänteen yksi osa (ks. Wahl-Jorgensen 2014, 2017). Journalismin emotionaalisessa käänteessä oleellista on, että journalismi pyrkii välittämään muutakin kuin tietoa. On esitetty, että journalistinen ilmaisu pyrkii pois kliinisyydestä ja tätä myötä tavoittelee läheisempää suhdetta lukijaan (emt., 2014). Tämä pätee narratiiviseen journalismiin, kuten edellä on käynyt ilmi.

Kokemusten tavoittaminen vaatii, että toimittajan on päästävä lähemmäs kohdettaan. Prosessia voi ajatella kolmiosaisena kommunikaationa, jossa toimittaja on välittäjä, joka pyrkii saamaan kohteen ja lukijan kommunikoimaan keskenään. Silloin myös eettisten pohdintojen välttämättömyys korostuu, koska juttuprosessi sisältää piirteitä, joita esimerkiksi journalistin ohjeet eivät yksiselitteisesti ota huomioon. Haastattelemani toimittajat tiedostivat tämän.

H5 Tavallaan sitä et onko onks se niinku se, onks se toimittaja, kummalle se on enemmän vastuussa, sehän on tietenkin enemmän vastuussa sille lukijalle ku sille kohteelle mutta jossain määrin voi olla, voi olla asioita myös joista joista se joutuu miettimään et mitä täst seuraa sille ihmiselle.

Jaottelu subjektin ja objektin välillä ei ollut yksinkertaista. Itse asiassa rajanveto subjektin ja objektin välillä tuntui usein keinotekoiselta, sillä monissa haastatteluvastauksissa kävi ilmi, että subjekti näkyy objektissa koko ajan – tulkintojen, valintojen ja rajausten kautta. Samalla

subjekti on kuitenkin viimekätisessä vastuussa lukijalleen – siis omalle näkemykselleen siitä, mitä lukijan kuuluu tietää. Jutun kohteet eivät voi sitä päättää.

Silti objekti on haastateltavien mielestä otettava huomioon eri tavalla kuin uutisjournalismissa on totuttu. Perusteeksi tälle lähes kaikki haastateltavat mainitsivat pidemmät juttuprosessit suhteessa uutisjournalismiin. Tämä tarkoittaa, että narratiivista journalismia tekevä toimittaja menee lähemmäs ihmisten elämää kuin uutisjournalismia tekevä toimittaja, mikä asettaa vaatimuksia sille, miten jutun kohdetta kohtelee. Myös tässä näkyi pyrkimys päästä lähemmäs ja ottaa huomioon jutun kohteen ihmisyyys. Haastatelluille jutun kohde edusti siis muutakin kuin materiaalia. Syntyvä suhde on erilainen, koska kuten jo edellä on käynyt ilmi, haastateltavat näkivät, että narratiivisen journalismin kautta voidaan ja sen tehtäväkin on välittää asioita, joita ei perinteisellä uutishankinnalla ole mahdollista kertoa. Jotta ymmärrystä olisi mahdollista välittää, toimittajan on itse ymmärrettävä kohdettaan myös inhimillisellä ja emotionaalisella tasolla, mikä asettaa erilaisia vaatimuksia toimittajan työlle, kuten Pewitt-Jones (2014) väitöskirjassaan toi esiin.

H4 Jos mä niinku uutistoimittajana haastattelen ihmistä niin niin ei siin välttämättä oo tarkotuskaan syntyä minkäänlaista luottamussuhdetta tai niinkun... jotenkin halua kertoa minulle asioita – – tos on ehkä niinkun enemmän mahdollisuuksia siihen että että kuitenkin niinkun jonkinlainen suhde syntyy.

Myös julkisuuteen liittyviä asioita mietittiin haastateltavan kannalta. Vastauksissa korostui erityisesti ”tavallisten ihmisten” miettiminen; siis haastateltavien, jotka eivät lähtökohtaisesti ole tottuneet julkisuuteen sekä sellaisten ihmisten, jotka ovat haavoittuvassa asemassa esimerkiksi asuinpaikkansa tai taustansa takia. Myös haastateltavien läheisiä ja esimerkiksi kuolleiden oikeuksia pohdittiin. Vaikeiksi nähtiin myös tilanteet, jossa pitkä juttuprosessi on paljastanut ihmisestä sellaista, joka voisi asettaa tämän epäedulliseen valoon. Siksi suhteen pitäisi muodostua rehelliseksi prosessin alusta saakka.

H4 Tavallaan sen jotenkin kommunikoida varsinkin jotenki ikään kuin tavallisten ihmisten kanssa jotka ei oo tottunu julkisuuteen tai tai ei oo jotenki koulutettuja siihen tai jotka kertoo jostain tosi tosi henkilökohtasist asioista jotka liittyy taas sit niinkun muihin ihmisiin niiden ympärillä tai et ne kertoo muiden henkilökohtasii asioita siis tämmösii et et tavallaan ne pitää pitää hirveen selkeenä, selkeästi kommunikoida niille että tavallaan että kai ymmärrät että – – jos mä haastattelen sua niin mä en oo sun kaveri vaik sä kertoisit niinku tai vaik mä oisin sulle kiva tai vaik mä oisin sun kans täs kuukauden.

Subjektin ja objektin välisen rajan kaventuminen tarkoitti myös sitä, että toimittajan on otettava huomioon omat rajoitteensa suhteessa kykyynsä ymmärtää kohdettaan.

Haastattelemini toimittajien työnkuvauksissa näkyi se, mitä Lyotard (1985) on kuvannut tiedontuottamisen vallaksi. Toimittajat tiedostivat, että työskennellessään he käyttävät valtaa aiheenvalinnassa, materiaalinkeruussa, suhteessa juttujensa kohteisiin ja kirjoittaessa. Tämä tarkoitti heille vastuuta: asioiden tarkkaa tiedostamista sekä mahdollisimman suurta avoimuutta ja rehellisyyttä. Avoimuus tarkoitti myös itsereflektiota: ymmärrystä omista tiedollisista rajoitteista. Siksi suhteessa jutun kohteeseen / kohteisiin pelkkä journalistin ohjeissa määritelty sitaatintarkastusoikeus ei välttämättä riitä. Vastauksissa korostui halu ymmärtämiseen sen sijaan, että oltaisiin kohdetta / kohteita vastaan.

H5 Et sit tavallaan viel ennen ku se juttu julkastaan niin ihminen voi niinku sanoo et emmä tarkot... et sä oot nyt ymmärtäny ton väärin. Et et joko mä selitin sen asian huonosti tai niinku mä en oo vaan niinku tajunnu. Niin kyl niinku et kyse ei oo sellasesta et ihminen ottais jotain takasin mitä se on sanonu vaan aidosti on ollu miscommunication, et ei oo niinku menny viesti perille.

Kyse on kuitenkin tilannekohtaisuudesta: kukaan haastateltava ei ollut sitä mieltä, että juttua tehtäisiin objektia varten tai hänen ehdoillaan. Subjektin rooli korostuikin arvioitaessa, mitä mahdollisimman suuri totuudellisuus tarkoittaa. Kuten aiemmin kävi ilmi, haastatellut kokivat, että totuudenmukaisuus ja rehellisyys on annettu heidän vastuulleen toimittajina. Tämä tarkoittaa, että he eivät voi ottaa objektin heille tarjoilemaa näkökulmaa annettuna.

H6 Ihmisil on halu kertoa joku narratiivi itsestään tai siis kaikilla meillä on. Ja sit me ei välttämättä tai siis että ei se välttämättä ole muiden ihmisten näkemys meidän narratiiveista mutta se on oleellista meidän henkilökuvan kannalta että meillä on tarve kertoa sellainen narratiivi. Ni sit voi olla vaik henkilöjutussa tosi olennainen asia et jollain ihmisel on tarve, et hän kertoo tietynlaista tarinaa itsestänsä, mut sen ei tarte olla se niinku se sama ku sen jutun tarina tai sen jutun näkökulma.

Kuten on käynyt ilmi, haastatellut määrittivät subjektiivisen – niin esteettisen kuin epistemologisenkin – velvollisuutensa kohdistuvaksi lukijaan. Suhde ei ole yksinkertainen, sillä myös objektilla on väliä. Narratiivista journalismia tekevä toimittaja toimii jatkuvasti näiden kahden välillä, kuitenkin siten, että viime kädessä päätös on subjektiivinen ja perustuu siihen, että suhde lukijaan säilyy rehellisenä.

5.5 Narratiivin eettisestä sääntelystä

Narratiivisen journalismin käytänteet eroavat uutisjournalismista eikä kaikkiin narratiivista journalismia tekevän toimittajan kysymyksiin löydy välttämättä vastausta journalistin ohjeista. Siitä huolimatta narratiiviselle journalismille ei ole omaa eettistä koodistoaan (ks. Lassila-Merisalo 2009, Pewitt-Jones 2014). Haastateltavistani vain H5 oli sitä mieltä, että narratiiviselle journalismille olisi hyvä saada oma eettinen koodistonsa mutta hänkin myönsi, että sellaisen laatiminen voisi olla käytännössä haastavaa, koska usein kyse on teknisistä asioista (ks. myös Pewitt-Jones 2014). Sama käy ilmi tästä haastatteluvastauksesta:

H6 Narratiiviseen journalismiin liittyvät kysymykset on usein niin niin tilannekohtaisia. Et saako tässä jutussa tässä kohtaa siirtää sitaatin toiseen kohtaan tekstiä ku missä se oli nyt tässä suhteessa tähän haastattelutilanteeseen. Ku ei voi antaa mitään, ei voi olla mitään koodistoa koska sit me ollaan kaikki koht linnassa ni et se on et siks se onki sellanen. Must on hassuu et siit etiikast puhutaan niin vähän ku on selvää et on asia mist pitäs puhuu sillai niinku ihan hirveesti koko ajan jotta se niinku niinku selkiytyis. Ehkä se, emmä ehkä tarvii lisää journalistin ohjeita. Ehkä enemmän vaan eettistä niinku kunnianhimoista eettistä keskustelua.

Vastaukset olivat jossain määrin ristiriitaisia. Yksi ristiriita liittyi siihen, että aineistosta nouseva haastateltujen yksiselitteinen oletus oli, että lukijoille ei ole kovin selvää, miten jutut käytännössä syntyvät. Eettinen koodisto tarjoaisi ainakin periaatteen tasolla vastauksia tähän. Myös sama kysymys kuin Pewitt-Jonesin väitöskirjassa (2014) nousi esiin: miten toimivat sellaista narratiivista journalismia tekevät toimittajat, joiden kokemus on ohut eikä ”omatunnonkysymyksiä” ja velvollisuuksia lukijaa kohtaan vielä ole sisäistetty? Voikin kysyä, onko niin Pewitt-Jonesin kuin omien haastateltavieni suhtautuminen koodistoon skeptinen myös sen takia, että mikäli ohjeisto olisi tekninen, he pelkäisivät sen rajoittavan esteettistä vapauttaan. On selvää, että kovin yksityiskohtaisia teknisiä ohjeita ei kirjoittajille ole tarpeen eikä mahdollistakaan laatia, mutta joissain tilanteissa ne myös saattaisivat helpottaa niin toimittajan työtä kuin vastaanottajan tulkintoja.

5.5.1 Eettisen koodiston puutteen seuraukset narratiiviselle journalismille

Profession tasolla narratiivista journalismia ei ole journalismin kentällä laajasti tunnustettu. Näin ollen myöskään tekemisen tapoja ei laajasti tunneta, mikä kävi ilmi esimerkiksi aiemmin esitellystä Isis-sotilasta käsitelleestä kohusta (Arola 2017). Voidaan kysyä, onko genererajojen liudentuminen ja pyrkiminen kohti ihmisläheisempää ilmaisua aiheuttanut sen,

että haastateltavieni kuvaamia asioita pyritään välittämään nopeammissa journalismissa – kuitenkin niin, että keinoja voidaan käyttää totuudellisuudesta tinkien (ks. myös Jyrkiäinen 2008, Lassila-Merisalo 2009). Tämä huoli korostui haastateltavien puheessa: lukijasuhde ei ole rehellinen, jos keinoja käytetään koristeena selvittämättä, onko totuudellista sanoa näin vai ei. Haastateltavani toivat yksiselitteisesti esiin, että tällainen kirjoittaminen ei ole journalismia.⁹

Kaikki haastateltavat jakoivat käsityksen siitä, että narratiivisten journalismin keinojen käyttö muussa journalismissa on usein ongelmallista – vaikkakin, kuten edellä kävi ilmi, haastateltavien käsitykset vaihtelivat sen suhteen, mikä on narratiivista journalismia ja mikä ei. Silloin, kun viitattiin narratiivisen journalismin keinojen ongelmalliseen käyttöön, puhuttiin ennen kaikkea uutis- ja lifestylesisällöistä. Nähtiin, että mikäli tekemisen tapoja ei ole sisäistetty, narratiivisen journalismin keinoja saatetaan käyttää tavalla, joka poikkeaa journalismin totuusvaatimuksesta. Näissä kohdin tuotiin esiin väärinkäytöksiä, joita narratiivisen journalismin keinojen käytössä on ilmennyt.

H6 Sit se niinku kiihtyvä kiihtyvä kiihtyvä tarinallisuushyöky joka siit on lähteny ni sit on mun mielest niinku et nyt ois sellasen eettisen keskustelun aika niinku tosi paikallaan journalismissa Suomessa aika pian koska alkaa olla mun mielestä aika ongelmallista kamaa liikkeellä.

Useampaan kertaan tuli esiin, että narratiivisen journalismin vaatimaa aikaa – sitä, että jokaisella kerrotulla yksityiskohdalla pitää olla lähde – ei ymmärretä, vaan se koetaan kepeäksi kirjoitteluksi.

H4 Jos nyt ihan teksti tavallaan tasol ajatellaan niin siis mitä enemmän yksityiskohtia niin sitä enemmän niiden täytyy pitää paikkansa tai siis et ne ei voi olla vaan silleen tarinan jotain höysteitä ja tota tai niinku elävöittäviä jotain elementtejä.

Osaltaan haastatteluissa paikoitellen esiin noussut tarve korostaa genre-eroja suhteessa muuhun journalismiin voikin kummuta turhaumuksesta – siitä, että narratiivista journalismia tekevien toimittajien näkökulmasta toimituksissa ei ymmärretä, miten aikaa vievä journalismin muoto narratiivinen kerronta on. Jos lähteiden tarkastamisen vaatimus olisi eksplisiittisesti tiedostettu esimerkiksi journalistin ohjeiden kaltaisessa julkilausumassa, ongelmaa ei välttämättä samoissa määrin olisi olemassa.

⁹ On myös syytä kysyä, onko Pewitt-Jonesin (2014) väitöskirjassaan esiin tuoma narratiivista journalismia tekevän toimittajan subjektiivinen velvollisuus lukijaa kohtaan sisäistetty uutisjournalismissa, jonka konventiot ovat traditionaalisesti pohjanneet toisentyypiseen lähestymistapaan (ks. esim. Lehtinen 2016). Mikäli näin ei ole, myöskään narratiivisen journalismin keinoja ei osata käyttää oikein.

H2 Et sit jos ajatellaan et se narratiivinen journalismi, niinku ikään ku se raskain laji siellä, syntyy ikään ku samalla vaivalla ku tää toinen niin siinä on se ongelma.

H3 Usein se mikä näyttäytyy silleen hyvänä selkeänä ja jopa silleen simplistisenä kirjottamisena niin se on vaatinu mun mielestä hirveesti et sul on... et sä oot tosi sisällä siinä aiheessa ja tiedät paljon enemmän niin sillen sä vasta uskallat ja pystyt kirjottamaan tarpeeks simppeleitä lauseita ja sanoo sen suoraan ja lukijalle kivalla tavalla.

H5 Joka niinku tieto tai väite mikä siin jutus on niin se perustuu tai et siihen on olemas joku lähde mitä ehkä niinku välttämättä kaikki uutistoimittajat ei tajuu ku ne lukee tollast juttuu. Se tuntuu tosi hassulta. Et ei oo vaan kirjoitettu.

Implisiittisesti oli luettavissa, että haastateltavat kokivat keinojen ”kevyen käytön” muussa journalismissa vaarantavan myös heidän oman journalistisen uskottavuutensa, sillä tehdyn työn määrä ei suoraan ole pääteltävissä jutun lopputuotteesta. Tuotiin myös esiin, että jos olisi, narratiivinen juttu olisi epäonnistunut, sillä oman työn määrän korostaminen tekisi lukemisesta epämukavaa. Tietynlainen oman tekemisen puolustaminen ja halu todistaa omaa integriteettiä oli pääteltävissä myös siitä, kuinka paljon kaikki haastateltavat painottivat työnsä journalistista luonnetta, lähinnä faktojen tarkastuksen merkittävyyttä. Näissä kohdin käytettiin määrittelyjä kuten ”melkein mekanistinen turvatsekkaus” ja ”riidattomat asiat”. Faktojentarkastusprosessia verrattiin oikeudenkäynnissä tapahtuvaan näyttöjen arviointiin.

H1 Musta tuntuu et tuolla narratiivisen journalismin puolella, jos mä nyt siellä olen, ollaan kyl paljon tarkempia suorastaan näissä, et mä näen kyllä paljon enemmän jossain muualla semmosia et mä olen et mistä tää voi tietää tän.

5.6 Narratiivisen journalismin genremäärittelystä narratiivin käsitteen näkökulmasta

Kuten edellä on käynyt ilmi, narratiivin käsitettä on vaikea määritellä vedenpitävästi, mutta asiat, joita sen kautta tavoitellaan, ovat selkeitä ja kaikkien haastateltavien kohdalla jokseenkin samoja. Seikat, joita haastateltavat puheessaan korostivat, olivat inhimillisuus, kiinnostavuus, halu ottaa huomioon asioihin liittyvät ristiriidat, totuudenmukaisuus, subjektiivisuuden myöntäminen, kokemuksellisuus, rehellisyys, asioiden etäisyys tapahtumahetkeen (vrt. uutisen päivänpäällisyys), ymmärryksen lisääminen ja muodon (ts. kirjoittaminen ja kieli) ajattelemisen. Kaikki haastateltavani toivat nämä asiat esiin. Narratiivissa ei tällöin olekaan kyse juuri tietyistä teknisistä elementeistä vaan diskurssista, joka näiden teknisten elementtien kautta luodaan. Siksi näkisin perustelluksi, että myös

narratiivisen journalismin käsitteenmäärittelyssä painotetaan diskursiivisia tekijöitä juuri tiettyjen teknisten tekijöiden sijaan.

Haastattelujeni pohjalta näyttää siltä, että narratiivin käsite narratiivista journalismia tekevien toimittajien työnkuvauksissa perustuu pitkälti esteettisiin mieltymyksiin ja päämäärään, joka narratiivilla on mahdollista saavuttaa, eikä narratiivin rakentamisen määritelmää voi tai ole tarpeenkaan sääntötasolla ottaa osaksi narratiivisen journalismin käsitteenmäärittelyä. Kävi myös ilmi, että monien haastateltavien mielestä käsite on jossain määrin huono. Tämä johtui pääasiassa siitä, että narratiivi tuo mieleen tarinan, siis fiktion. Toisaalta koska termiä käytetään Yhdysvalloissa ja haastattelemani toimittajien yhteys yhdysvaltalaisperinteeseen on H1:stä lukuun ottamatta kiistaton ja heidän itsensä esiin tuoma, en näe myöskään perusteita käytön lopettamiselle (ks. myös Kalliokoski 2015).

Määrittely ei ole Yhdysvalloissakaan ollut helppoa. On kuitenkin selvää, että Nieman Instituten määrittely kielen ja syvällisen raportoinnin merkityksestä pätee kaikkiin haastateltaviini. Se, mitä esimerkiksi ”mielikuvituksellinen kieli” tarkoittaa, on kuitenkin lopulta subjektiivinen arvio. Mikäli kaikki alkaisivat käyttää kieltä samalla tavalla mielikuvituksellisesti, se ei olisi enää mielikuvituksellista. Voikin nähdä, että Nieman Instituten määrittelyyn narratiivisesta journalismista sisältyy käsitys esteettisestä vapaudesta.

Mikäli narratiivisen journalismin narratiivikäsite halutaan akateemisesti määritellä vieläkin tarkemmin, haastattelujeni perusteella Wayne Boothin (1998) näkemys narratiivista kommunikaationa on lähimpänä haastatteluaineistoista nousevaa diskurssia. Yksityiskohtaisempi erittely siitä, mitä tämä tarkoittaa suomalaisen narratiivisen journalismin kontekstissa, vaatii kuitenkin lisää tutkimusta.

Yleisesti voi todeta, että haastatteluaineistossani genremäärittelyn tarve syntyi suhteessa alan sisäisiin toimintamalleihin. Haastateltavat olivat huolissaan siitä, että narratiivisen journalismin keinoja käytetään väärin: ymmärtämättä, miten narratiivinen journalismi syntyy. Genren käsite tuli haastatteluissa vahvasti määrittelyksi suhteessa journalismin etiikkaan. Siksi genre-erottelu nähtiin jossain määrin oleellisena, vaikka samalla myönnettiin, ettei tarkkarajaista erontekoa ole mahdollista eikä ehkä syytäkään tehdä. Haastatteluissa korostui ristiriita: asiantuntijaposition ottaminen oli vaikeaa mutta toisaalta

oltiin vihaisia siitä, että narratiivisen journalismin keinoja ei osata käyttää. Tästä oli luettavissa turhaumus siitä, ettei narratiivista journalismia tekevien toimittajien ammattitaitoa arvosteta, minkä voi osaltaan tulkita narratiiviseen journalismiin liittyvän professionalismmin ja asiantuntijuuden tunnustamisen puutteena ja huolena oman tekemisen tulevaisuudesta.

H6 Ei mielestäni arvosteta koska siis tietenki sitä ois koulutettu kunnolla eikä sitä niinku hutkittais sinne sun tänne niinku kaikille sivuille. Ymmärrettäs mikä sen niinku merkitys on.

John Hartsockin (2000) mukaan narratiivinen journalismi on journalismia, joka sallii kysymisen. Palaan tutkimukseni alussa olevaan siteeraukseen Saara Turusen näytelmästä *Broken Heart Story*, jossa sanotaan, ettei jäljelle jää kuin muutamia kysymyksiä. Haastatteluaineistoni perusteella esitän, että narratiivista journalismia tekevä toimittaja lähtee tarkastelemaan Turusen näytelmänsä lopussa esittämiä kysymyksiä seuraavasti:

Sataako siellä? Asia on mahdollista tarkastaa Ilmatieteenlaitoksen sääpalvelusta tai jos haastattelu tehdään puhelimesta, esimerkiksi pyytämällä henkilöä kytkemään Facetime päälle ja näyttämään maisemaa.

Voiko taide muuttaa todellisuutta? Historiankirjoitus tuntee tapauksia, jossa näin on tapahtunut. Kysymys voidaan kuitenkin käsittää myös mielipiteen kysymisenä filosofisella, ei-aikaan-sidotulla tavalla, jolloin yksiselitteistä vastausta ei ole mahdollista löytää ja se riippuu vastaajasta.

Milloin viimeksi lohdutit toista? Ihmisen muisti ei ole luotettava. Mahdollisuuksien mukaan journalisti tarkastaa haastateltavansa muistikuvan lohdutuksen kohteelta ja kysyy, onko muistikuvan tueksi löydettävissä kirjallista dokumentaatiota, esimerkiksi tekstiviestejä. Mikäli muistikuvaa ei ole mahdollista tarkistaa, journalisti tekee selväksi lukijalle, että tieto perustuu yhden ihmisen muistikuvaan eikä sitä ole ollut mahdollista tarkistaa muista lähteistä.

6. JOHTOPÄÄTÖKSET

Edeltävissä kahdessa luvussa olen käsitellyt tutkimukseni aihetta, narratiivista journalismia muun muassa genren, objektiivisuusihanteen ja eettisen sääntelyn näkökulmista, jotka kaikki liittyvät jollain tavalla journalismin professioon ja kysymyksiin, jotka ovat journalismin professionalistumisen aikaan 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa muodostuneet professionille oleellisiksi (Anderson & Schudson 2008, Deuze 2005, Tuchman 1978, Wahl-Jorgensen 2017). Pitkästi kysymys on modernin ihanteista ja totuudellisuuden validoimisesta tietäntyyppisillä tekemisen ja kertomisen tavoilla.

Postmodernissa nämä asiat on kyseenalaistettu. On ymmärretty, että tieto on usein suhteellista, subjektiivista ja monitulkintaista. Yhtä – tai kahtakaan – totuutta on mahdollista löytää vain harvoin. Tiedon tuottaminen on valtaa. Sanomatta jää paljon asioita, jotka saattaisivat saada jo sanotun näyttämään toisenlaiselta (ks. Lyotard 1985, Wahl-Jorgensen 2017).

Nähdäkseni journalismissa modernin ihanteisiin nojaava tapa katsoa maailmaa on ollut valtavirtaa yllättävän pitkään. Journalismin postmodernista käänteestä on akateemisessa tutkimuksessa alettu puhua vasta 2000-luvulla (ks. Wahl-Jorgensen 2017). Erilaiset vankasti moderniin liittyvät käsitykset, kuten objektiivisuusihanne, ovat osittain vallalla yhä, vaikka toimittajat eivät useinkaan osaa kertoa, mitä sillä tarkoitetaan (Juntunen 2017). Uskon, että postmoderni ja tiedontuottamisen valtaan liittyvät kysymykset ovat saavuttaneet journalismin kentän verrattain myöhään osittain siksi, että alan taloudelliset edellytykset olivat pitkään verrattain hyvät (ks. Herkman 2009). Monet alalla pitkään olleet kuvaavat, kuinka rahaa 2000-luvun alussa tuli ”ovista ja ikkunoista”. Silloin oli mahdollista tehdä erilaisia asioita sen suuremmin pohtimatta, mitä lukija tänään tarvitsee; mistä hän on valmis maksamaan.

Nykyään tilanne on toinen. Median murroksesta ja journalismin rahoituskriisistä on puhuttu yli kymmenen vuotta (ks. Väliaverron 2009). Tilanne ei näytä helpottuvan. Mainosmarkkina siirtyy muualle, suuriin ylikansallisiin yhtiöihin kuten Google ja Facebook (Kollewe 2017). Journalismista on tullut yhä enemmän tilaajarahoitteista. Tällöin myös kysymys siitä, mitä lukija tarvitsee, korostuu. Näistä asioista on pitkälti kysymys myös journalismin

postmodernissa käänteessä sekä nk. emotionaalisessa käänteessä (ks. Wahl-Jorgensen 2014, 2017, Herkman 2009, 32).

Tutkimuskysymykseni oli: miten narratiivinen journalismi heijastaa niitä muutoksia, joita toimittajan työssä on tapahtunut myöhäismodernilla ajalla? Alakysymykset olivat, pitäisikö narratiivinen journalismi käsittää omana professionaan tai profession alalajinaan, ja pitäisikö narratiiviselle journalismille laatia omat eettiset koodistonsa.

Käsittelen seuraavaksi tutkimusongelmaani haastatteluaineistostani tekemäni analyysin perusteella. Sen jälkeen siirryn spesifimpiin alakysymyksiin.

6.1 Narratiivinen journalismi ja postmoderni

Edellä olen käynyt läpi teoreettisen viitekehýkseni tarjoamalla jaottelulla, miten narratiivista journalismia tekevät toimittajat kokevat ammattinsa. Esiin on tullut, että Wahl-Jorgensenin (2017) määrittelemä postmoderni käänne näkyy toimittajien työssä monin tavoin, kuten perinteisen journalismin tehtävien, instituutioiden ja valmiiksi opittujen mallien uudelleentulkintoina ja kyseenalaistamisena, kokemukset huomioon ottavana kerrontana sekä subjektiivisuuden ja objektiivisuuden – sekä subjektin ja objektin – välisen rajan kaventumisena. Taustalla ovat jo fenomenologien esiin tuomat ja postmodernistien edelleen kehittelemät filosofian suuntaukset, joissa myönnetään, että totuudellisuus on usein tilannesidonnaista ja subjektin kautta koettua (ks. esim. Hartsock 2000, Wahl-Jorgensen 2017, Lyotard 1985).

Teoriaosuuteni eräässä alaluvussa kysyin, oliko narratiivinen journalismi ns. postmodernia ennen postmodernia. Nähdäkseni tällaiselle ajattelulle on löydettävissä perusteita sekä haastatteluaineistostani että teoreettisen keskustelun puolelta. Narratiivisen journalismin piirissä on jo hyvin varhaisessa vaiheessa kyseenalaistettu niitä piirteitä, jotka modernin ihanteille nojaavassa perinteisemmässä uutisjournalismissa ovat arkipäivää.

Haastatteluaineistostani on luettavissa, että vaikka kaikki haastatellut olivat tehneet uutistoimittajan töitä ainakin jossain vaiheessa uraansa, olivat he myös aina kokeneet, että sentyyppinen työn muoto ei joko sovellu heille tai vähintäänkin he haluaisivat tehdä jotain

muodoltaan erityyppistä. Suurin osa haastatelluista oli aloittanut toimittajan työt ennen kuin journalismin postmodernista käänteestä on alettu puhua.¹⁰

Niin aineistoni kuin aiemman tutkimuksen perusteella on myös selvää, että keinot, jotka narratiivisessa journalismissa ovat olleet arkipäivää aina, ovat pikkuhiljaa saavuttaneet myös uutisjournalismin ja vaikuttavat yleistyvän koko ajan (ks. esim Jyrkiäinen 2008). Kysymys on muun muassa ihmisläheisyydestä ja kuvailevien kirjoitustekniikoiden käytöstä, jotka ovat paikannettavissa journalismin emotionaaliseen käänteeseen (ks. Wahl-Jorgensen 2014). Todennäköisesti kysymys omalta osaltaan on myös pyrkimyksestä tavoittaa lukijalle oleelliset kokemukset – postmodernin käänteen analyysin mukaisesti. Näin ollen voidaan sanoa, että tekniikoidensa ja kokemuksellisuutensa kautta narratiivinen journalismi ilmentää sitä, miten journalismia on postmodernissa laajemminkin teoretisoitu. Eri asia on, osataanko näitä tekniikoita aina käyttää ja ovatko ne eettisiä. Haastatteluaineistoni perusteella on selvää, että vaikka keinot jossain määrin näyttäisivät samalta, ne eivät ainakaan kaikilta osin perustu samoihin periaatteisiin, mitä yritän hahmottaa seuraavaksi.

6.2 Narratiivinen journalismi yksilöllistymisen kuvaajana

Yksilöllistymistä on pidetty yhtenä osana myöhäismodernia. Vanhat instituutiot murtuvat eikä uusia synny tilalle. Näiden syiden voi ajatella olevan yksi osa toimittajan identiteettikriisiä myöhäismodernissa (ks. Kantola 2011).

Kuten edellä on käynyt ilmi, yksilöllistyminen näkyy narratiivista journalismia tekevän toimittajan työssä monella tavoin: niin ammatti-identiteetissä, kirjoittamisessa kuin etiikassakin. Tutkimukseni perusteella on mahdollista sanoa, että vanhat journalismin periaatteet ovat narratiivista journalismia tekevien toimittajien työnkuvassa olemassa, mutta niitä lähestytään subjektilähtöisesti.

¹⁰ On otettava huomioon, että postmoderni näkyy eri paikoissa eri aikaan, ja vaikka postmoderni ajattelu on tieteen puolella saanut merkittävää jalansijaa vuosikymmeniä sitten, journalismin puolella näin ei ole, vaan tekeminen on nojannut modernin ihanteisiin (ks. Wahl-Jorgensen 2017, Kantola 2011, Deuze 2005). Siksi vertailu on perusteltu, vaikka filosofian puolella postmoderni on ollut vakiintunut ajattelun suunta kauan ennen kuin kukaan haastattelemani toimittaja on aloittanut työuraansa.

Perinteisesti uutiskriteerit ovat taanneet sen, että se, mitä kirjoitetaan, on lukijoille merkityksellistä, siis uutisoinnin arvoista. Haastatteluaineistoni perusteella narratiivista journalismia tekevä toimittaja ajattelee asian toisin päin. Aiheenvalinnan prosessi lähtee henkilökohtaisesta halusta ymmärtää ja tietää lisää: havainnoista, kysymyksistä ja tunteista. Päämäärä ei kuitenkaan ole subjektiin suuntautuva – kukaan haastatelluista ei ajatellut kirjoittavansa itselleen vaan kyse on lukijan palvelemisesta. Taustalla aiheenvalinnan prosessissa oli ajatus siitä, että mikäli tämä koskettaa minua, on sen kosketettava jotain toistakin, koska ihmisyyden nähtiin olevan yhteisesti jaettua ainakin tietyssä kulttuurisessa kontekstissa.

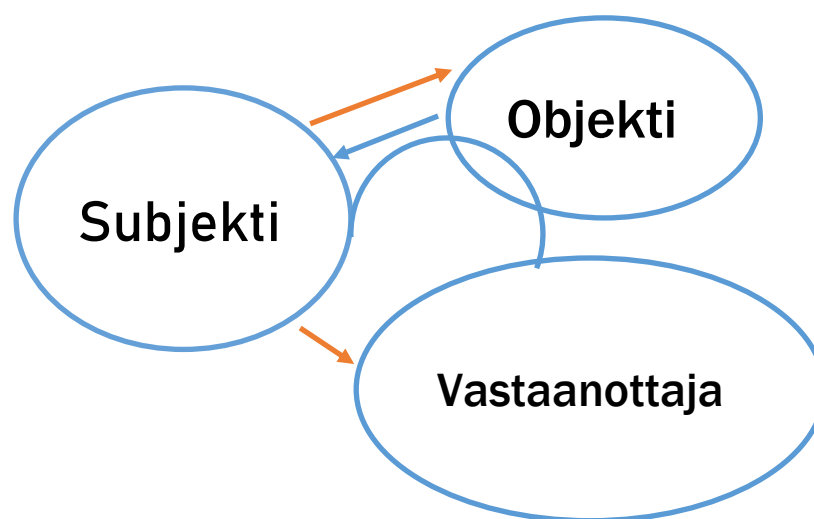
Uutisjournalismissa kielestä on pyritty tekemään kliinistä. Tämän on nähty palvelevan ajatusta uutisen totuudellisuudesta (Tuchmann 1978). Uutisen kirjoittamiseen on perinteisesti sisältynyt käsitys ”kärjellään seisovasta kolmiosta”, mikä tarkoittaa, että tärkein kerrotaan ensin ja taustat seuraavat sen jälkeen.

Haastatteluaineistoni perusteella narratiivista journalismia tekevä toimittaja ajattelee asian jokseenkin päinvastoin. Estetiikalla on väliä ja se perustuu henkilökohtaisiin ihanteisiin. Kieltä saa ainakin periaatteessa käyttää persoonallisesti kunhan se on viittaussuhteessa maailmaan tai jos ei ole, lukijalle kerrotaan siitä. Narratiivi nähdään eteenpäin suuntautuvaksi ”voimaksi”, jonka kautta lukijalle kerrotaan asioita pikkuhiljaa, sen mukaan, mitä hän ”tarvitsee seuraavaksi”. Narratiivi on lukijan huomioonottamista, kommunikaatiota valistamisen sijaan. Jutun rakenne ei ole ennalta määrätty. Ideoita voidaan saada ympäröivästä maailmasta mutta valmiisiin kaavoihin, kuten dramaturgiasta tuttuun juonenkaariajatteluun, suhtauduttiin pitkälti skeptisesti tai kielteisesti. Jutun kirjoittaminen nähtiin osin intuitiivisena ja näin ollen hyvinkin subjektiivisena prosessina, jossa muoto syntyy sen perusteella, mitä materiaalia on saatu hankituksi. Näin ollen muoto nähtiin alisteiseksi sisällölle, vaikka se koettiin tärkeäksi erityisesti siksi, että juttua pitää olla kiva lukea. Ajatus lähtee eri suunnasta kuin perinteisen uutisen hahmottaminen, jossa on tietyt konventiot, joita täytetään faktoilla (ks. esim. Lassila-Merisalo 2009).

Myös eettinen pohdinta oli subjektiin sidottua. Narratiiviselle journalismille ei ole omaa eettistä koodistoaan. Kaikki haastateltavat olivat selkeästi hahmottaneet journalistin ohjeet ja kaikki näkivät, että he pystyvät harjoittamaan ammattiaan eettisesti myös niiden ohjeiden avulla. Samalla haastatellut kuitenkin ilmaisivat, että he eivät oikeastaan muista, mitä

journalistin ohjeissa sanotaan. Etiikkaa korostettiin eri yhteyksissä läpi haastatteluiden, mutta siihen viitattiin toimittajan henkilökohtaisena vastuuna. Subjektiivista vastuuta kuvattiin lähes uskonnollisin sanankääntein kuten ”omantunnon asia”, ”annettu vastuulleni toimittajana” ja ”velvollisuus toimittajana”. Voi siis katsoa, että tällainen henkilökohtainen vastuu edusti haastattelemilleni toimittajille paljon suurempaa asiaa kuin ulkoa tuleva ohjeistus. Oli tehtävä enemmän kuin ohjeistus vaatii; konkreettisesti, sillä ohjeistus ei vastaa kaikkiin narratiivista journalismia käsitteleviin kysymyksiin kuten sitaatintarkastusoikeuteen. Eettisen vastuun nähtiin suuntautuvan myös jutun kohteeseen enemmän kuin uutisjournalismissa on totuttu. Vaikka kaikki haastatellut toimittajat näkivät ensisijaisen vastuunsa kohdistuvan lukijaan, myös kohteen oikeuksia pohdittiin paljon. Perusteena olivat muun muassa pidemmät juttuprosessit, joiden kautta suhde kohteen kanssa muodostuu väistämättä erilaiseksi kuin uutisjournalismissa.

Yhteenvetona voi sanoa, että haastatteluaineistoni perusteella narratiivinen journalismi on subjektilähtöistä journalismia, jossa subjekti, objekti ja vastaanottaja ovat osa samaa kommunikaatioprosessia. Prosessi tapahtuu subjektin kautta, mutta ideaalimuodossaan narratiivinen journalismi pystyy välittämään objektistaan, siis jutun kohteesta / kohteista vastaanottajalle kuvan, joka lisää empatiaa ja ymmärrystä maailmasta; tuomaan tämän lähemmäs. Alla olevassa, kommunikaatioprosessia kuvaavassa kaaviossa oranssi nuoli tarkoittaa vastuusuhdetta ja sininen kommunikaatiota. Subjekti määrittelee kommunikaation ehdot asettamalla standardin sille, mitä vastuullisuus tarkoittaa.

Kuvio 1: Subjektin, objektin ja vastaanottajan kommunikaatio narratiivisessa journalismissa

Voi esittää, että postmodernille käänteelle tyypillinen subjektiivisuuden ja objektiivisuuden rajan häilyminen sekä emotionaalisen käänteen mukanaan tuoma kokemuksellisuus ja lähelle tuominen ovat osa narratiivisen journalismin pyrkimystä (ks. Wahl-Jorgensen 2014, 2017). Ne linkittyvät toisiinsa eikä niitä voi erottaa toisistaan. Viimekätinen vastuu on narratiivista journalismia tekevällä toimittajalla ja se on subjektiivinen. Onkin syytä kysyä, missä määrin näitä tekniikoita hyödyntävät muita journalismin lajeja tekevät toimittajat tiedostavat tämän vastuun – niin lukijalle kuin kohteelle.

6.3 Narratiivinen journalismi Suomessa: profession ja etiikan näkökulmat

Kaksi alakysymystäni tälle tutkimukselle oli, pitäisikö narratiivinen journalismi käsittää omana professionaan tai profession alalajinaan, joka pitäisi määritellä aivan omin termeinsä. Tälle kysymykselle alisteinen kysymys on, pitäisikö narratiiviselle journalismille olla omat eettiset koodistonsa. Käsittelen näitä kysymyksiä tässä aluvussa.

Oleellinen osa niin kutsuttua median murrosta ja journalismin postmodernia käännettä ovat kaksi ulkojournalistista kehityskulkua, jotka linkittyvät toisiinsa: journalismin rahoitusmallin muutos ja digitalisaatio (Väliaverronen 2009, Wahl-Jorgensen 2017). Nämä kaksi muutosta vaikuttavat haastatteluaineistoni perusteella narratiivista journalismia tekevien toimittajien arkeen. Toisaalta kävi ilmi, että resurssipula on suuri. Tämä todennäköisesti pätee kaikkeen journalismiin. Toimittajat kokivat, että tätä ei ymmärretä – tosin todennäköisesti melko harva toimittaja kokee, että työnteon ajalliset resurssit olisivat aina riittävät. Tähän tutkimukseen haastateltujen toimittajien perusteena oli kuitenkin ennen kaikkea se, että narratiivisia juttuja ei ole mahdollista tehdä nopeasti – narratiivisen kerronnan vaatima tiedonkeruu vie aikaa. Näkemys on perusteltavissa edeltävissä luvuissa esiin tulleiden asioiden kautta: mikäli halutaan kirjoittaa kuvailevasti – ei esimerkiksi asiantuntijoita siteeraten – täytyy jokaisella kerrotulla asialla olla lähde. Näiden tietojen hankkiminen vie aikaa.

Toisaalta digitalisaatio näyttää aineistoni perusteella vaikuttaneen narratiiviseen journalismiin positiivisesti. Haastatteluissa tuotiin esiin, kuinka juttujen lukuaikojen mitta-

on osoittanut, että narratiivisia juttuja luetaan paljon ja pitkään – niistä ollaan valmiita maksamaan. Tämä aiheuttaa ristiriidan haastateltavieni työhön. Toisaalta he kokevat, että sellaisia juttuja, joita he tekevät, halutaan toimituksissa, koska niitä luetaan paljon. Toisaalta niiden tekemiseen ei aina ole riittävästi resursseja. Lähes kaikki haastateltavat toivat jossain muodossa esiin sen, että resurssit ovat pienentyneet vuosien varrella eikä se voi olla vaikuttamatta siihen, mitä on mahdollista tehdä. Moni haastateltava koki, että resurssien pienenemisen vaikutusta ei toimituksissa ole täysin tiedostettu, koska niissä ei ymmärretä, mihin aika narratiivisen journalismin tekemisessä menee. Parhaita narratiivisen journalismin tekijöitä kutsuttiin muun muassa ”verenpainetaudissa oleviksi työnarkomaaneiksi”, koska juttua ei ole mahdollista tehdä, ellei siihen panosteta. Eräs haastateltava oli tehnyt pitkää juttua apurahan turvin. Myös haastatteluissa nousi esiin toive kattavamman, pitkään ja aikaa vievään journalismiin suuntautuvan apurahajärjestelmän kehittymisestä.

Resurssiongelman lienee selviö kaikessa journalismissa. Ongelmana narratiivisen journalismin kohdalla verrattuna vakiintuneempiin journalismin tekemisen muotoihin on, että sen tekemisen prosessia ei haastatteluaineistoni perusteella tunnuta laajassa skaalassa ymmärrettävän. Narratiivisen jutun tekemiseen vaadittavat ajalliset resurssit ymmärretään vain asiaan vihkiytyneiden parissa, eikä heitä ole toimituksissa paljon¹¹.

Jos narratiivinen journalismi mielletään ”kirjoitteluna”, joka vaatii ainoastaan sitä, että toimittaja on hyvä kirjoittaja, sen olemassaolo on uhattuna. Uskon, että osin tästä syystä narratiivisen journalismin keinojen väärinkäyttö nousi esiin niin monessa haastattelussa – kun identiteetti on uhattuna, sitä pitää puolustaa (Hall 1999). Samasta syystä voi olla, että narratiivisen journalismin tekijän identiteetti on Suomessa itse asiassa vasta muodostumassa – jos on.

6.3.1 Itseymmärrystä, joka ei näy ulospäin

Narratiivisesta journalismista on tehty Suomessa opinnäytteitä, joissa narratiivista journalismia tosin kutsutaan eri nimillä. Suomessa on neljä julkaisua, jotka aiheesta tehtyjen

¹¹ Tähän voi johtaa edellisessä luvussa esiin tulleen käsityksen siitä, että narratiivista journalismia julkaistaan vain tietyissä lehdissä. Kyse ei todennäköisesti niinkään ole siitä, että kukaan haastatelluista ajattelisi lehdellä sinänsä olevan väliä, vaan siitä, että Suomen kaltaisessa pienessä maassa tekemisen edellytykset ymmärretään vain rajallisessa määrässä toimituksia.

opinnäytteiden ja haastatteluaineistoni perusteella yksiselitteisesti julkaisevat narratiivista journalismia ainakin toisinaan: Helsingin Sanomien Kuukausiliite, Suomen Kuvalehti, Long Play ja Image. Silti haastatteluaineistoni perusteella vaikuttaa epäselvältä, onko narratiivisen journalismin olemassaoloa Suomessa tunnustettu. Seuraavassa taulukossa pyrin valottamaan seikkoja, jotka haastatteluaineistoni perusteella puhuvat profession alalajin olemassaolon puolesta ja piirteitä, jotka puhuvat sitä vastaan. Tarkastelen tuloksia sen jälkeen profession teorioiden näkökulmasta.

Puolesta	Vastaan
Yhteneväinen käsitys ammattinsa subjektiivisuusolettamasta	Koulutuksen ja yhdistystoiminnan (vrt. Tutkivan journalismin yhdistys) puute
Suhteellisen yhteneväinen käsitys narratiivista journalismia julkaisevista medioista	Termin tuntemattomuus ja ristiriidat sen käsittämisessä haastateltavien välillä
Yhteneväinen käsitys siitä, mikä on eettiseltä kannalta sallittua ja mikä ei	Genren tuntemattomuus toimituksissa
Yhteneväinen käsitys siitä, mikä narratiivisen journalismin tarkoitus on	Eettisten koodistojen puute
Suhteellisen yhteneväinen käsitys siitä, mitä narratiivisuus journalismissa tarkoittaa	Narratiivisen journalismin keinojen näennäinen sekoittuminen muuhun journalismiin ilman, että tekemisen periaatteita on tiedostettu
Suhteellisen yhteneväinen käsitys siitä, että genre on tullut Suomeen Yhdysvalloista	Asiantuntija-aseman puute (vrt. ulkomaantoimittaja, taloustoimittaja)

Taulukko 1: Haastatteluaineistosta noussut käsitys narratiivisen journalismin olemassaolosta Suomessa

Kuten taulukosta voi havaita, suurin osa genren olemassa oloa puolustavista seikoista liittyy toimittajien itseymmärrykseen. Voikin sanoa, että vaikka narratiivinen journalismi terminä herätti haastateltavissa ristiriitoja, he määrittelivät ammattinsa reunaehdot melko samoin. Itseymmärrys ei kuitenkaan näytä olevan etabloitunut laajemmaksi genreymmärrykseksi toimittajaprofession sisällä. Tämän puolesta puhuu se, että profession perinteisesti liitetyt seikat kuten koulutusjärjestelmä ja eettiset koodistot eivät ole ottaneet huomioon narratiivista journalismia omana erillisenä journalismin lajinaan (ks. Pietilä 2012).

Haastatteluaineistoni perusteella voi esittää, että narratiivisen journalismin tekotapojen ymmärrys on toimituksissa heikohkolla tasolla – tosin tulkinnassa pitää ottaa huomioon, että identiteetinmuodostuksessa, jota ammattiin liittyvien kertomusten voi nähdä olevan – korostuu eronteko muihin (Hall 1999). Lisäksi kuten Giddens (1991, 75) kirjoittaa, postmodernissa identiteetti nähdään kehittyvänä, jatkuvana rakentamisen ja purkamisen prosessina. Kuten jo edellä on käynyt ilmi, on myös todennäköistä, että tiukentuvat taloudelliset olosuhteet vaikuttavat siihen, miten toimittajat työskentelyolosuhteitaan ja omaa asemaansa kuvaavat, sillä tekemisen tapojen mahdollistuminen tulevaisuudessa näyttää vaativan sitä, että narratiivisen journalismin periaatteet ja tekemisen tavat tiedostettaisiin toimituksissa nykyistä laajemmin.

Yhteenvetona voi sanoa, että narratiivisen journalismin genre tekijöiden itseymmärryksen tasolla on Suomessa olemassa. Missään tapauksessa kysymyksessä ei ole erillinen professio, vaan narratiivinen journalismi on osa toimittajaprofessiota ja narratiivista journalismia tekevät toimittajat jakavat monet toimittajan työtä ohjaavat eettiset ohjeet ja tekemiseen liittyvät tavat.

Samalla narratiiviseen journalismiin liittyy kuitenkin seikkoja, jotka poikkeavat esimerkiksi uutisellisesta työstä merkittävällä tavalla. Suuri osa näistä liittyy narratiivisen journalismin tekniikoihin niin tiedonhankinnan kuin kirjoittamisen tasolla, ja niistä seuraavaan eettiseen pohdintaan sekä aikaan, jota niiden eettinen käyttäminen vaatii. Toinen erottava seikka perinteisestä journalismikäsitelmästä on subjektiivisuuden myöntäminen sekä objektiivisuusihanteen kyseenalaistaminen ja uudelleenmäärittely. Tätä tapahtuu kuitenkin kaikessa journalismissa (ks. esim Juntunen 2017, Saario 2014). Narratiivisessa journalismissa se on ollut olemassa aina (Hartsock 2000).

Maria-Lassila Merisalo (2009) esittää väitöskirjansa lopussa, että toimitusympäristön muutos vaikuttaa todennäköisesti siihen, miten paljon narratiivista journalismia on mahdollista tulevaisuudessa tehdä. Siitä on aikaa kymmenen vuotta. Haastatteluaineistoni perusteella voi sanoa olevan todennäköistä, että mikäli toimituksissa halutaan, että narratiivista journalismia tehdään tulevaisuudessakin, sen muista journalismin lajeista poikkeavat piirteet olisi tunnustettava. Tämä johtuu ennen kaikkea siitä, että eettisesti ja esteettisellä kunnianhimmolla tehtynä laji on aikaa vievä, mikä on kallista. Ilman resursseja on

todennäköistä, että genre hiipuu Suomesta, koska vakiintuneita rakenteita narratiiviselle journalismille esimerkiksi korkeakoulutasoisen koulutuksen muodossa ei Suomessa ole.

Toinen alakysymykseni, eettisen koodiston tarve narratiiviselle journalismille, on haastatteluaineistoni perusteella mutkikkaampi. Suurin osa haastatelluista ei nähnyt tarvetta erilliselle koodistolle, vaan alan sisällä tapahtuvalle kriittiselle, etiikkaa käsittelevälle keskustelulle.

Toisaalta haastateltavat korostivat läpinäkyvyyttä lukijan suuntaan. Tästä näkökulmasta eettinen koodisto auttaisi palvelemaan lukijaa – kertomaan, millä periaatteilla narratiivista journalismia ja sen tekniikoita käytetään. Koodisto ei voisi olla kovin yksityiskohtainen aiemmin esiintuotujen tilannekohtaisuuksien vuoksi, mutta jonkinlainen lisäys journalistin ohjeisiin olisi mahdollista tehdä samassa hengessä kuin Pewitt-Jones (2014) väitöskirjassaan esitti. Tämä auttaisi lukijaa hahmottamaan, mistä narratiivisen journalismin genressä on kysymys. Se palvelisi myös alan sisäistä keskustelua: koska vakiintunutta genreä ei ole olemassa, puheenvuorot ja keskustelut jäävät yksittäisten aktiivisten narratiivisen journalismin tekijöiden harteille.

6.4 Narratiivinen journalismi: genre, joka on ja ei ole

Tutkimukseni perusteella voi esittää, että narratiivisen journalismin kautta on mahdollista tarkastella monia niitä journalismin postmoderniin käänteeseen kuuluvia tekijöitä, jotka tänä päivänä muovaavat toimittajaprofessiota. Näitä tekijöitä ovat muun muassa rahoitusmallissa tapahtuneet muutokset, journalismin ja demokratian suhteen asettuminen aiempaa kyseenalaistetumpaan valoon sekä erilaiset konvergenttiset muutokset, jotka ovat haastaneet perinteiset binäärit jakolinjat objektiivisuuden ja subjektiivisuuden, uutisten ja mielipiteiden, informaation ja viihteellisyyden, tuottajien ja yleisön sekä ammattimaisen ja amatöörien tuottaman sisällön välillä (Wahl-Jorgensen 2017).

Näistä piirteistä narratiivisen journalismin genreen ja tekotapoihin vaikuttavat ainakin rahoitusmallin muutos, journalismin ja demokratian suhde sekä subjektiivisuuden ja objektiivisuuden välinen jakolinja. Kaikki nämä piirteet ovat johdettavissa myös journalismin emotionaaliseen käänteeseen: kaupallisen median rahoitusmalli siirtyy yhä enemmän

tilausmaksuihin pohjaavaksi, joten toimituksissa on uudella tavalla jouduttu miettimään, mikä kiinnostaa lukijoita. Tällöin ensisijaiseksi ei asetukaan perinteinen vallan vahtikoiran tehtävä, vaan muut arvot, joita myös narratiivinen journalismi edustaa ja joita olen tässä tutkimuksessa pyrkinyt tuomaan esiin.

Kuten tutkimuksessani olen tuonut ilmi, journalismi on ollut murroksessa pitkään ja erilaiset toimittajien toimenkuviin ja itseymmärrykseen liittyvät seikat ovat muuttuneet verrattain nopeasti ja paljon (ks. Kantola et al. 2011, Juntunen 2017, Waisbord 2013). Muutokset liittyvät esimerkiksi siihen, miten toimittajat oman työnsä ymmärtävät – perinteiset vallan vahtimiseen liittyvien tehtävien ensisijaisuus on kyseenalaistettu ja rinnalle on tullut muita tehtäviä kuten kiinnostavuus (ks. Kantola 2011, Wahl-Jorgensen 2017). Sellaista vastakkainasettelua, joka objektiivisen ja subjektiivisen sekä kliinisen ja elämyksellisemmän kerronnan välillä on joskus ollut, ei enää ole olemassa (ks. myös Lehtinen 2016, Jyrkiäinen 2008). Haastatteluaineistoni tukee tätä näkemystä.

Mikäli professio käsitetään tiettyinä ihanteina, joiden kautta journalismi on professionalistanut itsensä, kuten olen sen tässä tutkimuksessa määritellyt, ei voida puhua, että narratiivinen journalismi olisi Suomessa profession alalaji, vaikka sillä vaikuttaisi olevan siihen potentiaalia. Tämä johtuu siitä, että sitä ei professionaalisissa hierarkioissa ole tunnustettu. Sen sijaan se on kuvastin niihin muutoksiin, joita toimittajaprofessiossa ylipäätään tällä hetkellä tapahtuu. Narratiivisessa journalismissa sellaiset professioon liittyvät keskustelut, joita nyt käydään, ovat olleet olemassa jokseenkin aina. Sikäli sen voidaan sanoa olevan journalismin postmodernin ja emotionaalisen käänteen ytimessä.

Aiemmin mainittu genrehybridisaatio on tehnyt lajityypeistä yhä vaikeammin hahmotettavia ja elämyksellisyys journalismissa on lisääntynyt (Herkman 2001, Jyrkiäinen 2008).

Mukaansatempaava kerronta on ollut osa narratiivista journalismia sen alusta saakka. Tällaisten kerronnan keinojen käyttäminen ei ole ristiriidatonta: toimittajat ovat kokeneet, että elämyksellisyyden vaatimus vaikuttaa heidän uskottavuuteensa (Jyrkiäinen 2008). Tässä on havaittavissa vanha kaiku siitä, mikä on oikeaa, uskottavaa tietoa (Tuchman 1978).

Elämyksellisyys ja digitalisaatio liittyvät toisiinsa, sillä nk. viihteellisemmällä kerronnalla on pyritty vastaamaan yleisön oletettuihin odotuksiin (Lehtinen 2016, 18). Digitalisaatio mahdollistaa näiden odotusten konkreettisen mittaamisen. Tällöin motiivi on taloudellinen.

Narratiivinen journalismi pyrkii haastatteluaineistoni perusteella myös elämyksellisyyteen, ja on pyrkinyt alusta saakka. Täten se on pyrkinyt tavoittamaan kohteensa kokemuksen ja tuomaan tätä lähemmäs. (Hartsock 2000.)

Ensisijainen motiivi on näin ollen ollut muualla kuin taloudellisessa kannattavuudessa, vaikka se, että digitalisaation myötä on tiedostettu lukijoiden kaipaavan ihmisläheisempää kerrontaa, onkin haastatteluaineistoni perusteella auttanut narratiivista journalismia, kuten edellä on käynyt ilmi. On myös selvää, että ”elämyksellisyys” ei ole hyvä tai huono asia, vaan sen käyttöä tulee arvioida päämääristä käsin: sen kautta, mihin elämyksellisellä pyritään ja minkä reunaehtojen kautta tietynlaiseen lopputulokseen on päästy. Onko kyseessä klikkien metsästys vai vaikeista asioista kertominen lukija huomioonottavalla tavalla?

Narratiivisen journalismin kannalta tilanne on paradoksaalinen, mikä näkyy myös siihen kohdistetussa kritiikissä. Voi sanoa, että lajityyppi on ollut näiden ”elämyksellisten keinojen” käytössä edelläkävijä – esimerkiksi Lassila-Merisalo (2009) puhuu kaunokirjallisten keinojen valumisesta muuhun journalismiin. Samalla vaikuttaa siltä, että lajityyppiä ei ole koskaan suomalaisessa kontekstissa ollut ainakaan syvällisesti tiedostettuna olemassa. On ollut toimittajia, jotka ovat tehneet narratiivista journalismia ja haastatteluaineistoni perusteella ainakin nykyään mieltävät narratiivisessa journalismissa ilmenevän esteettisen ja eettisen liiton jakamattomana: toisin sanoen toista ei ole ilman toista.¹²

On selvää, että lajityypin ja etenkin sen pelisääntöjen ollessa vakiintumattomat eettisen ja esteettisen liittoa ei ole tiedostettu, sillä yleensä narratiivisesta journalismista ei ulospäin täysin voi päätellä, miten se on tehty. Se voi näyttää vain ”kirjoittamiselta”.

Näkisinkin, että siinä kritiikissä, jota narratiivista journalismia kohtaan on esitetty, on kyse pitkälti siitä, että keinot saattavat näyttää samoilta, mutta niitä käytetään eri ehdoin ja erilaisiin tarkoituksiin. Narratiivisen journalismin päämäärä ei ole ideologisella tasolla ollut klikkien metsästys, vaan lukijan puhuttelemisen muullakin kuin puhtaan faktuaalisella tasolla. Näin ei kuitenkaan välttämättä ole silloin, kun keinoja käytetään muussa

¹² Sanon nykyään, koska haastatteluaineistoni perusteella näyttää, että vahvasti Yhdysvalloista ammentava narratiivisen journalismin genre on itse asiassa paljon tuoreempi ilmiö kuin esimerkiksi Lassila-Merisalon (2009) määrittelemä suomalaisen kaunokirjallisen journalismin historia, joka ulottuu 1900-luvun alkuvuosikymmeniin - vaikka yhteisiä juuria toki onkin. Kysymys on nähdäkseni amerikkalaisen perinteen kasvaneesta vaikutuksesta, Yhdysvalloissa tapahtuneesta genren tarkkarajaistumisesta, jota tietyt toimittajat ovat seuranneet sekä eettisten kysymysten yhä vahvemmasta tiedostamisesta. Tutkimukseni ei kuitenkaan ole historiallinen, joten en voi tämän aineiston perusteella sanoa asiasta enempää. Lisäksi on myönnettävä, että historiallistaminen on aina tulkintaa ja riippumatta tulkinnasta journalismiprofessio on joka tapauksessa jatkuvan uudelleenmäärittelyn alla (Waisbord 2013, 226–232).

journalismissa ymmärtämättä, mistä niissä on kyse. Ilmiselviä väärinkäytöksiäkin on tapahtunut. Tätä on syytäkin kritisoida – ei niin, etteikö tiettyjä keinoja saisi käyttää, sitä mieltä haastateltavani eivät olleet, vaan tiedostaen, miten niitä käytetään oikein ja eettisesti.

Toinen syy kritiikille on epäilemättä myös erilaisissa tutkimusperinteissä; kirjallisuustieteessä ja yhteiskuntatieteessä narratiivia lähestytään jossain määrin eri tavalla. Meretoja ja Davis (2018, 3) kirjoittavat, että huolimatta poststrukturalistien tuomasta näkökulmien laajentumisesta narratiivin käsitettä ja luonnetta kohtaan, kirjallisuustieteen puolella narratologia lähtee yhä jossain määrin strukturalistisesta tavasta katsoa tekstiä ja tapaa yhä keskittyä tekstin sisäisiin seikkoihin, kun taas yhteiskuntatieteen puolella puhutaan enemmän kokemuksellisesta puolesta; siitä, mikä merkitys narratiivilla on ihmisen elämässä. Tutkijat toteavat, että molempien tutkimusperinteiden huomioonottaminen hyödyttäisi kaikkia (emt. 3–4).

Olen nyt kuvannut kaksi aspektia, jotka ovat narratiivisen journalismin perustana mutta nykyään yhä enemmän arkipäivää myös muussa journalismissa. Toinen on kiinnostava, lukijan mukaan ottava tapa kirjoittaa, jota voi kutsua narratiivisen journalismin esteettiseksi ulottuvuudeksi. Toinen on objektiivisuusihanteen kyseenalaistaminen, joka liittyy narratiivisen journalismin epistemologiseen ulottuvuuteen. (Ks. Lassila-Merisalo 2009.)

Lopuksi teen vielä analyysini pohjalta muokkaamani ehdotuksen narratiivisesta journalismista käytävän eettisen keskustelun pohjaksi.

-Narratiivisen journalismin tekniikoiden käyttö on journalismia. Jokaisen kerrotun asian pitää pitää paikkansa, sillä pitää olla lähde / lähteitä. Lukijaa ei saa harhauttaa kertomalla asioista tavalla, joka ei vastaa toimittajan käsitystä siitä, miten ne ovat menneet. Toimittaja ei luule: jos hän ei tiedä, hän ei voi myöskään kertoa. Tämä pätee niin kerronnallisten keinojen käyttöön kuin faktasisältöön. Erilaiset lähteiden luotettavuudelle tuomat rajoitteet, kuten muistinvaraisesti kerrotut asiat, pitää arvioida ja epäilykset tulee saattaa lukijan tietoon.

-Kuvailevien tekniikoiden käyttö vaatii enemmän aikaa ja materiaalia kuin päivittäisjournalismi. Lisäksi myös tavoitteet ovat erilaiset: tiedon lisäksi narratiivisessa journalismissa korostuvat ihmisten henkilökohtaiset kokemukset ja tunteet. Narratiivista

journalismia tekevälle toimittajalle saattaakin syntyä haastateltavansa kanssa suhde, joka ei vastaa perinteisen uutisjournalismin käsitystä toimittajan ja haastateltavan välisestä suhteesta. Tämä asettaa vaatimuksia sille, miten toimittaja kohteeseensa suhtautuu. Oleellinen kysymys on esimerkiksi, kuinka muistuttaa haastateltavaa koko ajan siitä, että hän puhuu toimittajalle.

-Narratiivista journalismia tekevän toimittajan ensisijainen velvollisuus kohdistuu lukijaan, mutta myös kohteella on väliä. Eettinen harkinta julkaistavien tietojen kohdalla on perusteltua etenkin haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten kohdalla ja silloin, kun jutunteko on kestänyt pitkään ja se on sisältänyt monia vaiheita. Subjektin ja objektin suhteen voi narratiivisessa journalismissa sanoa poikkeavan melko paljon siitä, mihin perinteisessä uutisjournalismissa on totuttu.

-Vaikka narratiivinen journalismi menee lähelle kohdettaan, se ei ole yksilötarinoita eikä sen tarvitse vastata jutun kohteen käsitystä itsestään. Toimittaja on vastuussa siitä, että hän selvittää mahdollisimman tarkasti, kertooko kerrottu tarina maailmasta edustavasti eikä ota haastateltavan kertomusta annettuna.

-Narratiivista journalismia tekevä toimittajalle totuudellisuus ei tarkoita ulkopuolisuutta eikä empatia kritiikkittömyyttä.

-Narratiivinen journalismi on lähtökohdiltaan subjektiivista, mutta pyrkii lähentymään kohdettaan / aihettaan niin pitkälle kuin mahdollista. Tämä tarkoittaa mahdollisimman perusteellista tiedonhankintaa, oman ymmärryksen laajentamista ja omien ennakkolettamien jatkuvaa kyseenalaistamista.

-Narratiivisessa journalismissa estetiikalla on väliä ja monenlaiset kerronnalliset keinot ovat sallittuja, mutta narratiivisen journalismin kertoja ei koskaan ole epäluotettava.

Narratiivinen journalismi ei väitä eikä keksi lukijan tietämättä, mihin kirjoitettu perustuu.

Narratiivista journalismia tekevä toimittaja on kuitenkin lisäksi myös kirjoittaja ja ilmaisu saa olla subjektiivista, kunhan kerrotut asiat ovat linjassa toimittajan parhaan ymmärryksen kanssa; siis totuudenmukaisia. Narratiivista journalismia tekevä toimittaja erottaa tarkistettavissa olevat faktat ja subjektiivisen tulkinnan toisistaan ja pitää huolta, että myös lukijalla on mahdollista tehdä tämä erottelu.

7. LOPUKSI

Tosin pikkuhiljaa alkaa tulla vähän outo olo. Otin pääaineeksi journalismin, koska haluan kirjoittaa, mutta journalismissa ideana onkin karsia kaikki mehukas materiaali pois...

Lucia Berlin: Rakas Conchi (Siivoojan käsikirja II)

Tässä tutkimuksessa olen käsitellyt narratiivista journalismia genrenä ja professionalismin käsitteen näkökulmasta. Olen pyrkinyt valottamaan, miten narratiivisen journalismin genre heijastaa niitä muutoksia, joita toimittajaprofessiossa on tapahtunut myöhäismodernilla ajalla.

Näen, että narratiivinen journalismi on hyvä indikaattori näille muutoksille ja niistä nouseville kysymyksille. Uskon, että lajityypin tunnustaminen auttaisi koko toimittajakuntaa ymmärtämään, miten ammatti – yhtenä suurena professiona, jonka yksi lajityyppi narratiivinen journalismi on – tulee kehittymään ja miten sitä voi harjoittaa mahdollisimman eettisesti lukijoita palvellen. Tämä on narratiivisen journalismin lajityypin säilymisen kannalta nähdäkseni myös välttämätöntä.

Eri asia on, halutaanko lajityyppi Suomessa säilyttää. Maan kokoon nähden perinne on Suomessa yllättävän vahva, mutta kasvavien taloudellisten paineiden takia mahdollisuudet kunnianhimoiseen tekemiseen ovat haastatteluaineistoni perusteella vähentyneet. On kuitenkin huomattava, että haastattelemani toimittajat katsovat asiaa oman tekemisensä näkökulmasta. Se, mikä on narratiivista journalismia tekevän toimittajan mielestä tärkeää, ei välttämättä ole sitä narratiivista journalismia julkaisevan lehden näkökulmasta.

Haastatteluaineistosta nousevassa huolella on kyse myös selviytymistaistelusta: yrityksestä säilyttää jotain, minkä itse kokee arvokkaana. Korostamalla eroja muuhun journalismiin ja tuomalla esiin ongelmia toimittajat myös muodostavat identiteettiään suhteessa toiseen / toisiin.

Perusteita lajityypin säilyttämisen puolesta on kuitenkin löydettävissä journalismin yleisestä tiedonvälityksen missiosta. Aikana, jona ihmisten ajasta kilpailee yhä suurempi osa erilaisia kulttuurintuotteita, ei ole merkityksetöntä, että totuuteen pyrkivää journalismia on kiva

lukea: että se on ymmärrettävää, tunnu/istaa asioiden ristiriidat ja monimutkaisuuden sekä pyrkii kokonaisvaltaisuuteen sekä empatian ja ymmärryksen lisäämiseen. Minusta on perusteltua väittää, että tällainen tekemisen eetos on journalismin tulevaisuuden yksi eilinehto. Mihin muuhun journalismia voisi tänä aikana enemmän tarvita?

Genren olemassaolon ja ominaispiirteiden tunnustamisen ja tunnistamisen järkevyyttä toimitusten sisäisissä keskusteluissa tukee haastatteluaineistoni perusteella myös se, että sitä kautta toimitukset kykenisivät paremmin vastaamaan kahden johdannossa esitellyn kehityskulun – totuudenjälkeisen ajan ja osin näistä kysymyksistä kummunneen kertomuskriittisen diskurssin – tuomiin kysymyksiin journalismin totuudellisuudesta ja eettisyydestä. Koska eettisiä koodistoja ei narratiiviselle journalismille ole eikä keskustelua ainakaan aktiivisesti käydä, näyttää haastatteluaineistoni perusteella siltä, että tekniikoita käytetään epäeettisellä ja väärällä tavalla, mikä osaltaan lisää epäluuloa koko journalismin kenttää kohtaan.

Jotta ne eettiset ja esteettiset arvot, joita kunnianhimoisesti narratiivista journalismia Suomessa tekevät toimittajat vaalivat, säilyisivät tekemisessä, on selvää, että Suomeen tarvitaan laadukasta ja laajaa keskustelua sekä ymmärrystä siitä, miten hyvä narratiivinen journalismi syntyy. Sekä toimitusten että tutkijoiden panos on keskustelun kannalta oleellinen.

Oma tutkimukseni herättää myös jatkokysymyksiä, joihin ei tämän materiaalin perusteella ole mahdollista vastata. Ensimmäinen liittyy historialliseen jatkumoon: kuten aiemmin on tullut ilmi, tutkimusaineistoni perusteella on mahdollista esittää, että sentyyppinen genreymmärrys, joka omasta haastatteluaineistostani nousi, on itse asiassa uudentyyppinen journalismin laji, joka on Suomessa vasta muotoutumassa. Vaikka Suomessa on kirjoitettu hyvinkin kuvailevasti ja tehty narratiivisen kaltaista journalismia, esteettisen ja eettisen saumaton liitto näyttäisi nyt genren määrittäjänä korostuvan aiempaa enemmän. Tämä johtuu nähdäkseni erilaisista institutionaalisista muutoksista ja muun muassa nk. totuuden jälkeisestä ajasta, minkä seikkojen vuoksi journalismin totuudellisuutta on alettu yleisemmin kyseenalaistaa. On selvää, että tällaisten kehityskulkujen seurauksena myös työhönsä kunnianhimoisesti suhtautuvien toimittajien suhde etiikkaan korostuu aiempaa enemmän. Tutkimuksellisesti kiinnostavaa olisi myös kuulla kolikon toinen puoli: mikä saa

uutistoimittajan valitsemaan narratiiviset keinot ja millaiseen harkintaan hän kirjoittamisensa perustaa?

Toinen jatkotutkimuksen aihe käsittelee narratiivin etiikkaa ja rakennettujen maailmojen reunaehtoja journalismin ulkopuolisissa instituutioissa. Voisin kuvitella, että teoreettisia kohtaamispintoja löytyisi erityisesti dokumenttielokuvan kanssa. Uskon, että totuudenjälkeinen aikamme, jos sitä niin haluamme kutsua, kaipaisi enemmän avoimuutta ja kriittistä reflektiota siitä, miten olla rehellinen; kuinka kuvata maailma, joka on samaan aikaan koskettava ja tosi.

Kolmas jatkotutkimuksen aihe on poststrukturalistien esiintuoma käsitys narratiivista kommunikaationa, jota olen kyennyt tutkimuksessani käsittelemään vain pintapuolisesti. Mikäli aiheeseen haluaisi perehtyä syvällisemmin, se vaatisi laajempaa teoreettista viitekehystä sekä tarkkaa tekstianalyysia narratiivisista jutuista. Pitäisi analysoida, miten kommunikaatio lukijan suuntaan teksteissä toteutuu. Onko se ystävyyttä, kuten Wayne Booth (1998) esitti? Mitä se tarkoittaa? Näkökulma tarjoaisi myös mahdollisuuden yhdistää kirjallisuustieteellinen ja yhteiskuntatieteellinen narratiivikäsitelmä vielä tätä tutkimusta laajemmin ja syvällisemmin toisiinsa, kuten Hanna Meretoja ja Colin Davis (2018) ovat esittäneet. Tästä narratiivisesta journalismista on pitkälti kysymys.

Kysymyksiä on yhä enemmän kuin vastauksia. Se on kommunikaation lähtökohta. Kommunikaation, jonka luonteeseen kuuluu, että se on takkuileva, moneen suuntaan aukeava, ajoittain mahdottomalta tuntuva prosessi. Niin kuin elämäkin. Juuri siksi kysymys on valmista vastausta huomattavasti kiinnostavampi tapa katsoa maailmaa.

LÄHTEET:

Aare, Cecilia (2016): A Narratological Approach to Literary Journalism: How an Interplay between Voice and Point of View May Create Empathy with the Other. *Literary Journalism Studies*, Vol. 8, (1). 106–139.

Abbott, Andrew D. (1988): *The System of professions. An essay on the division of expert labours*. Chicago: University of Chicago Press.

Alber, Jan & Fludernik, Monika (2010): *Postclassical narratology. Approaches and analyses*. Columbus: The Ohio State University Press.

Allan, Stuart (1995): *News, Truth and Postmodernity: Unravelling the Will to Facticity*. Teoksessa *Theorizing Culture: An Interdisciplinary Critique After Postmodernism*. Lontoo: UCL Press. 129–144.

Arola, Janne (2017): Kuviteltuja faktoja. *Journalisti* 10.2.2017. Osoitteessa: <https://www.journalisti.fi/artikkelit/2017/2/kuviteltuja-faktoja/>. Viitattu 18.10.2019.

Attridge, Derek, Bennington, Geoff, Young, Robert (toim.) (1989): *Post-Structuralism and the question of history*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bahtin, Mihail (1935): *Discourse in a novel*. Teoksessa *The Dialogic Imagination* (1981), toim. Michael Holquist. Austin: University of Texas Press.

Barthes, Roland (1975): *An Introduction to the Structural Analysis of Narrative*. *New Literary History*, Vol 6(2). 237–272.

Battersby, James L. (1992): Professionalism, Relativism, and Rationality. *PMLA* 107(1). 51–64.

Baudrillard, Jean (2005): *The intelligence of evil or the lucidity pact*. Oxford: Berg.

Bird, Elizabeth S. & Dardenne, Robert, W. (2008): *Rethinking News and Myth as Storytelling*. Teoksessa *The Handbook of Journalism Studies*. Toim. Wahl-Jorgensen Karin & Hanitzsch, Thomas. New York: Routledge. 205–217.

Birks, Melanie & Mills, Jane (2015): *Grounded theory, A Practical Guide*. Lontoo: SAGE Publications Ltd.

Bogaerts, Jo & Carpentier, Nico (2013): The post-modern challenge to journalism: Strategies for constructing a trustworthy identity. Teoksessa Peters, Chris & Broersma, Martin: Rethinking journalism: trust and participation in a transformed news landscape. Lontoo: Routledge. 60–71.

Booth, Wayne C. (1998): The Company We Keep: An Ethics of Fiction. Berkeley: University of California Press.

Boynton, Robert S. (2005): The New New Journalism. Conversations with America's Best Nonfiction Writers on Their Craft. New York: Vintage Books.

Bruner, Jerome (1991): The Narrative Construction of Reality. Critical Inquiry vol. 18 No. 1. 1–21.

Buozis, Michael & Creech, Brian (2018): Reading News as Narrative. A genre approach to journalism studies. Journalism studies 19(10). 1430–1446.

Caple, Helen (2018): News Values and Newsworthiness. Oxford Research Encyclopedia of Communication.

Carey, James W. (2007): A short history of journalism for journalists. A proposal and essay. The Harvard International Journal of Press/Politics 12, vol. 6. 3–16.

Clandinin, Jean, D. & Rosiek, Jerry (2007): Mapping a Landscape of Narrative Inquiry teoksessa Clandinin, Jean D. (toim.): Handbook of Narrative Inquiry. Mapping a Methodology. Thousand Oaks: Sage.

Cohen, Ralph (2000): Do Postmodern Genres Exist? Teoksessa Lucy, Niall (toim.): Postmodern Literary Theory - An Anthology. Oxford: Blackwell Publishers. 293–309.

Comte, August (1822): Plan of the Scientific Operations Necessary for Reorganizing Society teoksessa Lenzer Gertrud (1975) (toim.): Auguste Comte and Positivism. The Essential Writings. New York: Harper & Row.

Craig, David (2006): The Ethics of the Story. Using Narrative Techniques Responsibly in Journalism. Lanham: Rowman & Littlefield Publishers.

Currie, Mark (1998): Postmodern Narrative Theory. Lontoo: Red Globe Press.

Davis, Michael (2009): Why Journalism is a Profession? Teoksessa Journalism Ethics, A Philosophical Approach, toim. Christopher Meyers. Oxford Scholarship Online. 91–102.

De Fina, Anna & Georgakopoulou, Alexandra (2015) (toim.): The Handbook of Narrative Analysis. Hoboken: John Wiley & Sons.

De Fina, Anna: Narrative & Identities (2015): Teoksessa De Fina, Anna & Georgakopoulou, Alexandra (2015) (toim.): The Handbook of Narrative Analysis. Hoboken: John Wiley & Sons. 349–368.

Deuze, Mark (2005): What is journalism? Professional identity and ideology reconsidered. Journalism Vol. 6 (4). 442–464.

Dewey, John (1981): The later works, 1925-1953: Vol. 10. Art as experience (toim. J. A Boydston). Carbondale: Southern Illinois University Press.

Fedosova, Tatyana (2015): Reflection of Time in Postmodern Literature. Athens Journal of Philology. Vol. 2 (2). 77–88.

Forstenzer, Joshua (2018): Something Has Cracked: Post-Truth Politics and Richard Rorty's Postmodernist Bourgeois Liberalism. Harvard Kennedy School: Ash Center for Democratic Governance and Innovation.

Foucault, Michel (2005/1969): Tiedon arkeologia. Tampere: Vastapaino.

Freeman, Mark (2007): Autobiographical Understanding and Narrative Inquiry teoksessa Clandinin, Jean D. (toim.): Handbook of Narrative Inquiry. Mapping a Methodology. Thousand Oaks: Sage.

Frow, John (2006): Genre. New York: Routledge.

Fukuyama, Francis (2018): Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment. New York: Farrar, Straus and Giroux.

Hall, Stuart (1999): Identiteetti. Toim. ja suom. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Vastapaino: Tampere.

Hanlon, Aaron (2018): Postmodernism didn't cause Trump. It helps to explain him. Washington Post. Osoitteessa: <https://www.washingtonpost.com/outlook/postmodernism->

[didnt-cause-trump-it-explains-him/2018/08/30/0939f7c4-9b12-11e8-843b-36e177f3081c_story.html](https://doi.org/10.1017/9781108843361.003) . Viitattu 18.10.2019.

Hartikainen Jarno, Ikäheimo Hannu-Pekka, Seuri, Olli, Vihma Antto (2018): Totuuden jälkeen. Helsinki: Teos.

Hartley, John (1996): Popular Reality: Journalism, Modernity, Popular Culture. Lontoo: Arnold.

Hartsock, John C. (2001): A History of American Literary Journalism. University of Massachusetts Press.

Herkman, Juha (2001): Audiovisuaalinen mediakulttuuri. Tampere: Vastapaino.

Herkman, Juha & Vähämaa, Miika (2008): Kulttuurinen käänne suomalaisessa viestinnän tutkimuksessa. Kulttuurintutkimus 25(2008):3. 15–27.

Herkman, Juha (2009): Journalismi markkinoilla. Konserni- ja mediajournalismia. Teoksessa Väliaverronen, Esa (toim.): Journalismi murroksessa. Helsinki: Gaudeamus. 32–49.

Herman, Luc & Vervaeck, Bart (2001): Handbook of Narrative Analysis. Nebraska: University of Nebraska Press.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena (2009): Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus.

Jameson, Fredric (1981): The Political Unconscious. Narrative as a socially symbolic act. London: Routledge.

Janowitz, Morris (1975): Professional Models in Journalism: the gatekeeper and the advocate. Journalism Quarterly 52 vol. 4. 618–626.

Juntunen, Laura (2017): Kulttuurien törmäys? Journalismin etiikka sosiaalisen median aikakaudella. Viestinnän tutkimuskeskus CRC, Sosiaalitieteiden laitos, Helsingin yliopisto. Viestinnän tutkimusraportteja 1/2017.

Jyrkiäinen, Jyrki (2008): Journalistit muuttuvassa mediassa. Tiedotusopin laitoksen julkaisuja B:50. Tampereen yliopisto.

Järvinen, Elina & Kaarenola, Vappu (2019): Olipa kerran Pasila. Osoitteessa: <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/maailmanloppu-on-lahempaan-kuin-uskotkaan-sen-voi-ymmartaa-jos-kiipeaa-korkealle-kalliolle-helsingin-pasilassa/?shared=1063835-b2acb5c6-4> . Viitattu 21.10.2019.

Kantola, Anu (2011): Tyhjää vai täyttä julkista elämää? teoksessa Kantola, Anu (toim.) Hetken hallitsijat. Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa. Helsinki: Gaudeamus. 164–179.

Kallionpää, Katri (2012): Kirjailijaliiton puheenjohtaja tyrmää eettiset ohjeet. Osoitteessa: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002554609.html>. Viitattu 20.10.2019.

Kalliokoski, Jaana (2015): "Featurea ehdottomasti, aika usein reportaasia." Tekijöiden näkökulmia kerronnalliseen journalismiin. Tampereen yliopisto.

Kohler Riessman, Catherine & Speedy, Jane (2007): Narrative Inquiry in the Psychotherapy Professions: A Critical Review. Teoksessa Clandinin, Jean D. (toim.): Handbook of Narrative Inquiry. Mapping a Methodology. Thousand Oaks: Sage.

Kollewe, Julia (2017): Google and Facebook bring in one-fifth of global ad revenue. The Guardian 1.5.2017. Osoitteessa <https://www.theguardian.com/media/2017/may/02/google-and-facebook-bring-in-one-fifth-of-global-ad-revenue>. Viitattu 27.10.2019.

Kon, Igor (1979): Positivismi sosiologiassa. Moskova: Kustannusliike Progress.

Kovach, Bill & Rosenstiel, Tom (2007): The Elements of Journalism: What Newspeople Should Know and the Public Should Expect. New York: Three Rivers Press.

Kreiswirth, Martin (2005): Narrative Turn in the Humanities. Teoksessa Herman, David, Jahn, Manfred & Ryan, Marie-Laure (toim.): Routledge Encyclopedia of Narrative Theory. New York: Routledge. 377–382.

Kunelius, Risto (2000): Journalismi nelijalkaisena otuksena: tutkimuksen näkökulmia, ongelmia ja haasteita. Tiedotustutkimus 23 vol. 3. 4–27.

Lassila-Merisalo, Maria (2009): Faktan ja fiktion rajamailla. Kaunokirjallisen journalismin poetiikka suomalaisissa aikakauslehdissä. Jyväskylän yliopisto.

Lehtimäki, Markku (2000): Faktuaalisen narratiivin etiikka ja poetiikka. Esimerkkinä Norman Mailerin ei-fiktiivinen romaani *The Executioner's Song*. Teoksessa *Rajatapauksia*.

Kirjallisuudentutkijain seuran vuosikirja 53, toim. Hallila Mika & Krogerus, Tellervo. Helsinki: SKS. 45–69.

Lehtimäki, Markku (2005): *The Poetics of Norman Mailer's Nonfiction: Self-Reflexivity, Literary Form, and the Rhetoric of Narrative*. Tampereen yliopisto.

Lehtimäki, Markku (2007): Todistaja-kertoja kaunokirjallisessa journalismissa. Teoksessa Kujansivu, Heikki ja Saarenmaa, Laura (toim.): *Tunnustus ja todistus. Näkökulmia kahteen elämän esittämisen tapaan*. Helsinki: Gaudeamus. 240–257.

Lehtinen, Aki Petteri (2016): *Journalismin objektiivisuus: Pragmaattinen tietokäsitys ja relativismin haaste moniarvoisessa maailmassa*. Helsingin yliopisto.

Lippmann, Walter & Merz, Charles (1920): *A Test of the News*. New Republic. Osoitteessa: <https://archive.org/details/LippmannMerzATestoftheNews/page/n19>. Viitattu 20.10.2019.

Lippmann Walter (1922): *Public Opinion*. New York: Free Press.

Lyotard, Jean-Francois (1985/1979): *Tieto postmodernissa yhteiskunnassa*. Tampere: Vastapaino.

Macdonald, Keith M. (1995): *The Sociology of Professions*. Lontoo: Sage.

Malmberg, Ilkka (1998): Uroot ja naaraat - journalismin kaksi tiedonintressiä. Teoksessa Kantola & Mörä (toim.): *Journalismia? Journalismia!* Juva: WSOY. 41–52.

McManus, John. C (2008): *The Commercialization of News*. Teoksessa *The Handbook of Journalism Studies*. Toim. Wahl-Jorgensen, Karin & Hanitzsch, Thomas. New York: Routledge. 218–236.

McNair, Brian (1998): *The Sociology of Journalism*. Lontoo: Bloomsbury publishing.

Meretoja, Hanna ja Davis, Colin (toim.) (2018): *Storytelling and ethics: Literature, Visual Arts and the Power of Narrative*. New York: Routledge.

Mäenpää, Jenni (2012): Uutisvalokuvan paradoksi. Valokuvan objektiivisuuden käsite historiassa ja nykypäivän kuvajournalismissa. *Media & viestintä* 35(2012): 3–4. 78–97.

Mäkelä, Maria (2018): Lessons from the Danger of Narrative -project: Toward a Story-Critical Narratology. *Tekstualia* 2018, 4. 175–186.

Nerone, John (2013): The Historical Roots of the Normative Model of Journalism. *Journalism* 14(4). 446–458.

Nissi, Emmi (2010): Täältä tulee tarina. Feature-journalismin jutturakenteet ja ilmaisukeinot kirjoitusoppaissa ja lehtijutuissa. Tampereen yliopisto.

Nousiainen, Anu (2013): A Bunch of Distractive Writing: Why has fact-based and extensively reported American style narrative journalism not gained ground in Europe? Reuters Institute Fellowship Paper, University of Oxford.

Norris, Christopher (1990): What's Wrong With Postmodernism. *Critical Theory and the Ends of Philosophy*. The Johns Hopkins University Press.

Nussbaum, Martha (2010): Not for Profit: Why Democracy Needs the Humanities. Princeton: Princeton University Press.

Onninen, Oskari (2017): Tarinahype on kaikkialla. Image 1.10.2017. Osoitteessa: <https://www.apu.fi/artikkelit/tarinahype-on-kaikkialla>. Viitattu 18.10.2018.

Pantti, Mervi (2010): The value of emotion: An examination of television journalists' notions on emotionality. *European Journal of Communication* 25(2). 168–181.

Partanen, Anu (2007): Totuuden tulkitsijat: Feature-kirjoittajat journalistisen totuuden jäljillä. Tampereen yliopisto.

Peters, Chris & Broersma, Martin (2017): Rethinking journalism again. Societal role and public relevance in a digital age. New York: Routledge.

Pewitt-Jones, Kim Elizabeth (2014): Narrative literary journalists, ethical dilemmas and ethics codes. Texas Tech University.

Phelan, James (2007): Experiencing Fiction: Judgments, Progressions, and the Rhetorical Theory of Narrative. Columbus: The Ohio State University Press.

Pietilä, Kauko (2012): Journalismi ammattina. Helsinki: Gaudeamus.

Pinnegar, Stefinee & Daynes, Gary J. (2007): Locating Narrative Inquiry Historically teoksessa Clandinin, Jean D. (toim.): Handbook of Narrative Inquiry. Mapping a Methodology. Thousand Oaks: Sage.

Platon (1961/394c): The Republic teoksessa The Collected Dialogues of Plato. Princeton: Princeton University Press. 576–844.

Puckett, Kent (2016): Narrative theory. A critical introduction. New York: Cambridge University Press.

Pyrhönen, Heta (2007): Genre: Teoksessa The Cambridge companion to narrative. 109–123. New York: Cambridge University Press.

Reunanen Esa & Koljonen, Kari (2014): Toimittajan sanansijat. Tampere University Press.

Reunanen, Esa (2014): Toimittajan poliittinen identiteetti. Aktiivinen aatteenkannattaja, passiivinen puhelinpylväs vai jotain ihan muuta? Teoksessa Luostarinen, Heikki & Raittila, Pentti (toim.): Journalistin vapaus. Tampere: Vastapaino. 46–73.

Rubin, Herbert J. & Rubin, Irene S. (2005): Qualitative interviewing - The Art of hearing data. 2nd edition. Thousand Oaks: Sage.

Saario, Kaisa (2014): Avoin sopimus objektiivisuudesta. Journalistinen objektiivisuus journalistien, yleisöjen ja lähteiden välisenä kontekstisidonnaisena sopimuksena. Helsingin yliopisto.

Schudson, Michael (1978): Discovering the News: a social history of American newspapers. New York: Basic Books.

Schudson, Michael & Anderson, Chris (2008): Objectivity, Professionalism, and Truth Seeking in Journalism. Teoksessa The Handbook of Journalism Studies. Toim. Wahl-Jorgensen Karin & Hanitzsch, Thomas. New York. Routledge. 88–101.

Sontag, Susan (2003): Regarding the Pain of the Others. New York: Farrar, Straus and Giroux.

Tuchman, Gaye (1978): Making News: A study in te construction of reality. New York: Free Press.

Vainikka Eliisa, Noppari, Elina, Heinonen, Ari, Huhtamäki, Jukka (2013): Twiiteryhmiä ja uutispäivittelyä – toimittajana sosiaalisessa mediassa. Tampereen yliopisto: Comet.

Van Krieken, Kobie & Sanders, José (2017): Framing narrative journalism as a new genre: A case study of the Netherlands. *Journalism* Vol. 18 (10). 1364–1380.

Välvirronen, Esa (2009): Journalismi kriisissä? Teoksessa Välvirronen, Esa (toim.): Journalismi murroksessa. 13-31. Helsinki: Gaudeamus.

Wahl-Jorgensen, Karin (2014): Changing technologies, changing paradigms of journalistic practice: Emotionality, authenticity and the challenge to objectivity. Teoksessa Zimmerman, C and Schreiber, M (toim.): *Technologies, Media and Journalism*. Campus/Yale University Press. 264–283.

Wahl-Jorgensen, Karin, Williams, Andrew, Sambrook, Richard, Harris, Janet, Garcia-Blanco, Iñaki, Dencik, Lina, Cushion, Stephen, Carter, Cynthia & Allan, Stuart (2016): The Future of Journalism. *Journalism Studies*, 17:(7). 801–807.

Wahl-Jorgensen, Karin (2017): Is there a Postmodern Turn in Journalism? Teoksessa Peters, Chris & Broersma, Martin: *Rethinking journalism again. Societal role and public relevance in a digital age*. New York: Routledge. 97–111.

Wahl-Jorgensen, Karin (2019): Questioning the Ideal of Public Sphere: The Emotional Turn. *Social Media + Society* 1–3.

Waisbord, Silvio (2013): *Reinventing Professionalism. Journalism and News in Global Perspective*. Cambridge: Polity Press.

Wall, Melissa (2005): 'Blogs of War': Weblogs as News. *Journalism* 6(2). 153–172.

Wallenius, Daniel & Pirttikoski, Raimo (2019): Kaikki päättäjät koventaisivat rangaistuksia - Kaleva kysyi Oulun vaalipiirin kansanedustajilta, mitä on tehtävä seksuaalirikosten ehkäisemiseksi. Kaleva 15.1.2019. Osoitteessa: <https://www.kaleva.fi/uutiset/oulu/kaikki-paattajat-koventaisivat-rangaistuksia-kaleva-kysyi-oulun-vaalipiirin-kansanedustajilta-mita-on-tehtava-seksuaalirikosten-ehkaisyksi/813562/>. Viitattu 18.10.2019.

Ward, Stephen (2005): *The Invention of Journalism Ethics: the Path to Objectivity and Beyond*. Montreal: MQUP.

Weinberger, David (2009): Transparency is the new objectivity. Blogikirjoitus, Joho the Blog. 19.7.2011. Osoitteessa: <http://www.hyperorg.com/blogger/2009/07/19/transparency-is-the-new-objectivity/>. Viitattu 25.11.2018.

Wheen, Francis (2004): How Mumbo-jumbo Conquered the World. New York: Harper Perennial.

Ylikangas, Maaria (2018): Kertomuksen masentava keskiluokkaisuus. Nuori voima 29.3.2018. Osoitteessa: <https://nuorivoima.fi/lue/juttu/kertomuksen-masentava-keskiluokkaisuus>. Viitattu 18.10.2019.

Zelizer, Barbie (2013): On the shelf life of democracy in journalism scholarship. Journalism 14(4). 459–473.

LIITE 1: Haastattelurunko

I Ammatillinen identiteetti

- Millaisia ammatillisia erityispiirteitä narratiivisen journalismin tekemiseen näkökulmastasi liittyy?
- Mistä koet oppineesi ammattisi?
- Onko narratiivisen journalismin tekeminen asiantuntijuutta? Miksi / miksi ei?
- Mistä ja miten keksit juttuaiheesi?
- Miten näet edustamasi genren historian?

II Kertomuskäsitys

- Mikä on narratiivi?
- Mikä on hyvä narratiivi?
- Tehdäänkö Suomessa hyvää narratiivista journalismia?
- Miten journalistista narratiivia näkökulmastasi voitaisiin kehittää?
- Millainen on kirjoittamisen ihanteesi?
- Mitä kertomuksella mielestäsi voidaan välittää?
- Mihin journalismi tarvitsee narratiivia?

III Eettiset käsitykset ja objektiivisuus

- Ajatteletko, että on olemassa yhteinen jaettu todellisuus, joka journalismissa on mahdollista saavuttaa?
- Ajatteletko, että se, mitä kirjoitat, on totta?
- Mitä totuus sinulle käsitteenä merkitsee?

- Mitä mieltä olet journalismin objektiivisuushanteesta?
- Näkykö objektiivisuushanne narratiivisessa journalismissa, ja jos näkyy, millä tavalla?
- Pitääkö subjektiivisuuden näkyä narratiivisessa journalismissa? Miksi / miksi ei?
- Onko narratiivinen journalismi tarpeen erottaa muusta journalismista? Miksi / miksi ei?
- Millaiset eettiset kysymykset ovat oleellisia narratiivista journalismia tekevälle toimittajalle?
- Uutisjournalismi nojaa perinteisesti uutiskriteereihin, joihin journalistin ohjeetkin nojaavat. Narratiivista journalismia tehdään erilaisista lähtökohdista. Tarvittaisiinko narratiiviselle journalismille omia eettisiä koodistojaan? Miksi / miksi ei?

Loppuun

- Arvostetaanko narratiivista journalismia toimituksellisessa hierarkiassa?
- Liittyykö toimituskulttuurissanne narratiivisen journalismin tekemiseen joitain haasteita?

